

နမော တဿ ဘဂဝတော အရဟတော သမ္မာသမ္ဗုဒ္ဓဿ။

နာမ်ကမ္မဋ္ဌာန်းပိုင်း

အပိုင်း (၁)

စိတ်ပိုင်းဆိုင်ရာ သိမှတ်စရာ

ကုဋေတစ်သိန်း

ဧကန္တရက္ခဏေ ကောဋိသတသဟဿသင်္ခါ ဥပ္ပဇ္ဇိတွာ နိရုဇ္ဈတိ။

(သံဃ၊ ၂၊ ၂၉၅။)

နာမ်တရားတို့သည်ကား မျက်စိတစ်မှိတ် လျှပ်တစ်ပြက် လက်ဖျစ်တစ်-
တွက်ဟု ခေါ်ဆိုအပ်သော အချိန်ကာလအတွင်း၌ပင် ကုဋေတစ်သိန်းမက
ဖြစ်ပြီးလျှင် ချုပ်ပျက်သွားကြ၏။ ဤ ကျမ်းဂန်အဆိုအမိန့်များကို ကိုးကား-
လျက် — “မျက်စိတစ်မှိတ် လျှပ်တစ်ပြက် လက်ဖျစ်တစ်တွက်အတွင်းမှာ
ကုဋေတစ်သိန်းမက ဖြစ်ပြီးပျက်နေသော ဒီနာမ်တရားတွေကို ဘယ်လိုလုပ်
ရှုမလဲ”ဟု ကုဋေတစ်သိန်းနှင့် ခဏခဏ ကိုင်အပေါက်ခံနေရသဖြင့် အလွန်
အလွန် မျက်နှာငယ်နေရှာသော၊ ယနေ့ခေတ် ဝိပဿနာလောကက မျက်နှာ-
သာမပေးသဖြင့် မျက်မှောက်ခေတ် သာသနာဝယ် ချောင်ကြိုချောင်ကြား၌
အသာအယာ ပုကပ်နေရသော၊ သို့သော် တစ်ချိန်က မျက်နှာပန်းပွင့်လန်းခဲ့
ဖူးသော နာမ်တရားများကို သိမ်းဆည်းရှုပွားရန် အပိုင်းသို့ကား ဆိုက်ရောက်
လာခဲ့ပေပြီ။ နှလုံးဖြူစင် အသင်သူတော်စင်အပေါင်းတို့သည် ကျင့်ကြံ-
ကြိုးကုတ် ပွားများအားထုတ်နိုင်ကြပါစေသောဝံ။

နာမ်ကမ္မဋ္ဌာန်း၌ သိမ်းဆည်းနည်း (၃) နည်း

**တိရိစ္ဆာန်တို့ အရူပကမ္မဋ္ဌာနေ အဘိနိဝေသော ဖဿဝသေန ဝေဒနာ-
ဝသေန စိတ္တဝသေနာတိ။** (ဒီဋ္ဌ၊ ၂၊ ၃၁၄။ မ၊ ၄၊ ၁၂၈၀။ အဘိဋ္ဌ၊ ၂၊ ၂၅၂။)

နာမ်ကမ္မဋ္ဌာန်းကို စတင်အားသစ်ရာ၌ = နာမ်တရားတို့ကို စတင် သိမ်း-
ဆည်းရာ ဉာဏ်ဖြင့် ပိုင်းခြားယူရာ၌ —

၁။ ဖဿကစ၍ သိမ်းဆည်းသောနည်း (ဖဿ ထင်ရှားသော ပုဂ္ဂိုလ်အဖို့)

၂။ ဝေဒနာကစ၍ သိမ်းဆည်းသောနည်း (ဝေဒနာ ထင်ရှားသော ပုဂ္ဂိုလ်
အဖို့)

၃။ အသိစိတ် = ဝိညာဏ်ကစ၍ သိမ်းဆည်းသောနည်း (အသိစိတ် ဝိ-
ညာဏ် ထင်ရှားသော ပုဂ္ဂိုလ်အဖို့။) ဟု —

ဤသို့လျှင် (၃)နည်း ရှိပေသည်။ အကယ်၍ အသင်သူတော်ကောင်း-
သည် **သုဒ္ဓဝိပဿနာယာနိက** ပုဂ္ဂိုလ်မျိုးဖြစ်လျှင် နာမ်ကမ္မဋ္ဌာန်းကို စတင်
အားသစ်ရာ၌ အောက်ပါ စည်းကမ်းသတ်မှတ်ချက်ကို ရှိသေစွာ ဦးထိပ်ရွက်
ပန်ဆင်၍ လိုက်နာပြုကျင့်သင့်လှပေသည်။

**ယသ္မာ စ ဧဝံ သုဝိသုဒ္ဓန္တပရိဂ္ဂဟဿေဝ တဿ အရူပဓမ္မာ တိဟာ-
ကာရေဟိ ပါကဋ္ဌာ ဟောန္တိ။ တသ္မာ သုဝိသုဒ္ဓန္တပရိဂ္ဂဟေနေဝ အရူပပရိဂ္ဂ-
ဟာယ ယောဂေါ ကာတဗ္ဗော၊ န ဣတရေန၊ သစေ ဟိ ဧကသ္မိံ ဝါ ရူပဓမ္မေ
ဥပဋ္ဌိတေ ဒွိသု ဝါ ရူပံ ပဟာယ အရူပပရိဂ္ဂဟံ အာရဏတိ၊ ကမ္မဋ္ဌာနတော
ပရိဟာယတိ၊ ပထဝီကသိဏဘာဝနာယ ဝုတ္တပ္ပကာရာ ပဗ္ဗတေယျာ ဂါဝီ
ဝိယ၊ သုဝိသုဒ္ဓန္တပရိဂ္ဂဟဿ ပန အရူပပရိဂ္ဂဟာယ ယောဂံ ကရောတော
ကမ္မဋ္ဌာနံ ဝုဒ္ဓိံ ဝိရုဋ္ဌိံ ဝေပုလ္လံ ပါပုဏာတိ။** (ဝိသုဒ္ဓိ၊ ၂၊ ၂၂၇။)

ယထာ နာမ ဟေဋ္ဌိမဈာနံ သုဘာဝိတံ ဝသီဘာဝံ ပါဝိတမေဝ ဥပရိ-
ဈာနဿ ပါဒကံ ပဒဋ္ဌာနံ ဟောတိ၊ န ပဋိလဒ္ဓမတ္ထံ၊ ဧဝံ ရူပပရိဂ္ဂဟော
သုဝိသုဒ္ဓေါ နိဇ္ဈေသော နိဂ္ဂုဗ္ဗော ဧဝံ အရူပပရိဂ္ဂဟဿ ပါဒကံ ပဒဋ္ဌာနံ ဟောတိ၊

**န အဝိသုဒ္ဓေါ၊ တသ္မာ ရူပါရူပဿ ဧကဒေသေပိ အနုပဋိတေ သော အဝိသု-
ဒ္ဓေါ ဧဝ နာမ ဟောတိ၊ ပဂေဝ ဗဟူသု အနုပဋိတေသုတိ ဒဿေန္တော
အာဟ “သဇ္ဇေ ဟိ”တိအာဒိ၊** (မဟာဋီ၊ ၂၊ ၃၅၇။)

အကယ်၍ အသင် သူတော်ကောင်းသည် သုဒ္ဓဝိပဿနာယာနိက ပုဂ္ဂိုလ်ဖြစ်လျှင် **သုဝိသုဒ္ဓရူပပရိတ္တဟ** = ကောင်းမွန်စင်ကြယ်စွာ ရုပ်တရားကို ဉာဏ်ဖြင့် ပိုင်းခြားယူပြီးသူ = သိမ်းဆည်းပြီးသူ ဖြစ်ရပေမည်။ အကြောင်းမူ ခန္ဓာငါးပါးရှိသော သတ္တဝါတို့၏ သန္တာန်ဝယ် စက္ခုအကြည်၊ သောတအကြည်၊ ယာနအကြည်၊ ဇိဝှါအကြည်၊ ကာယအကြည် ဟူသော အကြည်ရုပ်တို့ကား စက္ခုဝိညာဏ်၊ သောတဝိညာဏ်၊ ယာနဝိညာဏ်၊ ဇိဝှါဝိညာဏ်၊ ကာယ ဝိညာဏ် ဟူသော နာမ်တရားစုတို့၏ အစဉ်အတိုင်း မှီ၍ဖြစ်ရာ ရုပ်တရားတို့ ဖြစ်ကြ၏။ မနောဓာတ် မနောဝိညာဏဓာတ် အမည်ရသော နာမ်တရားစုတို့ သည်လည်း **ဘဝင်** = မနောအကြည်ဓာတ်ကို အစွဲပြု၍ ဟဒယဝတ္ထုရုပ်ကို မှီ၍ ဖြစ်ကြရ၏။

သို့အတွက် ယင်းနာမ်တရားတို့၏ မှီ၍ဖြစ်ရာ ဆိုင်ရာဆိုင်ရာ ဝတ္ထု ရုပ်တို့ကိုလည်းကောင်း၊ ဘဝင် = မနောအကြည်ဓာတ်ကိုလည်းကောင်း မသိမ်းဆည်းတတ်သေး = မရှုတတ်သေးပါက နာမ်တရားတို့ကို နာမ်တုံး နာမ်ခဲဟူသော နာမ်ယန အသီးအသီးပြုအောင် ပရမတ်သို့ ဉာဏ်အမြင် ဆိုက်အောင် သိမ်းဆည်းတတ်ရေး ဉာဏ်ဖြင့် ပိုင်းခြားယူတတ်ရေး ရှုမြင် တတ်ရေးမှာ အလွန် အလွမ်းဝေးလျက်ပင် ရှိနေပေဦးမည် ဖြစ်ပေသည်။

အဘယ်ကြောင့်ဆိုသော် — ကောင်းမွန်စင်ကြယ်စွာ ရုပ်တရားကို သိမ်းဆည်းပြီးသော ယောဂါဝစရပုဂ္ဂိုလ်၏ အသိဉာဏ်၌သာလျှင် အထက်-တွင် တင်ပြထားသော နာမ်ကမ္မဋ္ဌာန်း သိမ်းဆည်းနည်း = နာမ်တရားတို့ကို သိမ်းဆည်း ရှုပွားနည်း (၃)နည်းတို့တွင် တစ်မျိုးမျိုးသော အခြင်းအရာအား ဖြင့် သို့မဟုတ် သုံးမျိုးသော အခြင်းအရာတို့ဖြင့် နာမ်တရားတို့သည် ထင်ရှား လာသောကြောင့် ဖြစ်သည်။ ထို့ကြောင့် ကောင်းမွန်စင်ကြယ်စွာ ရုပ်တရားကို

သိမ်းဆည်းပြီးသော ယောဂါဝစရပုဂ္ဂိုလ်သည်သာလျှင် နာမ်တရားတို့ကို သိမ်းဆည်းဖို့ရန် ကြိုးစားအားထုတ်ပါ။ ရုပ်တရားကို ကောင်းမွန်စင်ကြယ်စွာ မသိမ်းဆည်းရသေးသော ယောဂါဝစရပုဂ္ဂိုလ်သည် နာမ်တရားတို့ကို သိမ်းဆည်းဖို့ရန် ကြိုးစားအားထုတ်ခြင်းကို မပြုလုပ်ပါနှင့်။ အကယ်၍ ရုပ်တရားတစ်လုံးလောက် အသိဉာဏ်၌ ထင်ရှားလာရုံမျှဖြင့်သော်လည်းကောင်း၊ ရုပ်တရားနှစ်လုံးလောက် အသိဉာဏ်၌ ထင်ရှားလာရုံမျှဖြင့်သော်လည်းကောင်း ရုပ်ကမ္မဋ္ဌာန်းကို ဆက်လက်အားမထုတ်တော့ဘဲ ရုပ်တရားကို သိမ်းဆည်းခြင်း လုပ်ငန်းရပ်ကို ပယ်စွန့်ထားခဲ့၍ နာမ်တရားကို သိမ်းဆည်းဖို့ရန် ကြိုးစားအားထုတ်မိငြားအံ့၊ ကမ္မဋ္ဌာန်းမှ ဆုတ်ယုတ် ပျက်စီးတတ်၏။

(ဝိသုဒ္ဓိ၊ ၂၂၂၇။ စာပိုဒ်-၆၇၁။)

နှိုင်းခိုင်းဖွယ်ရာ ဥပမာမည်သည်ကား ဝသီဘော်ငါးတန်သို့ ဆိုက်-အောင်သာလျှင် ကောင်းစွာ ပွားများထားအပ်သော အောက်အောက်သော ဈာန်သည်သာလျှင် အထက်အထက်သော ဈာန်၏ အခြေခံအကြောင်းရင်း အနီးကပ်ဆုံးသော အကြောင်းတရား ဖြစ်နိုင်၏။ ရအပ်ကာမျှဖြစ်သော အောက်အောက်သော ဈာန်သည် အထက်အထက်သော ဈာန်၏ အခြေခံအကြောင်းရင်း အနီးကပ်ဆုံးသော အကြောင်းပဒဋ္ဌာန် မဖြစ်နိုင်။ ဤ ဥပမာအတူပင်လျှင် ရုပ်တရားတို့ကို သိမ်းဆည်းတတ်သော ရူပပရိဂ္ဂဟဉာဏ်သည် ကောင်းမွန် စင်ကြယ်မှသာလျှင် အရှုပ်အထွေး ကင်းစင်မှသာလျှင် အဖုအထစ် ကင်းစင်မှသာလျှင် နာမ်တရားကို သိမ်းဆည်းတတ်သော အရူပပရိဂ္ဂဟဉာဏ်၏ အခြေခံအကြောင်းရင်း အနီးကပ်ဆုံးသော အကြောင်းတရား ဖြစ်နိုင်၏။ ရူပပရိဂ္ဂဟဉာဏ်သည် မစင်ကြယ်သည် ဖြစ်လတ်ဘိမူကား အရူပပရိဂ္ဂဟဉာဏ်၏ အခြေခံ အကြောင်းရင်း အနီးကပ်ဆုံးသော အကြောင်းတရား မဖြစ်နိုင်။ ထို့ကြောင့် ရုပ်တရား နာမ်တရား၏ တစ်စိတ် တစ်ဒေသသည်သော်လည်း ယောဂါဝစရပုဂ္ဂိုလ်၏ အသိဉာဏ်၌ မထင်ရှားလတ်သော် ထိုရူပပရိဂ္ဂဟဉာဏ်သည် မစင်ကြယ်သည်သာလျှင် မည်ပေသည်။ များ-

စွာကုန်သော ရုပ်တရား နာမ်တရားတို့သည် အသိဉာဏ်၌ မထင်လာ မမြင်
လာလတ်ကုန်ပါမူကား အဘယ်မှာလျှင် ဆိုဖွယ်ရာ ရှိနိုင်ပါတော့အံ့နည်း။
ဤသို့သော အနက်အဓိပ္ပါယ်ကို ထင်ရှားပြတော်မူလိုသည်ဖြစ်၍ အဋ္ဌကထာ
ဆရာတော်က အထက်ပါစကားရပ်ကို မိန့်ဆိုသွားတော်မူခြင်း ဖြစ်ပေသည်။
(မဟာဋီ၊ ၂၊ ၃၅၇။)

ဘုရားရှင်သည် အင်္ဂုတ္တိုရ်ပါဠိတော် (အံ၊ ၃၊ ၂၁၆။)၌ **ဂါဝိဥပမာသုတ္တန်**
အမည်ရှိသော သုတ္တန်တစ်ခုကို ဟောကြားထားတော်မူခဲ့၏။ ထိုသုတ္တန်၌
မညီညွတ်သော တောင်၌ ကျက်စားလေ့ရှိသော မိုက်မဲသော မလိမ္မာသော
ကျက်စားရာ စားကျက်၌ လိမ္မာကျွမ်းကျင်မှု မရှိသော နွားမတစ်ကောင်
အကြောင်းကို ဟောကြားထားတော်မူ၏။ ထိုနွားမိုက်မကား တောင်ထိပ်-
တစ်နေရာမှ လှမ်းမြော်ကြည့်လိုက်သောအခါ ကြည်လင်အေးမြသော ရေကန်
ကြီးတစ်ခုနှင့် ယင်းရေကန်ကြီး၏ ပတ်ဝန်းကျင်၌ စိမ်းလန်း စိုပြည်လျက်
တည်ရှိကြသော မြက် သစ်ရွက်အပေါင်းကို တွေ့မြင်ရသဖြင့် ယင်းစိမ်းလန်း
စိုပြည်သော မြက် သစ်ရွက်နုတို့ကို စားသုံး၍ ယင်းရေကန်ကြီး၏ အတွင်း၌
တည်ရှိသော ကြည်လင်အေးမြသော ရေတို့ကို သောက်သုံးရန်ဟူသော ဦး
တည်ချက်ဖြင့် တောင်ပေါ်မှ ဆင်းသက်လိုက်သောအခါ ရွှေ့ခြေကို နင်းကွင်း-
ကောင်းကောင်း၌ ခိုင်ခိုင်ခံ့ခံ့ မနင်းဘဲ နောက်ခြေကို မြှောက်လိုက်၏။ တောင်
ပေါ်မှ ကာပြန်ကျသဖြင့် မိမိမျှော်လင့်ထားသော မြက်သစ်ရွက်နုတို့ကိုလည်း
မစားရဘဲ၊ ရေကိုလည်း မသောက်ရဘဲ မူလကြံစည်ခဲ့ရာ တောင်ထိပ်သို့လည်း
ပြန်မတက်နိုင် ဖြစ်သွား၏။

ဤဥပမာအတူပင် ယောဂါဝစရ ရဟန်းတော်သည် အောက်အောက်
ဈာန်၌ ဝသီဘော်ငါးတန် နိုင်နင်းအောင် မလေ့ကျင့်ဘဲ အထက်အထက်ဈာန်
သို့တက်ခဲ့သော် အထက်အထက်ဈာန်သို့လည်း မတက်နိုင်ရှိတတ်၏။ ရပြီး
အောက်အောက်ဈာန်မှလည်း လျှောကျတတ်၏။ ဤသို့ ဘုရားရှင်သည် ဟော
ကြားထားတော်မူ၏။ (အကျယ်ကို ယင်းဂါဝိဥပမာသုတ္တန်တွင် ကြည့်ပါ။)

အလားတူပင် အဋ္ဌကထာဆရာတော်ကလည်း ယင်း ဥပမာကိုပင် ဆောင်၍ ဤ၌ သတိပေးထား၏။ ကောင်းမွန်စင်ကြယ်စွာ ရုပ်ကမ္မဋ္ဌာန်းကို မသိမ်းဆည်းရသေးဘဲ နာမ်ကမ္မဋ္ဌာန်းကို သိမ်းဆည်းဖို့ရန် ကြိုးစားအားထုတ် ပါက ကမ္မဋ္ဌာန်းမှ ဆုတ်ယုတ် ပျက်စီးတတ်၏ဟု သတိပေးထား၏။ မျှော်လင့် ထားသော နာမ်ကမ္မဋ္ဌာန်းသို့လည်း မတက်နိုင်၊ ရရှိပြီး ရုပ်ကမ္မဋ္ဌာန်းမှလည်း လျှောကျသွားတတ်၏ဟု ဆိုလို၏။

သို့သော် အသင်သူတော်ကောင်းသည် သမထယာနိကပုဂ္ဂိုလ် ဖြစ်လျှင် ကား ယင်းဈာန်သမာဓိ၏ စွမ်းအင်ကြောင့် ဝိတက် ဝိစာရ ပီတိ သုခ ဧကဂ္ဂ-တာဟူသော ဈာန်အင်္ဂါတို့ ဦးဆောင်သည့် ဈာန်စုမ္ဘ အမည်ရသည့် ဈာန် နာမ်တရားတို့က စတင်၍ သိမ်းဆည်းလိုက သိမ်းဆည်းနိုင်ပေ၏။ သို့သော် ဈာန်နာမ်တရားတို့ကို သိမ်းဆည်းပြီးသောအခါ၌ ယင်းဈာန်နာမ်တရားတို့၏ မှီ၍ဖြစ်ရာ ဟဒယဝတ္ထုရုပ်နှင့် တကွသော ဘူတရုပ် ဥပါဒါရုပ်တို့ကိုပါ ဆက်-လက်၍ သိမ်းဆည်းရမည် ဖြစ်ကြောင်းကို ဝိသုဒ္ဓိမဂ္ဂအဋ္ဌကထာ (ဝိသုဒ္ဓိ၊ ၂၂၂။) ၌ ညွှန်ကြားထားပေသည်။ တစ်ဖန် ပကိဏ္ဏကသင်္ခါရ = ပြီးပြွမ်းသော သင်္ခါရ အမည်ရသော ဥပါဒါနက္ခန္ဓာငါးပါးတို့ကို ဆက်လက် သိမ်းဆည်းသည့် အပိုင်း၌ ကာမာဝစရနာမ်တရားတို့ကိုလည်း ဆက်လက်၍ သိမ်းဆည်းရမည် ဖြစ်၏။ ထိုအခါတွင် ဆိုင်ရာဆိုင်ရာ မှီရာဝတ္ထုရုပ်တို့ကိုလည်း သိမ်းဆည်း-ထားပြီး ဖြစ်ဖို့ကား အထူးလိုအပ်ပေသည်။ ထို့ကြောင့် အထက်ပါ စည်းကမ်း သတ်မှတ်ချက်မှာ **သုဒ္ဓိပဿနာယာနိကပုဂ္ဂိုလ်**သာမက **သမထယာနိက ပုဂ္ဂိုလ်**သည်လည်း ကာမာဝစရနာမ်တရားတို့ကို သိမ်းဆည်းရာ၌ ရိုသေမြတ်နိုး စွာ ဦးထိပ်ရွက် ပန်ဆင်လျက် လိုက်နာပြုကျင့်ရမည့် ဥပဒေသတစ်ခုပင် ဖြစ်ပေသည်။

ဥပစာရသမာဓိ အပ္ပနာသမာဓိဟူသော နှစ်မျိုးသော သမာဓိတို့တွင် တစ်မျိုးမျိုးသော သမာဓိကိုမျှလည်း လုံးဝမထူထောင်ဘဲ၊ အထက်ပါ စည်း-ကမ်း သတ်မှတ်ချက်ကိုလည်း လုံးဝမလိုက်နာဘဲ နာမ်ကမ္မဋ္ဌာန်းကို အားသစ်

ခြင်း နာမ်တရားတို့ကို သိမ်းဆည်း ရှုပွားခြင်းတည်းဟူသော ဘာဝနာလုပ်-
ငန်းခွင်ကို ကြိုးပမ်းမိသည် ဖြစ်အံ့။ ထိုသို့ ကြိုးပမ်းမိသော အသင်သူတော်
ကောင်းသည်လည်း ဘုရားဟောတော်မူသည့် နာမ်တရားများကို ကုဋေတစ်-
သိန်းနှင့် ကိုင်ပေါက်နေသည့် အုပ်စုတွင် တစ်ဦးအပါအဝင် ဖြစ်ကောင်း ဖြစ်
နိုင်ပေသည်။

ကြိုတင်သိမှတ်ထားရန် အချက်နှစ်ရပ်

တသေဝံ ပရိစ္ဆဟိတဗ္ဗပဿ ဒွါရဝသေန အဗ္ဗပဓမ္မာ ပါကဋာ ဟောန္တိ။

(ဝိသုဒ္ဓိ၊ ၂၊ ၂၂၃။)

**ကာမံ ဝတ္ထုဝသေနာပိ အဗ္ဗပဓမ္မာ ပါကဋာ ဟောန္တိ၊ ဒွါရဝသေန ပန
ပရိစ္ဆဟော အနာကုလောတိ ကတွာ ဝုတ္တံ “ဒွါရဝသေန အဗ္ဗပဓမ္မာ ပါကဋာ
ဗောဓိန္တိ”တိ။** (မဟာဋီ၊ ၂၊ ၃၅၂-၃၅၃။)

နာမ်တရားတို့ကို သိမ်းဆည်းရာ၌ မှီရာဝတ္ထုရုပ်၏လည်း အစွမ်းဖြင့်
သိမ်းဆည်းနိုင်၏။ စက္ခုဒွါရဝိသေတဒွါရဝိသေတသော အာယတနဒွါရ၏
အစွမ်းဖြင့်လည်း သိမ်းဆည်းနိုင်၏။ ထိုနှစ်နည်းတို့တွင် အဋ္ဌကထာဆရာတော်
က -

“ဤသို့လျှင် ရုပ်ကမ္မဋ္ဌာန်းကို = ရုပ်တရားကို ကောင်းမွန်စင်ကြယ်စွာ
သိမ်းဆည်းပြီးသော ယောဂီဝစရပုဂ္ဂိုလ်၏ သန္တာန်၌ ဒွါရ၏ အစွမ်းဖြင့် =
အာယတနဒွါရ၏ အစွမ်းဖြင့် နာမ်တရားတို့သည် ထင်ရှားလာကုန်၏”ဟု-

ဤသို့ ဖွင့်ဆိုထားတော်မူ၏။ ယင်းသို့ ညွှန်ကြားရခြင်းမှာ အကြောင်း
ရှိသည်သာ ဖြစ်၏။

- ၁။ စက္ခုဝတ္ထုရုပ်ကို မှီ၍ဖြစ်သော နာမ်တရား၊
- ၂။ သောတဝတ္ထုရုပ်ကို မှီ၍ဖြစ်သော နာမ်တရား၊
- ၃။ ယာနဝတ္ထုရုပ်ကို မှီ၍ဖြစ်သော နာမ်တရား၊

၈ ❀ နိဗ္ဗာန်ရောက်ကြောင်းကျင့်စဉ် (အကျဉ်းချုပ်) - အတွဲ (၄)

- ၄။ ဇိဝှိဝတ္ထုရုပ်ကို မှီ၍ဖြစ်သော နာမ်တရား၊
- ၅။ ကာယဝတ္ထုရုပ်ကို မှီ၍ဖြစ်သော နာမ်တရား၊
- ၆။ ဟဒယဝတ္ထုရုပ်ကို မှီ၍ဖြစ်သော နာမ်တရား၊

ဤသို့လျှင် မှီရာဝတ္ထုရုပ်၏ အစွမ်းဖြင့် နာမ်တရားတို့ကို သိမ်းဆည်းခြင်းကား ရောယှက်ရှုပ်ထွေးခြင်း ရှိနေ၏။ သို့သော် —

- ၁။ စက္ခုဒွါရဝီထိ နာမ်တရားစု၊
- ၂။ သောတဒွါရဝီထိ နာမ်တရားစု၊
- ၃။ ယာနဒွါရဝီထိ နာမ်တရားစု၊
- ၄။ ဇိဝှိဒွါရဝီထိ နာမ်တရားစု၊
- ၅။ ကာယဒွါရဝီထိ နာမ်တရားစု၊
- ၆။ မနောဒွါရဝီထိ နာမ်တရားစု၊

ဤသို့ အာယတနဒွါရအလိုက် နာမ်တရားစုတို့ကို သိမ်းဆည်းခြင်းကား အနာကုလ = ရောယှက်ရှုပ်ထွေးခြင်း ကင်းနေ၏။ ထို့ကြောင့် အဋ္ဌကထာဆရာတော်က စက္ခုဒွါရဝီထိ နာမ်တရားစုစသည့် အာယတနဒွါရ၏ အစွမ်းဖြင့်သာ နာမ်တရားတို့ကို သိမ်းဆည်းရန် ညွှန်ကြားထားပေသည်။

(ဝိသုဒ္ဓိ၊ ၂၂၂၃။ မဟာဋီ၊ ၂၃၅၂-၃၅၃။)

ထပ်မံရှင်းလင်းချက်

- ၁။ စက္ခုဝတ္ထုရုပ်ကို မှီ၍ စက္ခုဝိညာဏ် နာမ်တရားစုသည် ဖြစ်ပေါ်လာရ၏။
- ၂။ သောတဝတ္ထုရုပ်ကို မှီ၍ သောတဝိညာဏ် နာမ်တရားစုသည် ဖြစ်ပေါ်လာရ၏။
- ၃။ ယာနဝတ္ထုရုပ်ကို မှီ၍ ယာနဝိညာဏ် နာမ်တရားစုသည် ဖြစ်ပေါ်လာရ၏။
- ၄။ ဇိဝှိဝတ္ထုရုပ်ကို မှီ၍ ဇိဝှိဝိညာဏ် နာမ်တရားစုသည် ဖြစ်ပေါ်လာ

ရ၏။

၅။ ကာယဝတ္ထုရုပ်ကို မှီ၍ ကာယဝိညာဏ် နာမ်တရားစုသည် ဖြစ်ပေါ်လာရ၏။

၆။ ဟဒယဝတ္ထုရုပ်ကို မှီ၍ မနောဓာတ် မနောဝိညာဏဓာတ် အမည်ရသော နာမ်တရားစုသည် ဖြစ်ပေါ်လာရ၏။

ထိုတွင် စက္ခုဝတ္ထု သောတဝတ္ထု ဃာနဝတ္ထု ဇိဝှိဝတ္ထု ကာယဝတ္ထု ဟူသော ဝတ္ထုရုပ်ငါးမျိုးကို မှီ၍ဖြစ်သော အသီးအသီးသော နာမ်တရားစုတို့၌ ရောယှက်ရှုပ်ထွေးမှုကား မရှိပေ။ သို့သော် ဟဒယဝတ္ထုရုပ်ကို မှီ၍ဖြစ်ပေါ်ကြသော နာမ်တရားစုတို့မှာ အာရုံ (၆)ပါးကို ထိုက်သလို အာရုံယူနေကြသော နာမ်တရားစုတို့ ဖြစ်ကြသဖြင့် ရောယှက်ရှုပ်ထွေးမှုကား ရှိနေ၏။ ပိုမို၍ သဘောပေါက်ရန် နာမ်ကမ္မဋ္ဌာန်းပိုင်း ဇယားများကိုကြည့်ပါ။ တစ်ဖန် —

၁။ ရူပါရုံကို အာရုံပြု၍ ဖြစ်ပေါ်လာသော စက္ခုဒွါရဝီထိ မနောဒွါရဝီထိ နာမ်တရား၊

၂။ သဒ္ဓါရုံကို အာရုံပြု၍ ဖြစ်ပေါ်လာသော သောတဒွါရဝီထိ မနောဒွါရဝီထိ နာမ်တရား၊

၃။ ဂန္ဓာရုံကို အာရုံပြု၍ ဖြစ်ပေါ်လာသော ဃာနဒွါရဝီထိ မနောဒွါရဝီထိ နာမ်တရား၊

၄။ ရသာရုံကို အာရုံပြု၍ ဖြစ်ပေါ်လာသော ဇိဝှိဒွါရဝီထိ မနောဒွါရဝီထိ နာမ်တရား၊

၅။ ဖောဋ္ဌဗ္ဗာရုံကို အာရုံပြု၍ ဖြစ်ပေါ်လာသော ကာယဒွါရဝီထိ မနောဒွါရဝီထိ နာမ်တရား၊

၆။ ဓမ္မာရုံကို အာရုံပြု၍ ဖြစ်ပေါ်လာသော မနောဒွါရဝီထိ နာမ်တရား၊

ဤသို့ အာယတနဒွါရ၏ အစွမ်းဖြင့် နာမ်တရားတို့ကို သိမ်းဆည်းခြင်းသည်ကား ရောယှက်ရှုပ်ထွေးခြင်း ကင်းနေ၏။ ထို့ကြောင့် အဋ္ဌကထာဆရာတော်က အာယတနဒွါရ၏ အစွမ်းဖြင့် နာမ်တရားတို့ကို သိမ်းဆည်း-

၁၀ ❀ နိဗ္ဗာန်ရောက်ကြောင်းကျင့်စဉ် (အကျဉ်းချုပ်) - အတွဲ (၄)

ရန် ညွှန်ကြားရခြင်း ဖြစ်ပေသည်။ ထို့ကြောင့် အသင် ယောဂါဝစရပုဂ္ဂိုလ် သူမြတ်သည်လည်း နာမ်တရားတို့ကို သိမ်းဆည်းလိုပါက၊ အထူးသဖြင့် အသင် သူတော်ကောင်းသည်လည်း သုဒ္ဓဝိပဿနာယာနိကပုဂ္ဂိုလ် ဖြစ်နေပါမူ -

၁။ ရုပ်တရားကို သိမ်းဆည်းထားပြီး ဖြစ်ရမည်။

၂။ အာယတနဒွါရအလိုက် သိမ်းဆည်းရမည် - ဟု

ဤ ဥပဒေသနှစ်ရပ်ကို ရိုသေစွာ နာယူမှတ်သားပါ။ ဘုရားရှင်ဟော-
ကြားထားတော်မူသည့် နာမ်တရားတို့ကို ကုဋေတစ်သိန်းနှင့် ကိုင်လျက်
မပေါက်မိအောင် ကြိုးစားပါ။

**အာယတနဒွါရဝဇေနာတိ အာယတနသင်္ခါတဒွါရဝသေန၊ ကမ္မ-
ဒွါရနိဝတ္ထနတ္ထံ အာယတနဂဟဏံ။** (မဟာဋီ၊ ၂၄၁၀။)

သာသနာတော်၌ ဒွါရ အသုံးအနှုန်း နှစ်မျိုးရှိနေ၏။ ကာယဒွါရ ၀စီ
ဒွါရ မနောဒွါရဟူသော ဒွါရသုံးပါးတို့ကို ကမ္မဒွါရဟု ခေါ်ဆို၍ စက္ခုဒွါရ
သောတဒွါရ ယာနဒွါရ ဇိဝှိဒွါရ ကာယဒွါရ မနောဒွါရဟူသော ဒွါရ (၆)ပါးကို
အာယတနဒွါရဟု ခေါ်ဆိုသည်။ ယင်း အာယတနဒွါရအလိုက် ဝီထိစိတ်
အစဉ်အတိုင်း နာမ်တရားတို့ကို နာမ်တုံးနာမ်ခဲဟူသော နာမ်ယန အတုံးအခဲ
ကို ဉာဏ်ဖြင့် ဖြိုခွဲဖျက်ဆီးလျက် ပရမတ်သို့ ဉာဏ်အမြင် ဆိုက်အောင် သိမ်း-
ဆည်းရမည်ဟု ဆိုလိုပေသည်။ (နာမ်တုံးနာမ်ခဲ နာမ်ယန (၄)ပါး အကြောင်း
အရာကို နောက်ပိုင်းတွင် ရေးသားတင်ပြပါမည်။)

လောကီနာမ်တရားများသာ

**လောကုတ္တရစိတ္တာနိ ပန နေဝ သုဒ္ဓဝိပဿကဿ၊ န သမထယာနိ-
ကဿ ပရိဂ္ဂဟံ ဂစ္ဆန္တိ အနဓိဂတတ္တာ။** (ဝိသုဒ္ဓိ၊ ၂၂၂၃။)

ဝိသုဒ္ဓိမဂ္ဂအဋ္ဌကထာတွင် ဝိပဿနာဉာဏ်၏ အရှုခံအာရုံဖြစ်သော
နာမ်တရားတို့ကို ထုတ်ဆောင်ပြရာ၌ -

ဧကာသီတိ လောကီယစိတ္တာနိ၊ (ဝိသုဒ္ဓိ၊ ၂၊ ၂၂၃။)

ဤသို့ စသည်ဖြင့် လောကီစိတ်စေတသိက် နာမ်တရားစုတို့သာ ဖြစ်ကြောင်းကို ရှင်းလင်းတင်ပြထား၏။ လောကုတ္တရာစိတ်တို့ကား မရရှိသေးသည့်အတွက်ကြောင့် သုဒ္ဓဝိပဿနာယာနိကပုဂ္ဂိုလ်သည်လည်း မသိမ်းဆည်းနိုင်၊ သမထယာနိကပုဂ္ဂိုလ်သည်လည်း မသိမ်းဆည်းနိုင်ပေ။ ဤမိန့်ဆိုချက်နှင့် ပတ်သက်၍ မဟာဋီကာဆရာတော်က အောက်ပါအတိုင်း ရှင်းလင်းတင်ပြထားတော်မူ၏။

**သဗ္ဗသင်္ဂါဟိကဝသေန “ဧကာသီတိ လောကီယစိတ္တာနိ”တိ ဝုတ္တံ၊
လာဘိနော ဧဝ ပန မဟဂ္ဂတစိတ္တာနိ သုပါကဋ္ဌာနိ ဟောန္တိ။**

(မဟာဋီ၊ ၂၊ ၃၅၃။)

လောကီစိတ် (၈၁)မျိုးလုံးနှင့် ယှဉ်ဖက် သမ္ပယုတ်တရားစုတို့သည် ဝိပဿနာဉာဏ်၏ အရှုခံအာရုံ ဖြစ်ကြောင်းကို ဖွင့်ဆိုသော ဤစကားရပ်မှာ ဝိပဿနာဉာဏ်၏ အရှုခံအာရုံ ဖြစ်နိုင်သော စိတ်အားလုံးကို သိမ်းကျုံး ရေတွက်ပြသည်၏ အစွမ်းဖြင့် ဖွင့်ဆိုသွားတော်မူသော စကားရပ်သာဖြစ်၏။ သို့သော် မဟဂ္ဂုတ်စိတ်တို့သည်ကား ဈာန်ရသော ယောဂီဝစရပုဂ္ဂိုလ်တို့၏ အသိဉာဏ်၌သာလျှင် ထင်ရှားနိုင်ကုန်၏။ (မဟာဋီ၊ ၂၊ ၃၅၃။)

ဤသို့ ဖွင့်ဆိုထားသောကြောင့် ဈာန်ကိုရရှိသော ယောဂီဝစရပုဂ္ဂိုလ်သည်သာလျှင် မဟဂ္ဂုတ်စိတ်တို့ကို ရှုပွားနိုင်ရကား ယင်းဈာန်ကို ရရှိသော ဈာန်လာဘီပုဂ္ဂိုလ်သည် နာမ်တရားတို့ကို သိမ်းဆည်းရာ၌ မိမိရရှိထားသော ဈာန်နာမ်တရားတို့ကိုပါ ထည့်သွင်း၍ သိမ်းဆည်းရှုပွားပါ။ ဈာန်ကို မရရှိသော သုက္ခဝိပဿကပုဂ္ဂိုလ်သည်ကား ဈာန်နာမ်တရားတို့ကို သိမ်းဆည်းရှုပွားမှုကို ချန်လှပ်ထားနိုင်ပေသည်။ အလားတူပင် ကြိယာဇောတို့သည်လည်း ရဟန္တာအရှင်မြတ်ကြီးတို့၏ သန္တာန်၌သာလျှင် ဖြစ်နိုင်ခွင့်ရှိသော နာမ်တရားတို့ ဖြစ်ခြင်းကြောင့် ပုထုဇန သေက္ခပုဂ္ဂိုလ်တို့သည် ယခုကဲ့သို့ ရုပ်နာမ်ကို သိမ်းဆည်းရာ၌လည်းကောင်း၊ ဝိပဿနာပိုင်း၌လည်းကောင်း ယင်း ကြိယာဇောတို့ကို

လည်း မသိမ်းဆည်း မရှုပွားဘဲ ချန်လှပ်ထားနိုင်ပေသည်။

တစ်ဖန် စိတ်တို့မည်သည် စေတသိက်တို့ မပါဘဲ မိမိချည်းသက်သက် ဖြစ်နိုင်သည့် စွမ်းအားကား မရှိ၊ အလားတူပင် စေတသိက်တို့သည်လည်း စိတ်မပါဘဲ မိမိတို့ချည်းသက်သက် ဖြစ်နိုင်သည့် စွမ်းအားကား မရှိကြကုန်။ စိတ်နှင့် စေတသိက်တို့သည် စိတ္တက္ခဏတိုင်း၌ အုပ်စုအလိုက် ယှဉ်တွဲ၍သာ ဖြစ်ကြရပေသည်။ ထို့ကြောင့် အသင် သူတော်ကောင်းသည် ဝိပဿနာပိုင်း၌ မိမိ သိမ်းဆည်းရှုပွားရမည့် စိတ်စေတသိက်တို့ကို ကြိုတင်၍ သိထားသင့် ပေသည်။

ကြိုတင်သိမှတ်ပွယ်ရာများ

စိတ်တို့သည် အကြမ်းအားဖြင့် ခွဲခြားဝေဖန်လိုက်သော် ဝီထိစိတ်နှင့် ဝီထိမှ အလွတ်ဖြစ်သော ဝီထိမုတ်စိတ်ဟု နှစ်မျိုးရှိပေသည်။ ထိုတွင် ဝီထိ-မုတ်စိတ်မှာလည်း ပဋိသန္ဓေစိတ် ဘဝင်စိတ် စုတိစိတ်ဟု သုံးမျိုးရှိ၏။ ထိုတွင် ဘဝတစ်ခုဝယ် ရှေ့ဦးစွာဖြစ်သော စိတ်သည် ဘဝဟောင်းနှင့် ဘဝသစ်ကို ဘဝဟောင်းခန္ဓာနှင့် ဘဝသစ်ခန္ဓာကို ဆက်စပ်ပေးသကဲ့သို့ ဖြစ်သောကြောင့် ပဋိသန္ဓေစိတ်မည်၏။ ဘဝတစ်ခုဝယ် နောက်ဆုံးပိတ် ဖြစ်ပေါ်သွားသော စိတ်သည် = ဘဝင်စိတ်သည် ဖြစ်ဆဲဘဝမှ ရွေ့လျော့ ကျသွားခြင်းကြောင့် စုတိစိတ် မည်၏။ ယင်း ပဋိသန္ဓေနှင့် စုတိတို့၏ စပ်ကြားကာလ၌ ဘဝတစ်-လျှောက်ဝယ် ဝီထိစိတ်များ မဖြစ်သည့် အချိန်ကာလ၌ ဝိပါကခန္ဓာ မပြတ် စဲရေး စိတ်အစဉ် မပြတ်စဲရေးအတွက် ကံအရှိန်ရှိသမျှ တစ်ဘဝလုံး ခန္ဓာ အစဉ် မပြတ်စဲရအောင် ဘဝ၏ အကြောင်းတရားအဖြစ် ဖြစ်ပေါ်နေသော ပဋိသန္ဓေနှင့် အလားတူသော ဝိပါကစိတ်သည် ဘဝင်စိတ်မည်၏။ ယင်း ဘဝင်စိတ်သည် ဝီထိစိတ်များ ဖြစ်ပေါ်လာသောအခါ ရပ်စဲ၍ ဝီထိစိတ်များ မဖြစ်သောအခါ တစ်ဖန် ပြန်လည်၍ အကြိမ်များစွာ ဖြစ်နေတတ်ပြန်၏။ ဘဝတစ်လျှောက်လုံး ဤနည်းနှင့်နှင်ချည်းတည်း။ ယင်း ဘဝင်စိတ်နှင့် တကွ သော ဘဝင်နာမ်တရားစုကို ဝီထိစိတ်တို့ကို သိမ်းဆည်းပြီးသောအခါသို့

ရောက်ရှိပါမှ အထူးသဖြင့် ပစ္စယပရိဂ္ဂဟဉာဏ်ပိုင်းသို့ ရောက်ရှိပါမှ ယောဂီ အများစုသည် သိမ်းဆည်း၍ ရရှိနိုင်ပေသည်။ ထို့ကြောင့် နာမ်တရားတို့ကို သိမ်းဆည်းလိုသော ယောဂီဝစရပုဂ္ဂိုလ်သူမြတ်သည် ဝီထိစိတ်အစဉ်အတွင်း ၌ တည်ရှိကြသော နာမ်တရားစုတို့က စတင်၍ သိမ်းဆည်းရမည် ဖြစ်သည်။ ဝီထိစဉ် နာမ်တရားတို့ကို သိမ်းဆည်းလိုသော ယောဂီဝစရပုဂ္ဂိုလ်သည် ရှေ့ဦးစွာ အောက်ပါ ခြောက်-ခြောက်လီ တရားများကို သိထားသင့်ပေသည်။

ဝတ္ထု (၆) ပါး = နာမ်တရားတို့၏ မှီ၍ ပြစ်ရာရပ်များ

- ၁။ စက္ခုဝတ္ထု = စက္ခုပသာဒ = မျက်စိအကြည်၊
- ၂။ သောတဝတ္ထု = သောတပသာဒ = နားအကြည်၊
- ၃။ ဃာနဝတ္ထု = ဃာနပသာဒ = နှာအကြည်၊
- ၄။ ဇိဝှိဝတ္ထု = ဇိဝှိပသာဒ = လျှာအကြည်၊
- ၅။ ကာယဝတ္ထု = ကာယပသာဒ = ကိုယ်အကြည်၊
- ၆။ ဟဒယဝတ္ထု = ဟဒယရုပ် = မနောဓာတ် မနောဝိညာဏ-ဓာတ်တို့၏ မှီရာရပ်၊

ဒွါရ (၆) ပါး

- ၁။ စက္ခုဒွါရ = စက္ခုပသာဒ = မျက်စိအကြည်၊
- ၂။ သောတဒွါရ = သောတပသာဒ = နားအကြည်၊
- ၃။ ဃာနဒွါရ = ဃာနပသာဒ = နှာအကြည်၊
- ၄။ ဇိဝှိဒွါရ = ဇိဝှိပသာဒ = လျှာအကြည်၊
- ၅။ ကာယဒွါရ = ကာယပသာဒ = ကိုယ်အကြည်၊
- ၆။ မနောဒွါရ = ဘဝင် = မနောအကြည်၊

အိမ်၌ တပ်ဆင်ထားအပ်သော တံခါးပေါက်သည် လူတို့ ဝင်ရန် ထွက်ရန် ပိတ်ဆို့အပ် ဖွင့်အပ်သောကြောင့် မုချအားဖြင့် ဒွါရမည်၏။ အိမ်၌ တံခါးပေါက် မရှိလျှင် လူတို့ မဝင်နိုင်၊ အိမ်တံခါးပေါက်သည် လူတို့ဝင်ရောက်

လာရာ ဖြစ်သကဲ့သို့ အလားတူပင် - စက္ခုပသာဒ စသည်မရှိလျှင် စက္ခုဒွါရိ-
ကစသော ဝီထိစိတ်များသည် မဖြစ်နိုင်၊ ခန္ဓာအိမ်ဝယ် တည်ရှိနေကြသော
စက္ခုပသာဒ စသည်တို့သည် စက္ခုဒွါရိကစသော ဝီထိစိတ်များ၏ ဝင်ရောက်
လာသည့်ပမာ ဖြစ်ပေါ်လာကြောင်း ဖြစ်သောကြောင့် အိမ်တစ်အိမ်၌ တပ်-
ဆင်ထားသော ပကတိသော တံခါးပေါက်တို့နှင့် တူညီရကား သဒ္ဓိသူပစာရ
အားဖြင့် ယင်းစက္ခုပသာဒ စသည်တို့ကိုလည်း စက္ခုဒွါရိစသည်ဖြင့် ခေါ်ဝေါ်
သုံးစွဲထားပေသည်။

အာရုံ (၆) ပါး

- ၁။ ရူပါရုံ = အဆင်း = အရောင် = ဝဏ္ဏ
- ၂။ သဒ္ဓါရုံ = အသံ
- ၃။ ဂန္ဓာရုံ = အနံ့
- ၄။ ရသာရုံ = အရသာ
- ၅။ ဖောဋ္ဌဗ္ဗာရုံ = အတွေ့အထိ = (ပထဝီ-တေဇော-ဝါယော။)
- ၆။ ဓမ္မာရုံ = ဓမ္မသဘော

ဓမ္မာရုံ (၆) မျိုး

- ၁။ ပသာဒရုပ် = အကြည်ရုပ် (၅)ပါး၊
- ၂။ သုခုမရုပ် = သိမ်မွေ့သောရုပ် (၁၆)ပါး၊
- ၃။ စိတ် = ဝိညာဏဓာတ် (၆)ပါး၊
- ၄။ စေတသိက် = စိတ်နှင့်ယှဉ်သော စေတသိက် (၅၂)လုံး၊
- ၅။ နိဗ္ဗာန် = အသင်္ခတဓာတ် အငြိမ်းဓာတ် နိဗ္ဗာန်တရားတော်ကြီး၊
- ၆။ ပညတ် = ကသိုဏ်းပညတ်, အမည်နာမ ပညတ်, ပုံသဏ္ဌာန်
ပညတ်စသည့် ပညတ်အမျိုးမျိုး။

[မှတ်ချက်] — အကြည်ရုပ် (၅)ပါးနှင့် အာရုံရုပ် (၇)ပါးဟူသော (၁၂)
မျိုးသော ရုပ်တရားအစုသည် ရှုနေသော ယောဂီဝစရပုဂ္ဂိုလ်၏ အသိ

ဉာဏ်၌ ရှုသည့်အခါ ထင်လွယ်မြင်လွယ်သောကြောင့် ကြမ်းတမ်းရကား
 ဩဠာရိကရုပ်ဟူသော အမည်ကို ရရှိပေသည်။ ရုပ် (၂၈)ပါးတွင် ဩဠာရိ-
 ကရုပ် (၁၂)ပါးမှ ကြွင်းကျန်သော ရုပ် (၁၆)ပါးသည် ရှုနေသော ယောဂါ-
 ဝစရပုဂ္ဂိုလ်၏ အသိဉာဏ်၌ မထင်လွယ်သဖြင့် သိမ်မွေ့ရကား သုခုမရုပ်
 ဟူသော အမည်ကို ရရှိပေသည်။]

အာရမ္မဏနှင့် အာလမ္မဏသဒ္ဒါများသည် “အာရုံ”ဟူသော အနက်ကို
 ဟောသော ဝေဝုဏ် ပရိယာယ် စကားလှယ် သဒ္ဒါတို့တည်း။ အာရမ္မဏ-
 သဒ္ဒါသည် “မွေ့လျော်ရာ”ဟူသော အနက်ကို ဟော၏။ ပကတိသော ဥယျာဉ်
 ပန်းမာလ်စသည်သည် လူသားတို့၏ မွေ့လျော်ရာဌာန ဖြစ်သကဲ့သို့ အလား
 တူပင် ရူပါရုံစသော အာရုံ (၆)ပါးတို့သည်လည်း စိတ်စေတသိက်တို့၏ မွေ့-
 လျော်ရာ ဖြစ်သောကြောင့် အာရမ္မဏဟူသော အမည်ကို ရရှိကြပေသည်။
 တစ်ဖန် အာလမ္မဏသဒ္ဒါသည်လည်း “ဆွဲကိုင်အပ်”ဟူသော အနက်ကို ဟော
 ၏။ မစွမ်းမသန်သောသူများသည် တောင်ဝှေး ကြိုးတန်းစသည့် အရာဝတ္ထု
 တစ်ခုခုကို ဆွဲကိုင်၍ ထရ ထိုင်ရသကဲ့သို့ အလားတူပင် စိတ်စေတသိက်
 များသည်လည်း အာရုံတစ်ခုခုကို အစွဲပြု၍သာလျှင် စွဲမှီရမှသာလျှင် စွဲကိုင်
 ရမှသာလျှင် ဖြစ်နိုင်စွမ်းရှိသောကြောင့် ယင်းအာရုံ (၆)ပါးတို့သည် စိတ်
 စေတသိက်တို့၏ စွဲမှီရာ ဆွဲကိုင်ရာ အာလမ္မဏဟူသော အမည်ကိုလည်း
 ရရှိကြပေသည်။

ဝိညာဏဓာတ် (၆) ပါး

- ၁။ စက္ခုဝိညာဏ် = စက္ခုအကြည်ဓာတ်ကို မှီဖြစ်၍ ရူပါရုံမျှကိုသာ
 သိသောစိတ်၊
- ၂။ သောတဝိညာဏ် = သောတအကြည်ဓာတ်ကို မှီဖြစ်၍ သဒ္ဒါရုံမျှ
 ကိုသာ သိသောစိတ်၊
- ၃။ ယာနဝိညာဏ် = ယာနအကြည်ဓာတ်ကို မှီဖြစ်၍ ဂန္ဓာရုံမျှကိုသာ

သိသောစိတ်၊

၄။ ဇိဝှိဝိညာဏ် = ဇိဝှိအကြည်ဓာတ်ကို မှီဖြစ်၍ ရသာရုံမျှကိုသာ သိသောစိတ်၊

၅။ ကာယဝိညာဏ် = ကာယအကြည်ဓာတ်ကို မှီဖြစ်၍ ဖောဋ္ဌဗ္ဗာရုံမျှကိုသာ သိသောစိတ်၊

၆။ မနောဝိညာဏ် = ဘဝင်မနောအကြည်ဓာတ်ကို အစွဲပြု၍ ဟဒယဝတ္ထုရုပ်ကို မှီ၍ဖြစ်သော၊ အာရုံ (၆)ပါးကို ထိုက်သလို သိသောစိတ်။

(၁)မှသည် (၅)သို့တိုင်အောင်သော ဒွေပဉ္စဝိညာဏ်မှတစ်ပါး ဟဒယဝတ္ထုကို မှီတွယ်၍ ဖြစ်သော စိတ်အားလုံးသည် မနောဝိညာဏ် မည်ပေသည်။ အာရုံကို ထူးထူးထွေထွေ ကွဲကွဲပြားပြား သိသောစိတ်များတည်း။ ယင်းမနောဝိညာဏ်စိတ်တို့တွင် ဝီထိမုတ်စိတ် (၃)မျိုးမှ ကြွင်းကျန်သော မနောဝိညာဏ်စိတ်တို့သည်လည်းကောင်း၊ အထက်ပါ ပဉ္စဝိညာဏ်စိတ်တို့သည်လည်းကောင်း ဝီထိဟု ခေါ်ဆိုအပ်သော စိတ္တနိယာမလမ်းကြောင်းအတိုင်း ဖြစ်တတ်ကြ၏။ ယင်းဝီထိတို့မှာ အောက်ပါအတိုင်း အကျဉ်းအားဖြင့် (၆)မျိုးရှိ၏။

ဝိဇ္ဇိ (၆) ပါး

- ၁။ စက္ခုဒွါရဝီထိ = စက္ခုဒွါရ၌ ဖြစ်သော စိတ်ဖြစ်ပုံအစဉ်၊
- ၂။ သောတဒွါရဝီထိ = သောတဒွါရ၌ ဖြစ်သော စိတ်ဖြစ်ပုံအစဉ်၊
- ၃။ ဃာနဒွါရဝီထိ = ဃာနဒွါရ၌ ဖြစ်သော စိတ်ဖြစ်ပုံအစဉ်၊
- ၄။ ဇိဝှိဒွါရဝီထိ = ဇိဝှိဒွါရ၌ ဖြစ်သော စိတ်ဖြစ်ပုံအစဉ်၊
- ၅။ ကာယဒွါရဝီထိ = ကာယဒွါရ၌ ဖြစ်သော စိတ်ဖြစ်ပုံအစဉ်၊
- ၆။ မနောဒွါရဝီထိ = မနောဒွါရ၌ ဖြစ်သော စိတ်ဖြစ်ပုံအစဉ်၊

ဤသို့လျှင် ဒွါရ၏ အစွမ်းဖြင့်သော်လည်းကောင်း၊

- ၁။ စက္ခုဝိညာဏဝီထိ = စက္ခုဝိညာဏ်ဖြင့် မှတ်သားအပ်သော ဝီထိ၊
 ၂။ သောတဝိညာဏဝီထိ = သောတဝိညာဏ်ဖြင့် မှတ်သားအပ်သော
 ဝီထိ၊
 ၃။ ဃာနဝိညာဏဝီထိ = ဃာနဝိညာဏ်ဖြင့် မှတ်သားအပ်သော ဝီထိ၊
 ၄။ ဇိဝှိဝိညာဏဝီထိ = ဇိဝှိဝိညာဏ်ဖြင့် မှတ်သားအပ်သော ဝီထိ၊
 ၅။ ကာယဝိညာဏဝီထိ = ကာယဝိညာဏ်ဖြင့် မှတ်သားအပ်သော
 ဝီထိ၊
 ၆။ မနောဝိညာဏဝီထိ = မနောဝိညာဏ်ဖြင့် မှတ်သားအပ်သော
 ဝီထိ၊

ဤသို့လျှင် ဝိညာဏ်၏ အစွမ်းဖြင့်သော်လည်းကောင်း၊

ဝီထိ (၆)မျိုး ရှိ၏။ ဝီထိများကို ဒွါရနှင့် စပ်၍လည်း နာမည်တပ်ထား
 ၏။ စက္ခုဒွါရ၌ ရူပါရုံ ထင်လာလျှင် ထိုရူပါရုံကို အာရုံပြုသော စိတ်အစဉ်
 သည် စက္ခုဒွါရဝီထိ မည်၏။ သောတဒွါရ၌ သဒ္ဓါရုံ ထင်လာလျှင် ထိုသဒ္ဓါရုံကို
 အာရုံပြုသော စိတ်အစဉ်သည် သောတဒွါရဝီထိ မည်၏။ ပ။ မနောဒွါရ၌
 ဓမ္မာရုံထင်လာလျှင် သို့မဟုတ် အာရုံ (၆)ပါး ထိုက်သလို ထင်လာလျှင် ယင်း
 ဓမ္မာရုံကို သို့မဟုတ် အာရုံ (၆)ပါးကို ထိုက်သလို အာရုံပြုသော စိတ်အစဉ်
 သည် မနောဒွါရဝီထိ မည်၏။ တစ်ဖန် ဝိညာဏ်နှင့် စပ်၍လည်း နာမည်
 တပ်ထား၏။

- ၁။ စက္ခုဒွါရဝီထိကား — ပဉ္စဒွါရဝဇ္ဇန်း၊ စက္ခုဝိညာဏ်၊ သမ္ပဋိစိုဏ်း၊
 သန္တိရဏ၊ ဝုဠော၊ ဇော (၇) ကြိမ်၊ တဒါရုံ (၂) ကြိမ်တည်း။
 ၂။ သောတဒွါရဝီထိကား — ပဉ္စဒွါရဝဇ္ဇန်း၊ သောတဝိညာဏ်၊ သမ္ပဋိ-
 စိုဏ်း၊ သန္တိရဏ၊ ဝုဠော၊ ဇော (၇) ကြိမ်၊ တဒါရုံ (၂) ကြိမ်တည်း။
 ၃။ ဃာနဒွါရဝီထိကား — ပဉ္စဒွါရဝဇ္ဇန်း၊ ဃာနဝိညာဏ်၊ သမ္ပဋိစိုဏ်း၊
 သန္တိရဏ၊ ဝုဠော၊ ဇော (၇) ကြိမ်၊ တဒါရုံ (၂) ကြိမ်တည်း။

- ၄။ ဇိဝှါဒ္ဓါရဝီထိကား — ပဉ္စဒ္ဓါရာဝဇ္ဇန်း၊ ဇိဝှါဝိညာဏ်၊ သမ္ပဋိစ္ဆိင်း၊ သန္တီရဏ၊ ဝုဠော၊ ဇော (၇) ကြိမ်၊ တဒါရုံ (၂) ကြိမ်တည်း။
- ၅။ ကာယဒ္ဓါရဝီထိကား — ပဉ္စဒ္ဓါရာဝဇ္ဇန်း၊ ကာယဝိညာဏ်၊ သမ္ပဋိစ္ဆိင်း၊ သန္တီရဏ၊ ဝုဠော၊ ဇော (၇) ကြိမ်၊ တဒါရုံ (၂) ကြိမ်တည်း။
- ၆။ မနောဒ္ဓါရဝီထိကား — မနောဒ္ဓါရာဝဇ္ဇန်း၊ ဇော (၇) ကြိမ်၊ တဒါရုံ (၂) ကြိမ်တည်း။

ဤဝီထိများ၌ ထူးခြားသော စိတ်ကား စက္ခုဝိညာဏ် သောတဝိညာဏ် စသော ဝိညာဏ်များတည်း။ ပဉ္စဒ္ဓါရာဝဇ္ဇန်း၊ သမ္ပဋိစ္ဆိင်း - စသည်တို့ကား မထူးခြားချေ။ ထို့ကြောင့် ထူးခြားသော ဝိညာဏ်ဖြင့် မှတ်သား၍ စက္ခုဝိညာဏ်ဝီထိ စသည်ဖြင့် နာမည်တပ်ထားသည်။ မနောဒ္ဓါရဝီထိ၌ကား ဝိညာဏ် အထူးမပါ၊ အားလုံး မနောဝိညာဏ်ချည်းသာတည်း။ ထို့ကြောင့် မနောဝိညာဏ်ချည်းသာဖြစ်သော ဝီထိသည် မနောဝိညာဏ်ဝီထိမည်၏။ ဤ၌ ဝီထိ ဟူသည် ထိုထိုဒ္ဓါရ၌ ပဉ္စဒ္ဓါရာဝဇ္ဇန်း၊ စက္ခုဝိညာဏ် စသော အစဉ်အားဖြင့် စိတ်တို့၏ ဖြစ်ခြင်းပင်တည်း။

ဝိသယပ္ပဝတ္တိ (၆) ပါး

- ၁။ အတိမဟန္တာရုံ = ဆိုင်ရာဒ္ဓါရ၌ ဆိုင်ရာအာရုံ ထင်လာသည့်ခဏမှ စ၍ ယင်းအာရုံ၏ ချုပ်သည့်ခဏသို့တိုင်အောင် ရေတွက်လျှင် အလွန် များသော စိတ္တက္ခဏ သက်တမ်းရှိသော အာရုံ။ (တဒါရမ္မဏဝါရ။)
- ၂။ မဟန္တာရုံ = ဆိုင်ရာဒ္ဓါရ၌ ဆိုင်ရာအာရုံ ထင်လာသည့်ခဏမှ စ၍ ယင်းအာရုံ၏ ချုပ်သည့် ခဏသို့တိုင်အောင် ရေတွက်လျှင် များသော စိတ္တက္ခဏ သက်တမ်းရှိသော အာရုံ။ (ဇေနဝါရ။)
- ၃။ ပရိတ္တာရုံ = ဆိုင်ရာဒ္ဓါရ၌ ဆိုင်ရာအာရုံ ထင်လာသည့်ခဏမှ စ၍ ယင်းအာရုံ၏ ချုပ်သည့် ခဏသို့တိုင်အောင် ရေတွက်လျှင် နည်းပါးသော စိတ္တက္ခဏ သက်တမ်းရှိသော အာရုံ။ (ဝေါဠုပ္ပနဝါရ။)

၄။ အတိပရိတ္တာရုံ = ဆိုင်ရာဒွါရ၌ ဆိုင်ရာအာရုံ ထင်လာသည့် ခဏမှ စ၍ ယင်းအာရုံ၏ ချုပ်သည့်ခဏသို့တိုင်အောင် ရေတွက်လျှင် အလွန် နည်းပါးသော စိတ္တက္ခဏ သက်တမ်းရှိသော အာရုံ။ (မောဃဝါရ = ဝီထိစိတ်မှ ယုတ်လျော့၍ ဘဝင်လှုပ်ရုံမျှ ဖြစ်သော စိတ်အကြိမ်ကို မောဃဝါရဟု ဆိုသည်။ ဤဝါရ၌ ဝီထိစိတ် လုံးဝ မဖြစ်တော့ဘဲ ဘဝင်လှုပ်ရုံသာ လှုပ်တော့သည်။)

ဤ (၄)မျိုးကား ပဉ္စဒွါရတည်း။

၅။ ဝိဘူတာရုံ = ထင်ရှားသော အာရုံ (တဒါရမ္မဏဝါရ။)

၆။ အဝိဘူတာရုံ = မထင်ရှားသော အာရုံ (ဇေနဝါရ။)

(ဤ နှစ်မျိုးကား မနောဒွါရတည်း။)

ဤသို့လျှင် ဝိသယပ္ပဝတ္တိ (၆)မျိုး ရှိပေသည်။ ဤကား ကြိုတင်သိထားသင့်သော ခြောက်-ခြောက်လီတရားတို့တည်း။ နာမ်ကမ္မဋ္ဌာန်းကို အားသစ်လိုသော အသင်သူတော်ကောင်းသည် ဝိညာဏဓာတ် (၆)ပါးတွင် အကျိုးဝင်သော စိတ်နှင့် ယှဉ်ဖက် စေတသိက်တို့၏ အကြောင်းကို ရှေးဦးစွာ သိထားသင့်ပေသည်။ ရှေးဦးစွာ အသင်သူတော်ကောင်း၏ သန္တာန်၌ ဖြစ်နိုင်ခွင့်ရှိသော အသင်သူတော်ကောင်း၏ ဝိပဿနာဉာဏ်၏ အရှုခံအာရုံ ဖြစ်ကြကုန်သော ဝိပဿနာ ရူပွားသုံးသပ်ရမည့် စိတ်တို့ကို ရေးသားတင်ပြပေအံ့။

ဝိပဿနာဉာဏ်၏ အရှုခံစိတ် အမျိုးအစား

စိတ် စေတသိက် ရုပ် နိဗ္ဗာန်ဟု ပရမတ္ထတရားလေးပါးတို့ကို ဘုရားရှင် ဟောကြားထားတော်မူခဲ့၏။ အသင်သူတော်ကောင်းသည် အကယ်၍ စတုတ္ထပရမတ်ဖြစ်သည့် နိဗ္ဗာန်တရားတော်မြတ်ကြီးကို အလိုရှိခဲ့ပါမူ ပထမပရမတ် ဒုတိယပရမတ် တတိယပရမတ် ဖြစ်ကြသည့် စိတ်စေတသိက် ရုပ်တရားတို့ကို လည်းကောင်း၊ ယင်း စိတ်စေတသိက် ရုပ်တရားတို့၏ အကြောင်းနှင့် အကျိုး ဆက်စပ်လျက် အထပ်ထပ် ဖြစ်နေသည့် ကြောင်း-ကျိုး ဆက်နွယ်မှု ပဋိစ္စ-

သမုပ္ပါဒ် သဘောတရားကိုလည်းကောင်း ရှေ့ဦးစွာ သိအောင် ကြိုးပမ်းရမည် ဖြစ်ပေသည်။ အကြောင်းမူ အကြောင်းတရားနှင့် တကွသော ယင်း စိတ်စေ-
တသိက် ရုပ်တရားတို့ကို လက္ခဏာရေးသုံးတန်သို့တင်ကာ တွင်တွင်ကြီး ဝိပ-
ဿနာ ရှုပွားသုံးသပ်နိုင်ပါမှ ရင့်ကျက်လာသော ယင်း ဝိပဿနာဉာဏ်တို့၏
အဆုံးတွင် ဖြစ်ပေါ်လာသော အရိယမဂ်ဉာဏ် ဖိုလ်ဉာဏ်တို့ကသာလျှင် ယင်း
စတုတ္ထပရမတ်ဖြစ်သည့် နိဗ္ဗာန်တရားတော်မြတ်ကြီးကို ထိုးထွင်းသိမြင်နိုင်
သောကြောင့် ဖြစ်သည်။ ယင်း ပရမတ်တရားတို့တွင် စိတ်နှင့် စေတသိက်
တို့ကို နာမ်တရားဟူ၍ ခေါ်ဆို၏။ ယခုအခါ ဝိပဿနာဉာဏ်၏ အရှုခံအာရုံ
ဖြစ်သော စိတ်တို့ကို ရေးသားတင်ပြပေအံ့။

စိတ္တ — အာရုံကိုသိတတ်သော သဘောတရားသည် စိတ် မည်၏။
သိတတ်၏ ဟူသည် — **ဝိဇာနနံ အာရမ္မဏဿ ဥပလက္ခိ။** (မူလဋီ၊ ၁၊ ၈၇။) နှင့်
အညီ အာရုံကို ရယူခြင်း သဘောမျှသည်သာတည်း။ အသင်သူတော်-
ကောင်းသည် အကယ်၍ စက္ခုအကြည်ဓာတ်ကို ပရမတ်သို့ ဆိုက်အောင်
အာရုံယူတတ်ပါက စက္ခုအကြည်ဓာတ်ကို သိသည်ဟု ဆိုရ၏။ အကယ်၍
စက္ခုအကြည်ဓာတ်ကို အာရုံယူ၍ မရရှိပါက စက္ခုအကြည်ဓာတ်ကို သိသည်
ဟုကား မဆိုနိုင်။ ဤသို့ စသည်ဖြင့် သဘောပေါက်ပါ။

အကုသိုလ်စိတ် (၁၂) မျိုး

စိတ်သည် ကာမာဝစရစိတ် ရူပါဝစရစိတ် အရူပါဝစရစိတ် လော-
ကုတ္တရာစိတ် ဟု လေးမျိုးရှိရာ ကာမာဝစရစိတ်မှာ (၅၄)မျိုး ရှိ၏။ ထိုတွင်
အကုသိုလ်စိတ် (၁၂)မျိုးမှာ အောက်ပါအတိုင်း ဖြစ်၏။

လောဘမူစိတ် (၈) မျိုး

- ၁။ သောမနဿသဟဂုတ် ဒိဋ္ဌိဂတသမ္ပယုတ် အသင်္ခါရိက စိတ်တစ်ခု၊
- ၂။ သောမနဿသဟဂုတ် ဒိဋ္ဌိဂတသမ္ပယုတ် သသင်္ခါရိက စိတ်တစ်ခု၊

- ၃။ ဥပေက္ခာသဟဂုတ် ဒိဋ္ဌိဂတသမ္ပယုတ် အသင်္ခါရိက စိတ်တစ်ခု၊
၄။ ဥပေက္ခာသဟဂုတ် ဒိဋ္ဌိဂတသမ္ပယုတ် သသင်္ခါရိက စိတ်တစ်ခု၊
၅။ သောမနဿ သဟဂုတ် ဒိဋ္ဌိဂတဝိပ္ပယုတ် အသင်္ခါရိက စိတ်တစ်ခု၊
၆။ သောမနဿ သဟဂုတ် ဒိဋ္ဌိဂတဝိပ္ပယုတ် သသင်္ခါရိက စိတ်တစ်ခု၊
၇။ ဥပေက္ခာသဟဂုတ် ဒိဋ္ဌိဂတဝိပ္ပယုတ် အသင်္ခါရိက စိတ်တစ်ခု၊
၈။ ဥပေက္ခာသဟဂုတ် ဒိဋ္ဌိဂတဝိပ္ပယုတ် သသင်္ခါရိက စိတ်တစ်ခု၊
ဤသို့လျှင် လောဘမူစိတ် (၈)မျိုးရှိ၏။

- သောမနဿသဟဂုတ်** = သောမနဿဝေဒနာနှင့် အတူတကွဖြစ်သော။
ဥပေက္ခာသဟဂုတ် = ဥပေက္ခာဝေဒနာနှင့် အတူတကွဖြစ်သော။
ဒိဋ္ဌိဂတသမ္ပယုတ် = မှားသော ခံယူချက် မိစ္ဆာဒိဋ္ဌိနှင့် ယှဉ်သော။
ဒိဋ္ဌိဂတဝိပ္ပယုတ် = မှားသော ခံယူချက် မိစ္ဆာဒိဋ္ဌိနှင့် မယှဉ်သော။
သသင်္ခါရိက = တိုက်တွန်းခြင်း ရှိသော = တိုက်တွန်းခြင်းနှင့် အတူတကွ ဖြစ်သော။
အသင်္ခါရိက = တိုက်တွန်းခြင်း မရှိသော = တိုက်တွန်းခြင်းနှင့် အတူတကွ မဖြစ်သော။

ဒေါသမူစိတ် (၂) မျိုး

- ၁။ ဒေါမနဿသဟဂုတ် ပဋိဃသမ္ပယုတ် အသင်္ခါရိက စိတ်တစ်ခု၊
၂။ ဒေါမနဿသဟဂုတ် ပဋိဃသမ္ပယုတ် သသင်္ခါရိက စိတ်တစ်ခု။

- ဒေါမနဿသဟဂုတ်** = စိတ်မချမ်းသာခြင်း ဒေါမနဿဝေဒနာနှင့် အတူတကွ ဖြစ်သော။
ပဋိဃသမ္ပယုတ် = စိတ်ဓာတ် ခက်ထန် ကြမ်းတမ်းမှု ဒေါသနှင့် ယှဉ်သော။

မောဟမူစိတ် (၂) မျိုး

၁။ ဥပေက္ခာသဟဂုတ် ဝိစိကိစ္ဆာသမ္ပယုတ်စိတ် တစ်ခု၊

၂။ ဥပေက္ခာသဟဂုတ် ဥဒ္ဓစ္စသမ္ပယုတ်စိတ် တစ်ခု။

ဝိစိကိစ္ဆာသမ္ပယုတ် = ယုံမှားခြင်း ဝိစိကိစ္ဆာနှင့် ယှဉ်သော၊

ဥဒ္ဓစ္စသမ္ပယုတ် = စိတ်ပျံ့လွင့်ခြင်း ဥဒ္ဓစ္စနှင့် ယှဉ်သော။

၁။ လောဘလျှင် အကြောင်းရင်းခံရှိသော လောဘမူစိတ် (၈)မျိုး၊

၂။ ဒေါသလျှင် အကြောင်းရင်းခံရှိသော ဒေါသမူစိတ် (၂)မျိုး၊

၃။ မောဟလျှင် အကြောင်းရင်းခံရှိသော မောဟမူစိတ် (၂)မျိုး၊

ဤသို့လျှင် အကုသိုလ်စိတ် (၁၂)မျိုး ရှိပေသည်။

အဟိတ်စိတ် (၁၈) မျိုး

အကုသလဝိပါက်စိတ် (၇) မျိုး

၁။ ဥပေက္ခာသဟဂုတ် စက္ခုဝိညာဏ်စိတ် တစ်ခု၊

၂။ ဥပေက္ခာသဟဂုတ် သောတဝိညာဏ်စိတ် တစ်ခု၊

၃။ ဥပေက္ခာသဟဂုတ် ဃာနဝိညာဏ်စိတ် တစ်ခု၊

၄။ ဥပေက္ခာသဟဂုတ် ဇိဝှါဝိညာဏ်စိတ် တစ်ခု၊

၅။ ဒုက္ခသဟဂုတ် ကာယဝိညာဏ်စိတ် တစ်ခု၊

၆။ ဥပေက္ခာသဟဂုတ် သမ္ပဋိစိုဏ်းစိတ် တစ်ခု၊

၇။ ဥပေက္ခာသဟဂုတ် သန္တိရဏစိတ် တစ်ခု။

ဒုက္ခသဟဂုတ် = ကာယိကဒုက္ခဝေဒနာနှင့် အတူတကွဖြစ်သော။

သမ္ပဋိစိုဏ်းစိတ် = အာရုံကို လက်ခံသော အခြင်းအရာအားဖြင့် ဖြစ်သောစိတ်။

သန္တိရဏစိတ် = အာရုံကို စုံစမ်းသော အခြင်းအရာအားဖြင့် ဖြစ်သောစိတ်။

ဤစိတ် (၇)မျိုးတို့သည် (**အသင်သူတော်ကောင်း၏ သန္တာန်၌**) အလိုမရှိအပ်သော အနိဋ္ဌာရုံနှင့် တွေ့ကြုံသည့်အခါ အတိတ်က အကုသိုလ်ကံကြောင့် ဖြစ်ပေါ်လာကြရသော အကုသိုလ်ကံ၏ အကျိုးဝိပါက်စိတ်တို့တည်း။ အသင် သူတော်ကောင်းသည် ဤဘဝ၌ အနိဋ္ဌာရုံ အမျိုးမျိုးနှင့် တွေ့ကြုံရခြင်းသည် အတိတ်က အကုသိုလ်ကံကြောင့်သာ ဖြစ်သည်ဟူသော အချက်ကို မမေ့သင့်ပေ။ ဖြေဆေးတစ်ခွက်ပင် ဖြစ်သည်။

အဟိတ်ကုသလဝိပါက်စိတ် (၈) မျိုး

- ၁။ ဥပေက္ခာသဟဂုတ် ကုသလဝိပါက် စက္ခုဝိညာဏ်စိတ် တစ်ခု၊
- ၂။ ဥပေက္ခာသဟဂုတ် ကုသလဝိပါက် သောတဝိညာဏ်စိတ် တစ်ခု၊
- ၃။ ဥပေက္ခာသဟဂုတ် ကုသလဝိပါက် ယာနဝိညာဏ်စိတ် တစ်ခု၊
- ၄။ ဥပေက္ခာသဟဂုတ် ကုသလဝိပါက် ဇိဝှိဝိညာဏ်စိတ် တစ်ခု၊
- ၅။ သုခသဟဂုတ် ကုသလဝိပါက် ကာယဝိညာဏ်စိတ် တစ်ခု၊
- ၆။ ဥပေက္ခာသဟဂုတ် ကုသလဝိပါက် သမ္ပဋိစိုဉ်းစိတ် တစ်ခု၊
- ၇။ သောမနဿသဟဂုတ် ကုသလဝိပါက် သန္တီရဏစိတ် တစ်ခု၊
- ၈။ ဥပေက္ခာသဟဂုတ် ကုသလဝိပါက် သန္တီရဏစိတ် တစ်ခု။

ဤစိတ် (၈)မျိုးတို့သည်ကား (**အသင်သူတော်ကောင်း၏ သန္တာန်၌**) အတိတ်က ကုသိုလ်ကံ၏ အကျိုးဖြစ်သော အတိတ် ကုသိုလ်ကံကြောင့် ကုသိုလ်နှင့် တွေ့ကြုံသည့်အခါ ဖြစ်ပေါ်လာသော အကျိုးဝိပါက်စိတ်တို့တည်း။

သုခသဟဂုတ် = ကာယိကသုခဝေဒနာနှင့် အတူတကွဖြစ်သော။

အဟိတ်ကိရိယာစိတ် (၃) မျိုး

- ၁။ ဥပေက္ခာသဟဂုတ် ပဉ္စဒွါရာဝဇ္ဇန်းစိတ် တစ်ခု၊
- ၂။ ဥပေက္ခာသဟဂုတ် မနောဒွါရာဝဇ္ဇန်းစိတ် တစ်ခု။
- ၃။ သောမနဿသဟဂုတ် ဟသိတုပ္ပါဒ်စိတ် တစ်ခု။

ပဉ္စဒွါရာဝဋ္ဋန်း = ငါးဒွါရ၌ ထင်လာသော အာရုံကို ဆင်ခြင်သော စိတ်။

မနောဒွါရာဝဋ္ဋန်း = မနောဒွါရ၌ ထင်လာသော အာရုံကို ဆင်ခြင်သော စိတ်။

ဟသီတုပ္ပါဒ်စိတ် = ရဟန္တာအရှင်မြတ်တို့၏ သန္တာန်၌ ပြီးချွင်မှုကို ဖြစ်စေသော စိတ်။

ဤစိတ်သုံးမျိုးတို့ကား ဒွါရနှင့် အာရုံ တိုက်ဆိုင်သည့်အခါ ယင်းအာရုံကို ဆင်ခြင်ရုံမျှ = ပြုကာမတ္တသာ ဖြစ်သောကြောင့်၊ ပြီးချွင်ရုံမျှသာ ဖြစ်သောကြောင့် အကျိုးတစ်စုံတစ်ရာကို ဖြစ်စေနိုင်သည့် စွမ်းအား မရှိရကား ကိရိယာစိတ်ဟူသော အမည်ကို ရရှိကြပေသည်။

၁။ အကုသလဝိပါက်စိတ် (၇)မျိုး၊

၂။ အဟိတ်ကုသလဝိပါက်စိတ် (၈)မျိုး၊

၃။ အဟိတ်ကိရိယာစိတ် (၃)မျိုး၊

ဤ (၁၈)မျိုးသော စိတ်တို့ကား လောဘ ဒေါသ မောဟ၊ အလောဘ အဒေါသ အမောဟ ဟူသော ဟိတ်တို့နှင့် လုံးဝမယှဉ်သောကြောင့် အဟိတ်စိတ်ဟူသော အမည်ကို ရရှိကြသည်။ ယင်းအကုသိုလ်စိတ် အဟိတ်စိတ်တို့မှ ကြွင်းကျန်သော စိတ်တို့သည်ကား တင့်တယ် ကောင်းမြတ်သော စိတ်အမျိုးအစားများ ဖြစ်ခြင်းကြောင့် **ဓမ္မာဘဏ်စိတ်**တို့ မည်ကုန်၏။ ယင်း သောဘဏ်စိတ်တို့မှာ အကျဉ်းအားဖြင့် (၅၉) အကျယ်အားဖြင့် (၉၁)မျိုး ရှိပေသည်။

ကာမာဝဓရသောဘဏ်စိတ် (၂၄) မျိုး

မဟာကုသိုလ်စိတ် (၈) မျိုး

၁။ သောမနဿသဟဂုတ် ဉာဏသမ္ပယုတ် အသင်္ခါရိက စိတ်တစ်ခု၊

၂။ သောမနဿသဟဂုတ် ဉာဏသမ္ပယုတ် သသင်္ခါရိက စိတ်တစ်ခု၊

၃။ ဥပေက္ခာသဟဂုတ် ဉာဏသမ္ပယုတ် အသင်္ခါရိက စိတ်တစ်ခု၊

- ၄။ ဥပေက္ခာသဟဂုတ် ဉာဏသမ္ပယုတ် သသင်္ခါရိက စိတ်တစ်ခု၊
- ၅။ သောမနဿသဟဂုတ် ဉာဏဝိပ္ပယုတ် အသင်္ခါရိက စိတ်တစ်ခု၊
- ၆။ သောမနဿသဟဂုတ် ဉာဏဝိပ္ပယုတ် သသင်္ခါရိက စိတ်တစ်ခု၊
- ၇။ ဥပေက္ခာသဟဂုတ် ဉာဏဝိပ္ပယုတ် အသင်္ခါရိက စိတ်တစ်ခု၊
- ၈။ ဥပေက္ခာသဟဂုတ် ဉာဏဝိပ္ပယုတ် သသင်္ခါရိက စိတ်တစ်ခု။

ဤစိတ် (၈)မျိုးတို့ကား ကာမာဝစရကုသိုလ်စိတ်တို့တည်း။ ယေဘု-
ယျအားဖြင့် ကာမ (၁၁)ဘုံ၌ ကောင်းသော အကျိုးတရားတို့ကို ဖြစ်စေနိုင်
သော စွမ်းအားရှိသော စိတ်တို့တည်း။ ပုထုဇန့် အဆင့်တွင်သာ တည်ရှိနေ
သေးသော အသင် သူတော်ကောင်း၏ သန္တာန်၌ ဖြစ်သင့် ဖြစ်ထိုက်သော
ဥပစာရသမာဓိသို့ တိုင်အောင်သော သမထဘာဝနာစိတ်နှင့် အရိယမဂ်ဉာဏ်
တို့၏ ရှေးအဖို့၌ တည်ရှိကြသော ဝိပဿနာဘာဝနာစိတ်တို့ကား ဤ ကာမာ
ဝစရကုသိုလ်စိတ်တို့ပင် ဖြစ်ကြသည်။ အရာကျယ်၏။ ထိုကြောင့် ယင်းစိတ်
တို့ကို မဟာကုသိုလ်စိတ်ဟူ၍လည်း ခေါ်ဆိုပေသည်။

မဟာဝိပါက်စိတ် (၈) မျိုး

- ၁။ သောမနဿသဟဂုတ် ဉာဏသမ္ပယုတ် အသင်္ခါရိက စိတ်တစ်ခု။ ပ။
- ၈။ ဥပေက္ခာသဟဂုတ် ဉာဏဝိပ္ပယုတ် သသင်္ခါရိက စိတ်တစ်ခု။

မဟာကုသိုလ်စိတ် (၈)မျိုးနှင့် အလားတူ၏။ ကုသိုလ်နှင့် ဝိပါက်သာ
ကွာခြားသည်။ ဤမဟာဝိပါက်စိတ် (၈)မျိုးတို့ကား ယင်း မဟာကုသိုလ်ကံ၏
အကျိုးဝိပါက်စိတ်တို့တည်း။ ယင်းစိတ် (၈)မျိုးတို့တွင် တစ်မျိုးမျိုးသော စိတ်
သည် တိဟိတ်ပုထုဇန့် (ဒွိဟိတ်ပုထုဇန့်)ဖြစ်သော ယောဂါဝစရပုဂ္ဂိုလ်တစ်
ဦး၏ သန္တာန်၌ ပဋိသန္ဓေကိစ္စ ဘဝင်ကိစ္စ စုတိကိစ္စတို့ကို ရွက်ဆောင်ပေး၏။
ပဝတ္တိအခါဝယ် ကာမဏ္ဍဌာရုံ အမျိုးမျိုးနှင့် တွေ့ကြုံခိုက်ဝယ် ယင်းစိတ် (၈)
မျိုးလုံးသည် ကာမဇောတို့၏ နောင်၌ ဇောယူသည့် အာရုံကိုပင် ဆက်လက်
အာရုံယူတတ်သော တဒါရုံကိစ္စကို ရွက်ဆောင်လျက် ကာမသတ္တဝါတို့ သန္တာန်

၌ ထိုက်သလို ဖြစ်ပေါ်လာနိုင်၏။ ကာမက္ကဋ္ဌာရုံဟူသည် အလိုရှိအပ် ကောင်း-
မြတ်သော ကာမစိတ်စေတသိက်နှင့် ရုပ် (၂၈)ပါးတို့ပင်တည်း။

မဟာကြိယာစိတ် (၈) မျိုး

၁။ သောမနဿသဟဂုတ် ဉာဏသမ္ပယုတ် အသင်္ခါရိက စိတ်တစ်ခု။ ပ။

၈။ ဥပေက္ခာသဟဂုတ် ဉာဏဝိပ္ပယုတ် သသင်္ခါရိက စိတ်တစ်ခု။

ဤ မဟာကိရိယာစိတ်သည်လည်း မဟာကုသိုလ်စိတ်ကဲ့သို့ (၈)မျိုး ပင်ရှိသည်။ ရဟန္တာအရှင်မြတ်ကြီးတို့၏ ဒါန သီလ သမထ ဝိပဿနာဘာ-
ဝနာစိတ်တို့ပင်တည်း။ (ဥပစာရသမာဓိ တိုင်အောင်သော သမထကို ဆိုလို
သည်။) ရဟန္တာအရှင်မြတ်ကြီးတို့၏ ဒါန သီလ သမထ ဝိပဿနာ စသော
မွန်မြတ်သော ကျင့်ဝတ်ပဋိပတ်တို့သည် မည်သည့်အကျိုး တစ်စုံတစ်ရာကိုမျှ
ဖြစ်စေနိုင်သည့်စွမ်းအား မရှိခြင်းကြောင့် ယင်း ကျင့်ဝတ်ပဋိပတ်တို့ကို ဖြည့်
ကျင့်နေသော စိတ်တို့သည် ပြုလုပ်ကာမတ္ထ ကိရိယာဟူသော အမည်ကို
ရရှိကြသည်။

ဤသို့လျှင် မဟာကုသိုလ်စိတ် (၈)မျိုး၊ မဟာဝိပါက်စိတ် (၈)မျိုး၊ မဟာ
ကြိယာစိတ် (၈)မျိုး အားလုံးပေါင်းသော် ဤ (၂၄)မျိုးသော စိတ်တို့သည်
များသောအားဖြင့် ကာမဘုံ၌ ကျင်လည်တတ် ဖြစ်တတ်သော ကာမဘုံ၌
အဖြစ်များသော တင့်တယ်ကောင်းမြတ်သော သောဘဏစိတ်တို့တည်း။

၁။ အကုသိုလ်စိတ် — ၁၂ - မျိုး

၂။ အဟိတ်စိတ် — ၁၈ - မျိုး

၃။ ကာမသောဘဏစိတ် — ၂၄ - မျိုး

ပေါင်းသော် — ၅၄ - မျိုး

ဤ (၅၄)မျိုးသော စိတ်တို့သည် ကာမ (၁၁)ဘုံ၌ အဖြစ်များသော-
ကြောင့် ကာမစိတ်တို့မည်၏။ ကာမနာမ်တရားဟူသည် ယင်းကာမစိတ် (၅၄)

မျိုးနှင့် ယှဉ်ဖက်စေတသိက် (၅၂)မျိုးကို ဆိုလိုသည်။ အကယ်၍ အသင်သူ-
တော်ကောင်းသည် တိဟိတ်ပုထုဇန် ဖြစ်ပါက အသင်သူတော်ကောင်း၏
သန္တာန်၌ ဖြစ်နိုင်ခွင့်ရှိသော ကာမစိတ် = အသင်သူတော်ကောင်း၏ ဝိပဿနာ
ဉာဏ်၏ အရှုခံအာရုံဖြစ်သော ကာမစိတ်တို့မှာ —

၁။ အကုသိုလ်စိတ်	— ၁၂ - မျိုး
၂။ ဟသိတုပ္ပါဒ် ကြဉ်သော အဟိတ်စိတ်	— ၁၇ - မျိုး
၃။ မဟာကုသိုလ်စိတ်	— ၈ - မျိုး
၄။ မဟာဝိပါက်စိတ်	— <u>၈ - မျိုး</u>
ပေါင်းသော်	— ၄၅ - မျိုးတည်း။

ရူပါဝဇ္ဇနီတိ (၁၅) မျိုး

ကုသိုလ်နီတိ (၅) မျိုး

- ၁။ ဝိတက် ဝိစာရ ပီတိ သုခ ဧကဂ္ဂတာ ဟူသော ဈာန်အင်္ဂါငါးပါးနှင့်
အတူတကွဖြစ်သော ပထမဈာန် ကုသိုလ်စိတ်၊
- ၂။ ဝိစာရ ပီတိ သုခ ဧကဂ္ဂတာ ဟူသော ဈာန်အင်္ဂါလေးပါးနှင့် အတူ
တကွဖြစ်သော ဒုတိယဈာန် ကုသိုလ်စိတ်၊
- ၃။ ပီတိ သုခ ဧကဂ္ဂတာ ဟူသော ဈာန်အင်္ဂါသုံးပါးနှင့် အတူတကွ ဖြစ်
သော တတိယဈာန် ကုသိုလ်စိတ်၊
- ၄။ သုခ ဧကဂ္ဂတာ ဟူသော ဈာန်အင်္ဂါ နှစ်ပါးနှင့် အတူတကွ ဖြစ်သော
စတုတ္ထဈာန် ကုသိုလ်စိတ်၊
- ၅။ ဥပေက္ခာ ဧကဂ္ဂတာ ဟူသော ဈာန်အင်္ဂါနှစ်ပါးနှင့် အတူတကွဖြစ်သော
ပဉ္စမဈာန် ကုသိုလ်စိတ်၊

ဤသို့လျှင် ရူပါဝစရကုသိုလ်စိတ်မှာ (၅)မျိုး ရှိ၏။ ပဉ္စကနည်းတည်း။ အလားတူပင် ယင်း ရူပါဝစရကုသိုလ်၏ အကျိုးဖြစ်သော ရူပါဝစရဝိပါက စိတ်မှာလည်း (၅)မျိုးပင်ရှိ၏။ သို့သော် ယင်း ရူပါဝစရဝိပါကစိတ်တို့မှာ ဆိုင်ရာ ဆိုင်ရာ ရူပါဝစရဘုံ၌ ဆိုင်ရာဆိုင်ရာ ရူပါဝစရဗြဟ္မာတို့၏ သန္တာန်၌သာလျှင် ပဋိသန္ဓေကိစ္စ ဘဝင်ကိစ္စ စုတိကိစ္စကို ရွက်ဆောင်လျက် ဖြစ်ပေါ်နိုင်သော စိတ်တို့သာ ဖြစ်ကြသည်။ အလားတူပင် ရဟန္တာအရှင်မြတ်ကြီးတို့သည် ရူပါဝစရဈာန်တို့ကို ရရှိသော ဈာန်လာဘီပုဂ္ဂိုလ်တို့ ဖြစ်ကုန်မှ ယင်းဈာန်တို့သည် မည်သည့်အကျိုးတစ်စုံတစ်ရာကိုမျှ ဖြစ်စေနိုင်သော စွမ်းအားမရှိခြင်းကြောင့် ကြိယာဟူသော အမည်ကို ရရှိကြသည်။ ယင်း ရူပါဝစရကြိယာစိတ်မှာလည်း (၅)မျိုးပင်တည်း။ အားလုံးပေါင်းသော် ရူပါဝစရစိတ် (၁၅)မျိုးတည်း။

အသင်သူတော်ကောင်းသည် ရူပါဝစရကုသိုလ်ဈာန် တစ်မျိုးမျိုးကို ရရှိပါက ယင်း မိမိရရှိသော ဈာန်သည် အသင်သူတော်ကောင်း၏ ဝိပဿနာ ဉာဏ်၏ အရှုခံအာရုံ စာရင်းတွင် ပါဝင်ပေသည်။ အကယ်၍ စတုက္ကနည်း အရ ရူပါဝစရဈာန်လေးပါး၊ ပဉ္စကနည်းအရ ရူပါဝစရဈာန်ငါးပါးလုံးကိုပင် ရရှိသူဖြစ်ပါက ယင်း ရူပါဝစရဈာန် အားလုံးသည်လည်း အသင်သူတော်-ကောင်း၏ ဝိပဿနာဉာဏ်၏ အရှုခံအာရုံ စာရင်းတွင် ပါဝင်ပေသည်။

အရူပါဝစရစိတ် (၁၂) မျိုး

ကုသိုလ်စိတ် (၄) မျိုး

- ၁။ အာကာသာနဉ္စာယတန ကုသိုလ်စိတ် = အဆုံးအပိုင်းအခြား မရှိသော ကောင်းကင်ပညတ်လျှင် တည်ရာအာရုံရှိသော ကုသိုလ်စိတ်၊
- ၂။ ဝိညာဏဉ္စာယတန ကုသိုလ်စိတ် = အာကာသာနဉ္စာယတနဝိညာဏ် လျှင် တည်ရာအာရုံရှိသော ကုသိုလ်စိတ်၊
- ၃။ အာကိဉ္စာယတန ကုသိုလ်စိတ် = အာကာသာနဉ္စာယတနဝိညာဏ်

၏ မရှိခြင်း နတ္ထိဘောပညတ်လျှင် တည်ရာအာရုံရှိသော ကုသိုလ်စိတ်၊
 ၄။ နေဝသညာနာသညာယတန ကုသိုလ်စိတ် = သညာ ရှိသည်လည်း
 မဟုတ် သညာ မရှိသည်လည်း မဟုတ်သော (= ရန်ရင်းကြမ်းတမ်း
 သော သညာကား မရှိ အလွန်အလွန် သိမ်မွေ့နူးညံ့သော သညာသာ
 လျှင်ရှိသော) ကုသိုလ်စိတ်၊

ဤသို့လျှင် အရူပါဝစရကုသိုလ်စိတ် (၄)မျိုးရှိသည်။ ယင်း ကုသိုလ်တို့-
 ၏ အကျိုးဝိပါက်စိတ်တို့လည်း လေးမျိုးပင် ရှိကြ၏။ ဆိုင်ရာ အရူပဘုံ၌
 ဆိုင်ရာ အရူပဗြဟ္မာတို့၏ သန္တာန်၌သာလျှင် ဖြစ်ခွင့်ရှိကြသော ဝိပါက်စိတ်
 တို့တည်း။ အကယ်၍ ရဟန္တာ အရှင်မြတ်ကြီးတို့သည်လည်း အရူပဈာန်တို့
 ကိုပါ ရရှိကြပါမူ ယင်း အရူပဈာန်တို့သည် မည်သည့်အကျိုး တစ်စုံတစ်ရာ
 ကိုမျှ ဖြစ်စေနိုင်သည့် စွမ်းအား မရှိခြင်းကြောင့် ကိရိယာဟူသော အမည်ကို
 ရရှိကြပေသည်။ ဤသို့လျှင် အရူပါဝစရကုသိုလ်စိတ် (၄)မျိုး၊ အရူပါဝစရ
 ဝိပါက်စိတ် (၄)မျိုး၊ အရူပါဝစရ ကြိယာစိတ် (၄)မျိုး၊ အားလုံးပေါင်းသော်
 အရူပါဝစရစိတ် (၁၂)မျိုးတည်း။ အသင် သူတော်ကောင်းသည် အကယ်၍
 အရူပဈာန်တို့ကိုပါ ရရှိပါမူ ယင်းအရူပဈာန် (၄)မျိုးတို့သည်လည်း အသင်
 သူတော်ကောင်း၏ ဝိပဿနာဉာဏ်၏ အရှုခံအာရုံစိတ်တို့တွင် ပါဝင်နေမည်
 သာ ဖြစ်ပေသည်။ ထို့ကြောင့် ဈာနလာဘီဖြစ်သော အသင်သူတော်ကောင်း
 ၏ သန္တာန်၌ အများဆုံးဖြစ်နိုင်သော ဝိပဿနာဉာဏ်၏ အရှုခံအာရုံ စိတ်-
 တို့မှာ အောက်ပါအတိုင်း (၅၄)မျိုးသော စိတ်တို့သာ ဖြစ်ကြသည်။

- ၁။ ကာမာဝစရစိတ်မှ — ၄၅ - မျိုး
- ၂။ ရူပါဝစရ ကုသိုလ်ဈာန်စိတ် — ၅ - မျိုး (ပဉ္စကနည်း)
- ၃။ အရူပါဝစရ ကုသိုလ်ဈာန်စိတ် — ၄ - မျိုး
- အားလုံးပေါင်းသော် စိတ် — ၅၄ - မျိုးတည်း။

ဤ (၅၄)မျိုးသော စိတ်တို့ကား ကာမဘုံသား ဈာန်ရ ပုထုဇန့်နှင့်
 ဈာန်ရ သေက္ခ အရိယာသူတော်ကောင်းတို့၏ ဝိပဿနာဉာဏ်ဖြင့် ရှုပွား-

၃၀ ❀ နိဗ္ဗာန်ရောက်ကြောင်းကျင့်စဉ် (အကျဉ်းချုပ်) - အတွဲ (၄)

ရမည့် ဝိပဿနာဉာဏ်၏ အရှုခံအာရုံတရားတို့ ဖြစ်ကြသည်။

ကာမ-ရူပ-အရူပ-ဘုံသုံးပါးအတွင်း၌ တည်ရှိကြသော ပုထုဇန့်၊ သေက္ခ၊ အသေက္ခပုဂ္ဂိုလ်အားလုံးတို့အတွက် ခြုံငုံ၍ ဆိုရသော် လောကီစိတ် (၈၁)ပါးတို့သည် ဝိပဿနာဉာဏ်၏ အရှုခံအာရုံတို့ ဖြစ်ကြသည်။ ယင်း လောကီစိတ် (၈၁)မျိုးတို့ကား -

ဤကာမစိတ် (၅၄)မျိုး၊ ရူပါဝစရစိတ် (၁၅)မျိုး၊ အရူပါဝစရစိတ် (၁၂)မျိုး၊ အားလုံးပေါင်းသော် (၈၁)မျိုးသော စိတ်တို့ကို (၃၁)ဘုံဟူသော လောကီနယ်၌သာ ကျင့်လည်တတ် ဖြစ်တတ်သောကြောင့် လောကီစိတ်တို့ ဟူ၍ ခေါ်ဆိုသည်။

လောကုတ္တရာစိတ် (၈) မျိုး (အကျဉ်းနည်း)

အရိယမဂ်စိတ် (၄) မျိုး

- ၁။ သောတာပတ္တိမဂ်စိတ်၊
 - ၂။ သကဒါဂါမိမဂ်စိတ်၊
 - ၃။ အနာဂါမိမဂ်စိတ်၊
 - ၄။ အရဟတ္တမဂ်စိတ်၊
- ဤသို့လျှင် မဂ်စိတ် (၄)မျိုး ရှိ၏။

အရိယဖိုလ်စိတ် (၄) မျိုး

- ၁။ သောတာပတ္တိဖိုလ်စိတ်၊
- ၂။ သကဒါဂါမိဖိုလ်စိတ်၊
- ၃။ အနာဂါမိဖိုလ်စိတ်၊
- ၄။ အရဟတ္တဖိုလ်စိတ်၊

ဤသို့လျှင် ဖိုလ်စိတ် (၄)မျိုးရှိသည်။ ဆိုင်ရာ အရိယမဂ်၏ အကျိုး ဝိပါက်စိတ်တို့ပင်တည်း။

အသင်သူတော်ကောင်းသည် မိမိ၏သန္တာန်၌ ဖြစ်နိုင်ခွင့်ရှိသော လော-
ကီ စိတ်စေတသိက် = နာမ်တရားတို့ကိုလည်းကောင်း၊ ရုပ်ကမ္မဋ္ဌာန်းပိုင်းတွင်
ရေးသားတင်ပြခဲ့သော ရုပ်တရားတို့ကိုလည်းကောင်း သိမ်းဆည်းပြီးနောက်
ယင်းရုပ်နာမ်တို့၏ အကြောင်းတရားတို့ကို ရှာဖွေလျက် အကြောင်းတရားနှင့်
တကွသော ယင်းရုပ်နာမ်တို့ကို လက္ခဏာရေးသုံးတန်သို့တင်ကာ တွင်တွင်ကြီး
ဝိပဿနာရှုခဲ့သော် ဝိပဿနာဉာဏ်တို့၏ အဆုံး၌ ယင်းအရိယမဂ်ဉာဏ် ဖိုလ်
ဉာဏ်တို့သည် ဖြစ်ပေါ်လာကြမည် ဖြစ်ပေသည်။

အကယ်၍ ကာမာဝစရ နာမ်တရားတို့ကိုလည်းကောင်း သို့မဟုတ်
ရုပ်တရားတို့ကိုလည်းကောင်း ဝိပဿနာရှုခိုက် အရိယမဂ်သို့ ဆိုက်ခဲ့သော်
ယင်း အရိယမဂ် အရိယဖိုလ်တရားတို့သည် ပထမဇ္ဈာနိက အရိယမဂ် =
ပထမဈာန်နှင့် ယှဉ်သော အရိယမဂ်၊ ပထမဇ္ဈာနိက အရိယဖိုလ် = ပထမ
ဈာန်နှင့် ယှဉ်သော အရိယဖိုလ်တို့သာ ဖြစ်ကြသည်။ (အဘိဋ္ဌ၊ ၁၊ ၂၇၂-၂၇၃။)

**လောကုတ္တရမဂ္ဂေါ ဟိ အပ္ပနံ အပ္ပတ္တော နာမ နတ္ထိ၊ တသ္မာ ရူပံ
သမ္မုသိတွာ ဝုဋ္ဌိတဿ အဋ္ဌဂီကော သောမနဿသဟဂတမဂ္ဂေါ ဟောတိ။**

(အဘိဋ္ဌ၊ ၁၊ ၂၇၄။)

ထို့ကြောင့် ကာမာဝစရ နာမ်တရားတို့ကိုလည်းကောင်း သို့မဟုတ်
ရုပ်တရားတို့ကိုလည်းကောင်း ဝိပဿနာရှုခိုက် အရိယမဂ်သို့ ဆိုက်ရောက်
ခဲ့လျှင် မဂ္ဂင် (၈)ပါး၊ ဗောဇ္ဈင် (၇)ပါး၊ ဈာန် (၅)ပါးတို့ပင် ရှိကြ၏။ သို့သော်
ယင်းဈာန်တို့ကား လောကီဈာန် မဟုတ်၊ လောကုတ္တရာဈာန်သာ ဖြစ်-
သည်။ လောကုတ္တရာ ပထမဇ္ဈာနိကမဂ် ဟူလိုသည်။

အကျယ်နည်းအားဖြင့် လောကုတ္တရာဇိတ် (၄၀)

၁။ ပထမဈာန် နာမ်တရားတို့ကို ဝိပဿနာရှုခိုက် အရိယမဂ်သို့ ဆိုက်ခဲ့
လျှင် ပထမဇ္ဈာနိကအရိယမဂ် ပထမဇ္ဈာနိကအရိယဖိုလ် ဖြစ်သည်။

- ၂။ ဒုတိယဈာန်နာမ်တရားတို့ကို ဝိပဿနာရှုခိုက် အရိယမဂ်သို့ ဆိုက်ခဲ့လျှင် ဒုတိယဇ္ဈာန်ကအရိယမဂ် ဒုတိယဇ္ဈာန်ကအရိယဖိုလ် ဖြစ်သည်။
- ၃။ တတိယဈာန် နာမ်တရားတို့ကို ဝိပဿနာရှုခိုက် အရိယမဂ်သို့ ဆိုက်ခဲ့လျှင် တတိယဇ္ဈာန်ကအရိယမဂ် တတိယဇ္ဈာန်ကအရိယဖိုလ် ဖြစ်သည်။
- ၄။ စတုတ္ထဈာန် နာမ်တရားတို့ကို ဝိပဿနာရှုခိုက် အရိယမဂ်သို့ ဆိုက်ခဲ့လျှင် စတုတ္ထဇ္ဈာန်ကအရိယမဂ် စတုတ္ထဇ္ဈာန်ကအရိယဖိုလ် ဖြစ်သည်။
- ၅။ ပဉ္စမဈာန် နာမ်တရားတို့ကို ဝိပဿနာရှုခိုက် အရိယမဂ်သို့ ဆိုက်ခဲ့လျှင် ပဉ္စမဇ္ဈာန်ကအရိယမဂ် ပဉ္စမဇ္ဈာန်ကအရိယဖိုလ် ဖြစ်သည်။

တစ်ဖန် ကာမာဝစရနာမ်တရား သို့မဟုတ် ရုပ်တရားတို့ကို ဝိပဿနာရှုခိုက် အရိယမဂ်သို့ ဆိုက်ခဲ့လျှင်လည်း ပထမဇ္ဈာန်ကအရိယမဂ် ပထမဇ္ဈာန်ကအရိယဖိုလ်ပင်ဖြစ်သည်။ ထို့ကြောင့် -

- ၁။ သောတာပတ္တိ အရိယမဂ် (၅)မျိုး၊ သောတာပတ္တိ အရိယဖိုလ် (၅)မျိုး၊
- ၂။ သကဒါဂါမိ အရိယမဂ် (၅)မျိုး၊ သကဒါဂါမိ အရိယဖိုလ် (၅)မျိုး၊
- ၃။ အနာဂါမိ အရိယမဂ် (၅)မျိုး၊ အနာဂါမိ အရိယဖိုလ် (၅)မျိုး၊
- ၄။ အရဟတ္တ အရိယမဂ် (၅)မျိုး၊ အရဟတ္တ အရိယဖိုလ် (၅)မျိုး၊

အားလုံးပေါင်းသော် အကျယ်အားဖြင့် လောကုတ္တရာစိတ် (၄၀)တည်း။

ထို့ကြောင့် အကျဉ်းအားဖြင့် လောကီစိတ် (၈၁), လောကုတ္တရာစိတ် (၈)မျိုး နှစ်ရပ်ပေါင်းသော် စိတ် (၈၉)မျိုး = တစ်ခုယုတ် (၉၀)ဖြစ်သည်။ အကျယ်အားဖြင့်ကား လောကီစိတ် (၈၁), လောကုတ္တရာစိတ် (၄၀) နှစ်ရပ်ပေါင်းသော် စိတ် (၁၂၁)မျိုး ဖြစ်သည်။ (ပဉ္စကနည်းတည်း။)

အပိုင်း (၂)

စေတသိက်ပိုင်းဆိုင်ရာ သိမှတ်စရာ

စိတ်သည် အာရုံကို သိတတ်သော အာရုံကို ရယူတတ်သော သဘော လက္ခဏာအားဖြင့် တစ်မျိုးသာ ဖြစ်သော်လည်း ယင်းစိတ်နှင့် စိတ္တက္ခဏ တစ်ခု၏ အတွင်း၌ အတူယှဉ်တွဲဖြစ်ကြသော စေတသိက်တို့၏ ထူးထွေ ကွဲ-ပြားမှုကို အကြောင်းခံ၍ စိတ်လည်း အမျိုးမျိုးပြားရပေသည်။ စိတ်မည်သည် စေတသိက်တို့မပါဘဲ မိမိချည်းသက်သက် ဖြစ်နိုင်သည့် စွမ်းအားကား မရှိပေ။ စေတသိက်တို့သည်လည်း စိတ်မပါဘဲ မိမိတို့ချည်းသက်သက် ဖြစ်နိုင်သည့် စွမ်းအားကား မရှိကြပေ။ စိတ်နှင့် စေတသိက်တို့သည် စိတ္တက္ခဏတိုင်း စိတ္တ-က္ခဏတိုင်း၌ အုပ်စုအလိုက် အတူယှဉ်တွဲ၍သာ အမြဲတမ်း ဖြစ်ကြရလေ-သည်။ ယင်းစိတ္တက္ခဏတစ်ခုတစ်ခု၏ အတွင်း၌ အတူယှဉ်တွဲ ဖြစ်ကုန်သော စိတ် စေတသိက် နာမ်တရားစုတို့ကို ဝိသုဒ္ဓိမဂ္ဂမဟာဋီကာဆရာတော်က (မဟာဋီ၊ ၂၊ ၂၃၅။)၌ အရူပကလာပ = နာမ်ကလာပ်ဟု ခေါ်ဝေါ်သုံးစွဲထား-ပေသည်။

စိတ်နှင့်ယှဉ်သော စေတသိက်တို့၏ လက္ခဏာ (၄) ပါး

- ၁၊ ကေုပ္ပါဒ = စိတ်နှင့်တူသော ဖြစ်ခြင်း = စိတ်နှင့် အတူဖြစ်ခြင်း၊
- ၂၊ ကေနိရောဓ = စိတ်နှင့်တူသော ချုပ်ခြင်း = စိတ်နှင့် အတူချုပ်ခြင်း၊
- ၃၊ ကောလမ္မဏ = စိတ်နှင့်တူသော အာရုံရှိခြင်း = စိတ်နှင့် အာရုံတူခြင်း၊

၄၊ ကောဝတ္ထုက = စိတ်နှင့်တူသော မှီရာဝတ္ထုရှိခြင်း = စိတ်နှင့် မှီရာဝတ္ထုတူခြင်း၊

ဤသို့အားဖြင့် စေတသိက်တို့၌ စေတောယုတ္တလက္ခဏာ (၄)ပါး ရှိကြပေသည်။ မည်သည့် စေတသိက်မဆို စိတ်၌ယှဉ်သောအခါ ကာမဘုံ ရူပဘုံ၌ ဤအင်္ဂါ (၄)ပါးနှင့် ညီညွတ်ရမိ ဓမ္မတာဖြစ်သည်။ အရူပဘုံ၌ကား ဧကဝတ္ထုက အင်္ဂါတစ်ပါး ယုတ်လျော့ပေသည်။ မှီရာဝတ္ထုရုပ် မရှိသောကြောင့် ဖြစ်သည်။ ယင်း စေတသိက်တို့ကား (၅၂)မျိုး ရှိပေသည်။

စေတသိက် (၅၂) မျိုး

၁၊ သမ္မုစိတ္တသာဓာရဏစေတသိက် = စိတ်အားလုံးနှင့် ဆက်ဆံသော စေတသိက် (၇)လုံး၊

၂၊ ပကိဏ်းစေတသိက် = ပြုံးပြွမ်းယှဉ်သော စေတသိက် (၆)လုံး၊

၃၊ အကုသိုလ်စေတသိက် = အကုသိုလ်စိတ်နှင့်ယှဉ်သော စေတသိက် (၁၄)လုံး၊

၄၊ သောဘဏစေတသိက် = တင့်တယ်ကောင်းမြတ်သော သောဘဏ စိတ်နှင့် ယှဉ်သော စေတသိက် (၂၅)လုံး၊

အားလုံးပေါင်းသော် စေတသိက် (၅၂)လုံး ဖြစ်သည်။

သမ္မုစိတ္တသာဓာရဏစေတသိက် (၇) လုံး

စိတ်အားလုံးနှင့် ဆက်ဆံသော = စိတ်တိုင်းစိတ်တိုင်း၌ ယှဉ်သော စေတသိက်

၁။ **ဗဿ** = အာရုံကို တွေ့ထိသော အခြင်းအရာအားဖြင့် ဖြစ်ခြင်း သဘော (လက္ခဏာ)၊
= အာရုံနှင့် အသိစိတ်ကို ဆက်စပ်ပေးခြင်း သဘော (ရသ)၊

၂။ **ဧဝဒနာ** = အာရုံ၏ အရသာကို ခံစားခြင်းသဘော၊

- ၃။ **သညာ** = အာရုံကို မှတ်သားခြင်းသဘော၊
- ၄။ **စေတနာ** = အာရုံပေါ်သို့ ယှဉ်ဖက် စိတ်စေတသိက် = သမ္ပယုတ်
တရားတို့ကို ရောက်အောင် စေ့ဆော်ပေးခြင်း = နှိုး-
ဆော်ပေးခြင်းသဘော၊
- ၅။ **ဧကဂ္ဂတာ** = အာရုံ တစ်ခုတည်းပေါ်သို့ စိတ် ကျရောက်နေခြင်း
သဘော၊
= တည်ငြိမ်နေခြင်းသဘော၊
= သမ္ပယုတ်တရားတို့ကို ဖရိုဖရဲ မကြစေခြင်းသဘော၊
- ၆။ **ဇိဗိတ** = ယှဉ်ဖက် စိတ်စေတသိက် = သမ္ပယုတ်တရားတို့ကို
စောင့်ရှောက်ပေးခြင်း သဘော = နာမ် သက်စောင့်
ဓာတ်။
- ၇။ **မနသိကာရ** = အာရုံဘက်သို့ စိတ်ကို = သမ္ပယုတ်တရားတို့ကို ဦး-
လှည့် တွန်းပို့ပေးခြင်းသဘော၊
= အာရုံကို နှလုံးသွင်းခြင်းသဘော။

[မှတ်ချက် — စိတ္တက္ခဏတစ်ခု၏ အတွင်း၌ အတူယှဉ်တွဲ ဖြစ်ကြ-
သော စိတ်စေတသိက် တရားစုတို့ကို သမ္ပယုတ်တရားဟု ခေါ်ဆိုသည်။
အထက်ပါ စေတသိက်တို့တွင် ဧကဂ္ဂတာစေတသိက်ကို အချို့အရာ၌
စိတ်တည်ကြည်မှု စွမ်းအင်ကို အမှီပြု၍ သမာဓိန္ဒြေ သမာဓိဗိုလ် သမာဓိ-
သမ္မောဇ္ဈင် သမ္မာသမာဓိမဂ္ဂင် ဥပစာရသမာဓိ အပ္ပနာသမာဓိ စသည်ဖြင့်
ခေါ်ဝေါ်သုံးစွဲထားပေသည်။ တစ်ဖန် ဝေဒနာစေတသိက်ကိုလည်း သတိ-
ပြုပါ။ ဝေဒနာစေတသိက်သည် စိတ်တိုင်း စိတ်တိုင်း၌ ယှဉ်သော သဗ္ဗ-
စိတ္တသာဓာရဏ စေတသိက်တစ်မျိုး ဖြစ်၏။ အသိစိတ်ရှိနေသမျှ ကာလ
ပတ်လုံး ဝေဒနာကား အမြဲတမ်း ပါဝင်တည်ရှိနေမည်သာ ဖြစ်၏။ ထို
ဝေဒနာမှာ သုခ ဒုက္ခ သောမနဿ ဒေါမနဿ ဥပေက္ခာဟူသော ဝေဒနာ
ငါးမျိုးတို့တွင် တစ်မျိုးမျိုး ဖြစ်နိုင်၏။ ဝေဒနာမပါသော ဝေဒနာမယှဉ်သော

၃၆ ❀ နိဗ္ဗာန်ရောက်ကြောင်းကျင့်စဉ် (အကျဉ်းချုပ်) - အတွဲ (၄)

စိတ်ဟူသည် ဗုဒ္ဓအဘိဓမ္မာ၌ မရှိစကောင်းပေ။ ဝေဒနာကား ချုပ်၏။ အသိ
စိတ်ကား မချုပ်ဟူသော ဝါဒမှာ ဗုဒ္ဓအဘိဓမ္မာ၏ အယူအဆမဟုတ်ပေ။]

ပကိဏ်းစေတသိက် (၆) လုံး

= ပြိုးပြွမ်းယှဉ်သော စေတသိက် (၆)လုံး

- ၁။ **ဓိတကိ** = အာရုံပေါ်သို့ စိတ်ကို = သမ္ပယုတ်တရားတို့ကို ရှေးရှု
တင်ပေးခြင်းသဘော၊
= ကြံစည်ခြင်းသဘော၊
- ၂။ **ဓိစာရ** = အာရုံကို ထပ်ကာထပ်ကာ သုံးသပ် ဆင်ခြင်ခြင်း =
ဆုပ်နယ်ခြင်းသဘော၊
= အာရုံကို ထပ်၍ထပ်၍ ယူခြင်းသဘော၊
- ၃။ **အဓိမောက္ခ** = အာရုံကို ဆုံးဖြတ်ချက်ချခြင်းသဘော၊
- ၄။ **ဓိရိယ** = ကြိုးစားအားထုတ်ခြင်းသဘော
= အားတက်သရော ရှိခြင်းသဘော၊

(အာရုံတစ်ခုပေါ်၌ ယှဉ်ဖက် စိတ်စေတသိက် = သမ္ပယုတ်တရားတို့
ဖြစ်အောင် ကြိုးစားအားထုတ်ခြင်းသဘော ဖြစ်သည်။ မကောင်းဘက်၌လည်း
လောဘဖြစ်အောင်၊ ဒေါသဖြစ်အောင်၊ မောဟဖြစ်အောင် စသည်ဖြင့် ကြိုး-
စားမှုမျိုး၊ အကောင်းဘက်၌လည်း အလောဘဖြစ်အောင်၊ အဒေါသဖြစ်
အောင်၊ အမောဟဖြစ်အောင် စသည်ဖြင့် ကြိုးစားမှုမျိုးတည်း။ သမာဓိပိုင်း၌
သမာဓိဖြစ်အောင် ကြိုးစားမှု၊ ဝိပဿနာပိုင်း၌ ဓာတ်ကြီးလေးပါးကို သိအောင်
ကြိုးစားမှု၊ ရုပ်တရားကို သိအောင် ကြိုးစားမှု၊ နာမ်တရားကို သိအောင်
ကြိုးစားမှု၊ အကြောင်းတရားတို့ကို သိအောင် ကြိုးစားမှု၊ အကြောင်းတရားနှင့်
တကွသော ယင်းရုပ်နာမ်တို့၏ အနိစ္စအချက် ဒုက္ခအချက် အနတ္တအချက်-
တို့ကို သိအောင် ကြိုးစားမှုမျိုးတည်း။)

- ၅။ **ဓိဗ္ဗိ** = အာရုံကို နှစ်သက်ခြင်းသဘော၊

- ၆။ **ဆန္ဒ** = အာရုံကို လိုလားတောင့်တခြင်းသဘော၊
 = အာရုံကို ပြုလုပ်လိုခြင်းသဘော၊

(အာရုံတစ်ခုပေါ်၌ လောဘဖြစ်လိုသည့် သဘော၊ ဒေါသဖြစ်လိုသည့် သဘော၊ မောဟဖြစ်လိုသည့် သဘော၊ အလောဘဖြစ်လိုသည့် သဘော၊ အဒေါသဖြစ်လိုသည့် သဘော၊ အမောဟဖြစ်လိုသည့် သဘော၊ သမာဓိ ဖြစ်လိုသည့် သဘော၊ ပညာဖြစ်လိုသည့် သဘော ဤသို့ စသည်ဖြင့် အရာဌာန အားလျော်စွာ သဘောပေါက်ပါလေ။ မြင်လိုမှု ကြားလိုမှု နံလိုမှု အရသာသိလိုမှု ထိလိုမှု သိလိုမှု သဘောများကို အာရုံကို ပြုလုပ်လိုသည့်- သဘောဟု ဆိုလိုသည်။)

ဤ စေတသိက် (၆)လုံးတို့သည် စိတ်အားလုံး၌ မယှဉ်ဘဲ အချို့အချို့- သော စိတ်၌သာ ယှဉ်သဖြင့် ဟိုတချို့ သည်တချို့ ရောရောပြွမ်းပြွမ်း ယှဉ်တတ်သော စေတသိက်များဖြစ်ခြင်းကြောင့် ပကိဏ်းစေတသိက်ဟူသော အမည်ကို ရရှိကြပေသည်။

သဗ္ဗစိတ္တသာဓာရဏစေတသိက် (၇)လုံးနှင့် ပကိဏ်းစေတသိက် (၆) လုံး = ဤနှစ်ရပ်ပေါင်း စေတသိက် (၁၃) လုံးတို့ကို **အညသမာနိ** စေတ- သိက်ဟု ခေါ်ဆို၏။ အသောဘဏ အမည်ရသော အကုသိုလ်စိတ် အဟိတ် စိတ်တို့၌လည်းကောင်း၊ သောဘဏ အမည်ရသော အကျဉ်းအားဖြင့် စိတ် (၅၉) အကျယ်အားဖြင့် (၉၁)ပါးသော စိတ်တို့၌လည်းကောင်း ထိုက်သလို ယှဉ်တွဲ ဖြစ်ကြသဖြင့် ယင်းစေတသိက်တို့သည် အကောင်းအဆိုး နှစ်ဘက်ရ စေတသိက်တို့ ဖြစ်ကြသည်။

ဝိတက်-စေတနာ-မနသိကာရ

ဝိတက်သည် သမ္ပယုတ်တရားတို့ကို အာရုံပေါ်သို့ ရောက်အောင် ရှေးရှုတင်ပေးတတ်၏။ စေတနာကား ဝိတက်သည် တင်ပေးအပ်သော သမ္ပ- ယုတ်တရားတို့ကို အာရုံ၌ ယှဉ်စပ်ပေး၏။ မနသိကာရသည်ကား သမ္ပယုတ်

၆။ **ခိန္တိ**

- အာရုံကို နိစ္စ သုခ အတ္တ သုဘ ဟု စွဲလမ်းယုံကြည်ခြင်းသဘော၊
- = အယူမှားခြင်းသဘော = ခံယူချက်မှားခြင်းသဘော၊

- ၇။ **မာန** = “ငါ ငါ”ဟု စိတ်တက်ကြွ မြင့်မောက်ခြင်းသဘော၊
 = ထောင်လွှားခြင်းသဘော၊
 = အသာယူလိုခြင်းသဘော။

ထပ်မံရှင်းလင်းချက်

ပရမတ္ထတော အဝိဇ္ဇာမာနေသု ကုတ္တိပုရိသာဒီသု ဇေတိ၊ ဝိဇ္ဇာမာနေသုပိ ခန္ဓာဒီသု န ဇေတိတိ အဝိဇ္ဇာ၊ (အဘိဋ္ဌ၊ ၂၁၂၇။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ ၂၁၅၇။)

မောဟကိုပင် အဝိဇ္ဇာဟုလည်း ခေါ်ဆို၏။ (၃၁)ဘုံ အတွင်း၌ တည်ရှိသော သက်ရှိလောက သက်မဲ့လောက = သက်ရှိအရာဝတ္ထု သက်မဲ့အရာဝတ္ထုတို့ကို ပရမတ္ထသစ္စာသို့ ဆိုက်အောင် ဝိပဿနာသမ္မာဒိဋ္ဌိဉာဏ်ပညာဖြင့် ခွဲခြားစိတ်ဖြာ၍ ဓာတ်ခွဲကြည့်နိုင်သဖြင့် —

- ၁။ ရုပ်တရား အစုအပုံမျှသာရှိသည်ဟု
 ၂။ နာမ်တရား အစုအပုံမျှသာ ရှိသည်ဟု
 ၃။ ရုပ်+နာမ် အစုအပုံမျှသာ ရှိသည်ဟု = ခန္ဓာငါးပါးအစုအပုံ၊ အာယတနတစ်ဆယ့်နှစ်ပါးအစုအပုံ၊ ဓာတ်တစ်ဆယ့်ရှစ်ပါးအစုအပုံမျှသာ ရှိသည်ဟု သိသည် ဖြစ်အံ့၊ ထိုအသိမှာ မှန်၏။ နာမရူပပရိစ္ဆေဒဉာဏ်တည်း။
 ၄။ အကြောင်းတရားအစုအပုံ အကျိုးတရားအစုအပုံမျှသာ ရှိသည်ဟု သိအံ့၊ ထိုအသိမှာလည်း မှန်၏။ ပစ္စယပရိဂ္ဂဟဉာဏ်တည်း။

ထို ရုပ်-နာမ်-ကြောင်း-ကျိုး တရားစုတို့ကို သင်္ခါရတရားစုတို့ဟူ၍ ခေါ်ဆို၏။ ထိုသင်္ခါရတရားတို့ကား ဖြစ်ပြီးလျှင် ပျက်တတ်သည့် အနိစ္စတရားတို့သာ ဖြစ်ကြ၏။ ဖြစ်ခြင်း ပျက်ခြင်း ဒဏ်ချက်ဖြင့် အမြဲမပြတ် အညှဉ်းပန်း အနှိပ်စက်ခံရသည့် ဒုက္ခတရားတို့သာ ဖြစ်ကြ၏။ မပျက်စီးဘဲ အကျိတ်အခဲ အခိုင်အမာ အနှစ်သာရအားဖြင့် တည်နေသည့် အတ္တမဟုတ်သည့် အနတ္တ

တရားတို့သာ ဖြစ်ကြ၏။ ရွံရှာစက်ဆုပ်ဖွယ် အသုဘတရားစုတို့သာ ဖြစ်ကြ၏။ ထို့ကြောင့် ယင်းသင်္ခါရတရားတို့ကို —

- ၁။ အနိစ္စတရားတို့သာ ဖြစ်ကြသည်ဟု
- ၂။ ဒုက္ခတရားတို့သာ ဖြစ်ကြသည်ဟု
- ၃။ အနတ္တတရားတို့သာ ဖြစ်ကြသည်ဟု
- ၄။ အသုဘတရားတို့သာ ဖြစ်ကြသည်ဟု သိအံ့၊ ထို အသိမှားလည်း မှန်နေ၏။ ဝိပဿနာဉာဏ်များပင်တည်း။

ထို့ကြောင့် (၃၁)ဘုံ အတွင်း၌ တည်ရှိသော သက်ရှိသက်မဲ့ အရာဝတ္ထုတို့ကို ရုပ်တရားအစုအပုံ၊ နာမ်တရားအစုအပုံ၊ ရုပ်+နာမ်အစုအပုံ = ခန္ဓာငါးပါးအစုအပုံ = အာယတနတစ်ဆယ့်နှစ်ပါးအစုအပုံ = ဓာတ်တစ်ဆယ့်ရှစ်ပါးအစုအပုံတို့ဟုလည်းကောင်း၊ အကြောင်းတရားအစုအပုံ အကျိုးတရားအစုအပုံတို့ဟုလည်းကောင်း၊ အနိစ္စတရားအစုအပုံ၊ ဒုက္ခတရားအစုအပုံ၊ အနတ္တတရားအစုအပုံ၊ အသုဘတရားအစုအပုံတို့ဟုလည်းကောင်း သိရှိနေပါက ထိုအသိကို အသိမှန် = သမ္မာဒိဋ္ဌိ = ဝိဇ္ဇာဉာဏ်ဟု ဆိုရပေသည်။

ထိုသို့ အမှန်အတိုင်း မသိဘဲ ယောက်ျား မိန်းမ ပုဂ္ဂိုလ် သတ္တဝါ လူနတ် ဗြဟ္မာ စသည်ဟုလည်းကောင်း၊ အသက်ကောင် လိပ်ပြာကောင် ဝိညာဏ်ကောင် အတ္တကောင်ဟုလည်းကောင်း၊ ရွှေငွေ သစ်ပင် ရေမြေ တောတောင် စသည်ဟုလည်းကောင်း၊ နိစ္စတရားအစုအပုံ သုခတရားအစုအပုံ အတ္တတရားအစုအပုံ သုဘတရားအစုအပုံဟုလည်းကောင်း ယင်းသက်ရှိသက်မဲ့ ဝတ္ထုတို့ကို ပြောင်းပြန် သိမြင်နေပါက ယင်းအသိကို အသိမှား = အဝိဇ္ဇာ = မောဟဟု ခေါ်ဆိုရပေသည်။

ဤတွင် အဝိဇ္ဇာ = မောဟနှင့် ဒိဋ္ဌိ = မိစ္ဆာဒိဋ္ဌိတို့၏ သဘောကို ပိုမို၍ သဘောပေါက်စေရန် ဝိပဿနာနယ်၌ အရေးတကြီး သိထားသင့်သော အတ္တစွဲနှစ်မျိုးကို ဆက်လက်၍ ရေးသားတင်ပြအပ်ပါသည်။

အတ္တစွဲ (၂) မျိုး

လောကဝေါဟာရ အတ္တစွဲ = လောကသမညာ အတ္တစွဲနှင့် သာသ-
နာပ အယူအဆရှိကြသည့် မိစ္ဆာဒိဋ္ဌိ အယူဝါဒရှိသူတို့ ကြံဆထားအပ်သော
အတ္တဒိဋ္ဌိစွဲဟု အကြမ်းစားအားဖြင့် အတ္တစွဲ နှစ်မျိုး ရှိပေသည်။

(မဇ္ဈိမနိကာယ-၃၆၆။)

၁။ လောကဝေါဟာရ အတ္တစွဲ = လောကသမညာ အတ္တစွဲ — သက်ရှိ
အရာဝတ္ထုတို့ကို ယောက်ျား မိန်းမ ပုဂ္ဂိုလ် သတ္တဝါ လူ နတ် ဗြဟ္မာ ကျွဲ နွား
တိရစ္ဆာန် စသည်ဖြင့် စွဲယူမှု၊ သက်မဲ့ အရာဝတ္ထုတို့ကိုလည်း ရွှေ ငွေ လယ်
ယာ အိုးအိမ် သစ်ပင် ရေမြေ တောတောင် စသည်ဖြင့် စွဲယူမှုတည်း။

အသင်သူတော်ကောင်းသည် ဗဟိဒ္ဓ ရုပ်နာမ်တို့ကို သိမ်းဆည်းနိုင်-
သောအခါ ဗဟိဒ္ဓ သက်ရှိလောကသို့ ဝိပဿနာဉာဏ်ကို စေလွှတ်ကြည့်ပါ။
ဗဟိဒ္ဓသက်ရှိသတ္တဝါတို့ ဟူသည်မှာလည်း ရုပ်တရားအစုအပုံ နာမ်တရား
အစုအပုံ ရုပ်နာမ်အစုအပုံ အကြောင်းတရားအစုအပုံ အကျိုးတရားအစုအပုံ
အနိစ္စတရားအစုအပုံ ဒုက္ခတရားအစုအပုံ အနတ္တတရားအစုအပုံ အသုဘ
တရားအစုအပုံသာ ဖြစ်သည်ဟု သမ္မာဒိဋ္ဌိဉာဏ်ပညာဖြင့် ကိုယ်တိုင်မျက်-
မှောက် ထွင်းဖောက်ကာ သိမြင်နိုင်ပေလိမ့်မည်။

တစ်ဖန် ဗဟိဒ္ဓသက်မဲ့လောကသို့လည်း ဝိပဿနာဉာဏ်ကို စေလွှတ်
ကြည့်ပါ။ ယင်း ဗဟိဒ္ဓ သက်မဲ့အရာဝတ္ထုတို့၌ (ရွှေ၌ ငွေ၌ . . .) တည်ရှိသော
ဓာတ်ကြီးလေးပါးကို ဉာဏ်ဖြင့် စိုက်ရှုပါ။ ရုပ်ကလာပ်အမှုန်များကိုသာ
တွေ့ရှိမည် ဖြစ်သည်။ ယင်း ရုပ်ကလာပ်တို့မှာ ရုပ်ကလာပ်တစ်ခု အတွင်း၌
တည်ရှိသော တေဇောဓာတ် = ဥတုကြောင့် ဆင့်ကဲ ဆင့်ကဲ ရွှေနှင့်နောက်
ဆက်စပ်လျက် အထပ်ထပ် ဖြစ်နေသော ဥတုဩဇ္ဈမကရုပ်တို့နှင့် ရံခါ
အသံပါသော ဥတုဩဇ္ဈမကရုပ်ကလာပ်ရုပ်တို့သာတည်း။ ထို့ကြောင့် သက်မဲ့
အရာဝတ္ထုတို့ကို ဥတုဩဇ္ဈမကရုပ်တရားအစုအပုံဟုလည်းကောင်း၊ အသံ

ပါခဲ့သော် ဥတုဇသဒ္ဓနဝကရုပ်တရားအစုအပုံဟုလည်းကောင်း သိမြင်ခဲ့သော် ထိုအသိသည် မှန်နေ၏။ ရွှေငွေ စသည်ဖြင့် သိခဲ့သော် ထိုအသိကား မှားနေ၏ = အဝိဇ္ဇာတည်း၊ မောဟတည်း။

သက်ရှိသတ္တဝါတို့ကို ရုပ်-နာမ်-ကြောင်း-ကျိုး = သင်္ခါရတရား အစုအပုံဟု မသိဘဲ အနိစ္စ ဒုက္ခ အနတ္တ အသုဘတရားအစုအပုံဟု မသိဘဲ ယောက်ျား မိန်းမ ပုဂ္ဂိုလ် သတ္တဝါ လူ နတ် ဗြဟ္မာ စသည်ဖြင့် သိခဲ့သော် ထိုအသိကား မှားနေ၏။ အဝိဇ္ဇာ = မောဟတည်း။ ယောက်ျား မိန်းမ ပုဂ္ဂိုလ် သတ္တဝါ လူ နတ် ဗြဟ္မာ စသည်သည် တကယ် ထင်ရှားရှိ၏ဟု စွဲလမ်းယုံကြည်ခဲ့သော် စွဲယူခဲ့သော် ခံယူချက်မှားခဲ့သော် ထိုစွဲလမ်းယုံကြည်မှု စွဲယူမှု ခံယူချက်မှားမှုသည်ကား လောကဝေါဟာရ အတ္တစွဲ = လောကသမညာ အတ္တစွဲတည်း = လူတို့ ခေါ်ဝေါ်သုံးစွဲသည့်အတိုင်း တကယ် ထင်ရှားရှိ၏ဟု ခံယူချက်မှားမှုတည်း။ မိစ္ဆာဒိဋ္ဌိတည်း။

သက်မဲ့အရာဝတ္ထုတို့ကိုလည်း ရုပ်တရားအစုအပုံဟု မသိဘဲ ရွှေငွေ စိန်ကျောက် စသည်ဖြင့်သိခဲ့သော် ထိုအသိကား မှားနေ၏။ အဝိဇ္ဇာပင်တည်း။ ရွှေငွေ စိန်ကျောက် စသည်သည် တကယ်ထင်ရှား ရှိပါ၏။ တကယ်ဟုတ်ပါ၏ဟု စွဲလမ်း ယုံကြည်ခဲ့သော် စွဲယူခဲ့သော် ခံယူချက်မှားခဲ့သော် ထိုစွဲလမ်းယုံကြည်မှု စွဲယူမှု ခံယူချက်မှားမှုသည်ကား လောကဝေါဟာရ = လောကသမညာ အတ္တစွဲတည်း။ လောကဝေါဟာရအတိုင်း စွဲလမ်းယုံကြည်မှု ခံယူချက်မှားမှုတည်း။ မိစ္ဆာဒိဋ္ဌိတည်း။

၂။ အတ္တဒိဋ္ဌိစွဲ - ဤ အတ္တဒိဋ္ဌိစွဲ၌

- (က) ပရမတ္ထ ဒိဋ္ဌိစွဲ = ပရမအတ္တ ဒိဋ္ဌိစွဲ
- (ခ) ဇီဝအတ္တ ဒိဋ္ဌိစွဲဟု အကြမ်းစားအားဖြင့် နှစ်မျိုး ခွဲနိုင်၏။

(က) **ပရမတ္ထ = ပရမအတ္တဒိဋ္ဌိစွဲ** - လောကကြီးနှင့်တကွ သတ္တဝါ အသီးအသီးကို ဖန်ဆင်းနေသော ဖန်ဆင်းရှင်အတ္တ = ပရမတ္ထ = ပရမ-

အတ္တရှိသည်ဟု စွဲယူမှု ခံယူချက်မှားမှုသည် ပရမတ္ထဒိဋ္ဌိ = ပရမ-
အတ္တဒိဋ္ဌိစွဲတည်း။

- (ခ) **ဇီဝအတ္တဒိဋ္ဌိစွဲ** - သတ္တဝါ အသီးအသီး၏သန္တာန်၌ အဖန်ဆင်းခံ
ရသော ဇီဝကောင် = အသက်ကောင် = လိပ်ပြာကောင် = ဝိညာဏ်
ကောင် = အတ္တကောင် ရှိသည်ဟု စွဲယူမှု ယုံကြည်မှု ခံယူချက်
မှားမှုသည် ဇီဝအတ္တဒိဋ္ဌိစွဲတည်း။

ပရမတ္ထ, ဇီဝအတ္တဟု အသိမှားမှုကား အဝိဇ္ဇာတည်း = မောဟတည်း။
ပရမတ္ထ, ဇီဝအတ္တ တကယ် ထင်ရှားရှိသည်ဟု စွဲလမ်းယုံကြည်မှု စွဲယူမှု ခံယူ
ချက်မှားမှုကား အတ္တဒိဋ္ဌိတည်း။ မိစ္ဆာဒိဋ္ဌိတည်း။

မောဟနှင့် ဒိဋ္ဌိကို အတိုချုပ် ခွဲခြားမှတ်ရန်

မောဟသည် (၃၁)ဘုံအတွင်း၌ တည်ရှိသော သက်ရှိသက်မဲ့ အရာ
ဝတ္ထုတို့ကို နိစ္စ သုခ အတ္တ သုဘဟု အသိမှား၏။ ဒိဋ္ဌိသည် (၃၁)ဘုံ အတွင်း၌
တည်ရှိသော သက်ရှိ သက်မဲ့ အရာဝတ္ထုတို့ကို နိစ္စ သုခ အတ္တ သုဘဟု
ယုံကြည်ချက် ခံယူချက်မှား၏။ နိစ္စ သုခ အတ္တ သုဘဟု အသိမှားမှုကား
မောဟ၊ နိစ္စ သုခ အတ္တ သုဘဟု အယူမှားမှုကား ဒိဋ္ဌိတည်း။

ဒေါသအုပ်စု ခေတသိက် (၄) လုံး

- ၈။ **ခေါသ**
 - စိတ်ခက်ထန် ကြမ်းတမ်းခြင်းသဘော၊
 - = ဖျက်ဆီးလိုခြင်းသဘော၊
- ၉။ **ဣဿာ**
 - သူတစ်ပါး၏ စည်းစိမ်ဂုဏ်သိရ် ချမ်းသာကို ငြူစူ
စောင်းမြောင်းခြင်းသဘော၊
 - = ကိုယ့်ထက်သာ မနာလိုခြင်းသဘော၊
- ၁၀။ **မဇ္ဈရိယ**
 - မိမိ စည်းစိမ်ကို လျှို့ဝှက်ခြင်းသဘော၊
 - = မိမိ စည်းစိမ်ကို အထိမခံနိုင်ခြင်းသဘော၊ ဝန်တိုခြင်း
သဘော၊

- ၁၁။ **ကုက္ကုဒ္ဓ** = (က) ပြုခဲ့ပြီး ကျင့်ခဲ့ပြီးသော မကောင်းမှုအကုသိုလ်နှင့်
ဒုစရိုက်တရားတို့ကို ပြုခဲ့မိ ကျင့်ခဲ့မိ၍ နောင်တ
တစ်ဖန် ပူပန်ခြင်းသဘော၊
(ခ) မပြုလိုက်မိ မကျင့်လိုက်မိသော ကောင်းမှုကု-
သိုလ်နှင့် သုစရိုက်တရားတို့ကို မပြုလိုက်ရ မကျင့်
လိုက်ရ၍ နောင်တတစ်ဖန် ပူပန်ခြင်းသဘော၊

သဿနီရိကအုပ်စုဝင် စေတသိက် (၂) လုံး

- ၁၂။ **ထိန** = စိတ်ထိုင်းမှိုင်းခြင်းသဘော၊
= စိတ်မရွှင်လန်း မထက်သန်ခြင်းသဘော။
၁၃။ **မိဒ္ဓ** = ယှဉ်ဖက် စေတသိက်တို့ ထိုင်းမှိုင်းခြင်းသဘော။
= ယှဉ်ဖက် စေတသိက်တို့ မရွှင်လန်း မထက်သန်ခြင်း သ-
ဘော။

မောဟအုပ်စု စေတသိက် (၁) လုံး

၁၄။ **မိမိကိစ္ဆာ** =

- ၁။ သမ္မာသမ္ဗုဒ္ဓ ဘုရားစစ် ဘုရားမှန်၊
၂။ သမ္မာသမ္ဗုဒ္ဓ ဘုရားရှင်၏ တရားစစ် တရားမှန်၊
၃။ သမ္မာသမ္ဗုဒ္ဓ ဘုရားရှင်၏ အရိယသာဝက သံဃာစစ် သံဃာမှန်၊
၄။ သီလကျင့်စဉ် သမာဓိကျင့်စဉ် ပညာကျင့်စဉ်ဟူသော သိက္ခာသုံး
ပါး၊
၅။ သံသရာ၏ ရွှေအစွန်းဟူသော အတိတ်ဘဝ = အတိတ်ခန္ဓာ၊
၆။ သံသရာ၏ နောက်အစွန်းဟူသော အနာဂတ်ဘဝ = အနာဂတ်
ခန္ဓာ၊
၇။ သံသရာ၏ ရွှေအစွန်း နောက်အစွန်းဟူသော အတိတ်+အနာဂတ်

ဘဝ = အတိတ် အနာဂတ် ခန္ဓာ နှစ်မျိုးလုံး၊

၈။ ကြောင်း-ကျိုး ဆက်နွယ်မှု = ပဋိစ္စသမုပ္ပါဒ် သဘောတရား၊

ဤ (၈)ဌာနတို့၌ ယုံမှားသံသယရှိခြင်း သဘော။ (အဘိ၊၁၊၂၀၈။)

[မှတ်ချက် — ကံ-ကံ၏အကျိုးတရားအပေါ်၌ သံသယရှိခြင်းများ သည်လည်း ဤကြောင်း-ကျိုး ဆက်နွယ်မှု ပဋိစ္စသမုပ္ပါဒ် သဘောတရား၌ သံသယရှိမှုတွင် အကျိုးဝင်လျက်ရှိပေသည်။]

သောဘဏစေတသိက် = အကောင်းစေတသိက် (၂၅)

သောဘဏ စေတသိက် (၂၅) လုံးမှာ —

- (က) သောဘဏသာဓာရဏစေတသိက်= သောဘဏ အမည်ရသော အကောင်းစိတ်အားလုံးနှင့် ဆက်ဆံသော စေတသိက် (၁၉) လုံး၊
 - (ခ) ဝိရတိ စေတသိက် (၃)လုံး၊
 - (ဂ) အပ္ပမညာ စေတသိက် (၂)လုံး၊
 - (ဃ) ပညိန္နေ စေတသိက် (၁)လုံး၊
- အားလုံးပေါင်းသော် (၂၅)လုံး ဖြစ်သည်။

သောဘဏသာဓာရဏစေတသိက် (၁၉) လုံး

- ၁။ သဒ္ဓါ - (ဝိစိကိစ္ဆာ၌ ဖော်ပြထားသော ရှစ်ဌာနတို့၌) ယုံမှု + ကြည်မှု သဘော၊
- = ယုံကြည်ခြင်းသဘော = သက်ဝင်တည်နေခြင်းသဘော။

[မှတ်ချက် — ဤကား ခြုံငုံ၍ ရေးသားထားခြင်းဖြစ်သည်။ နေရာဌာနသို့လိုက်၍ ခွဲခြားယူတတ်ဖို့ လိုပေသည်။

- ၁။ ဘုရားဂုဏ်ကို အာရုံယူရာ၌ ဘုရားဂုဏ်၌ ယုံကြည်မှု၊
- ၂။ တရားဂုဏ်ကို အာရုံယူရာ၌ တရားဂုဏ်ကို ယုံကြည်မှု၊

- ၃။ သံဃာ့ဂုဏ်ကို အာရုံယူရာ၌ သံဃာ့ဂုဏ်ကို ယုံကြည်မှု၊
- ၄။ သီလပိုင်း၌ သီလသိက္ခာ သီလကျင့်စဉ်ကို ယုံကြည်မှု၊ သမာဓိပိုင်း၌ ဈာန်သမာဓိသိက္ခာ = သမာဓိကျင့်စဉ်ကို ယုံကြည်မှု၊ ပညာပိုင်း၌ ရုပ်နာမ် ပရမတ်တို့၏ သဘာဝမှန်ကို ထွင်းဖောက်သိသည့် ပညာသိက္ခာ = ပညာကျင့်စဉ်၌ ယုံကြည်မှု၊ သစ္စာလေးပါးကို ထိုးထွင်းသိအောင် ကျင့်ရသည့် ပညာသိက္ခာ = ပညာကျင့်စဉ်၌ ယုံကြည်မှု၊
- ၅။ အတိတ်ကို ရှုရာ၌ အတိတ်ခန္ဓာတို့၌ ယုံကြည်မှု၊
- ၆။ အနာဂတ်ကို ရှုရာ၌ အနာဂတ်ခန္ဓာတို့၌ ယုံကြည်မှု၊
- ၇။ အတိတ်+အနာဂတ် နှစ်မျိုးလုံးကို ရှုရာ၌ အတိတ်+အနာဂတ် ခန္ဓာ နှစ်မျိုးလုံး၌ ယုံကြည်မှု၊
- ၈။ ကြောင်း-ကျိုး ဆက်နွယ်မှု = ပဋိစ္စသမုပ္ပါဒ်တို့ကို ရှုရာ၌ ကြောင်း-ကျိုး ဆက်နွယ်မှု ပဋိစ္စသမုပ္ပါဒ် သဘောတရားတို့၌ ယုံကြည်မှု၊
- ဤသို့ စသည်ဖြင့် အရှုခံအာရုံသို့လိုက်၍ ယုံကြည်မှုများ ကွဲပြားပုံကို သဘောပေါက်ပါလေ။]

- ၂။ **သတိ** ▪ (သတိပဋ္ဌာန်လေးပါး စသော) သတိ၏တည်ရာ အာရုံ၌ သမ္ပယုတ်တရားတို့ကို ဗုဒ္ဓတောင်းကဲ့သို့ မပေါ်စေဘဲ ကျောက်ဖျာကဲ့သို့ နှစ်မြုပ်စေခြင်းသဘော၊
- အာရုံ၌ စိတ်ခိုင်မြဲခြင်းသဘော၊
- အာရုံကို မမေ့ပျောက်ခြင်းသဘော၊
- ၃။ **ဟိရိ** ▪ (က) မကောင်းမှု အကုသိုလ်တရား၊ (ခ) ဒုစရိုက်တရားမှ ရှုက်ခြင်းသဘော၊
- ၄။ **ဩဇ္ဈပ္ပ** ▪ (က) မကောင်းမှု အကုသိုလ်တရား၊ (ခ) ဒုစရိုက်တရားမှ ကြောက်ခြင်းသဘော၊
- ၅။ **အလောဘ** ▪ လောကီအာရုံ၌ စိတ်မကပ်ငြိခြင်း မတပ်မက်ခြင်းသဘော၊

= “ငါ့ဟာ” ဟု မစွဲယူခြင်းသဘော၊

- ၆။ **အစဒါသ** ▪ အာရုံပေါ်၌ စိတ်မခက်ထန် မကြမ်းတမ်းခြင်းသဘော၊
= မဖျက်ဆီးလိုခြင်းသဘော၊

- ၇။ **တကြမဇ္ဈတ္တတာ** ▪ (စိတ်တက်ကြွ မြင့်မောက်မှု မာန၊ စိတ်တွန့်
ဆုတ်မှု ထိန + မိဒ္ဓ ဤ တရားနှစ်မျိုးဘက်သို့
စိတ်ကို မရောက်စေဘဲ စိတ်+စေတသိက်တို့-
ကို မိမိတို့ ကိစ္စ၌ အပိုအလွန် မရှိစေရအောင်)
အာရုံ၌ စိတ်ကို အလယ်အလတ်ထားခြင်းသ-
ဘော၊

= အာရုံကို အညီအမျှ လျစ်လျူရှုခြင်းသဘော၊

၈။ **ကာယပဿန္တိ**

▪ စေတသိက်တို့ ငြိမ်းအေးခြင်းသဘော၊

၉။ **စိတ္တပဿန္တိ**

▪ စိတ်ငြိမ်းအေးခြင်းသဘော၊

၁၀။ **ကာယလဟုတာ**

▪ စေတသိက်တို့ လျင်မြန် ပေါ့ပါးခြင်းသဘော၊

၁၁။ **စိတ္တလဟုတာ**

▪ စိတ်လျင်မြန် ပေါ့ပါးခြင်းသဘော၊

၁၂။ **ကာယမုဒုတာ**

▪ စေတသိက်တို့ နူးညံ့ပျော့ပျောင်းခြင်းသဘော၊

၁၃။ **စိတ္တမုဒုတာ**

▪ စိတ်နူးညံ့ပျော့ပျောင်းခြင်း သဘော၊

၁၄။ **ကာယကမ္မညတာ**

▪ ဒါန သီလ ဘာဝနာ စသည့် ထိုထို ကောင်းမှု၌
စေတသိက်တို့ ခံ့ညားခြင်းသဘော၊

= အချိုးကျ အဆင်ပြေခြင်းသဘော၊

(ဘာဝနာမှုဖြစ်လျှင် ရှုလို့ အချိုးကျ အဆင်ပြေခြင်းသဘော။)

၁၅။ **စိတ္တကမ္မညတာ**

▪ ဒါန သီလ ဘာဝနာ စသည့် ထိုထို ကောင်းမှု၌
စိတ်ခံ့ညားခြင်းသဘော၊

= အချိုးကျ အဆင်ပြေခြင်းသဘော၊

(ဘာဝနာမှုဖြစ်လျှင် ရှုလို့ အချိုးကျ အဆင်ပြေခြင်းသဘော။)

၁၆။ **ကာယပါရုညတာ**

▪ ဒါန သီလ ဘာဝနာ စသည့် ထိုထို ကောင်းမှု၌

၄၈ ❀ နိဗ္ဗာန်ရောက်ကြောင်းကျင့်စဉ် (အကျဉ်းချုပ်) - အတွဲ (၄)

စေတသိက်တို့ ပြွမ်းတီး လေ့လာနိုင်နင်းခြင်း
သဘော၊ (= ပွန်းတီး . . .)
= ကျွမ်းကျင်လိမ္မာခြင်းသဘော၊
= ကိလေသာ အနာကင်းခြင်းသဘော၊

၁၇။ **စိတ္တပါရုညတာ** ■ ဒါန သီလ ဘာဝနာ စသည့် ထိုထို ကောင်းမှု၌
စိတ် ပြွမ်းတီး (= ပွန်းတီး) လေ့လာ နိုင်နင်းခြင်း
သဘော၊
= ကျွမ်းကျင်လိမ္မာခြင်းသဘော၊
= ကိလေသာ အနာကင်းခြင်းသဘော၊

၁၈။ **ကာယုဇုကတာ** ■ စေတသိက်တို့ ဖြောင့်မတ်ခြင်းသဘော၊
= မာယာ သာဌေယျ အက္ခေအကောက် ကင်း-
ခြင်းသဘော၊

၁၉။ **စိတ္တုဇုကတာ** ■ စိတ်ဖြောင့်မတ်ခြင်း သဘော၊
= မာယာ သာဌေယျ အက္ခေအကောက် ကင်း-
ခြင်းသဘော။

မာယာနှင့် သာဌေယျ

သန္တဒေါသပဋိစ္စဒနလက္ခဏာ မာယာ။ အသန္တဂုဏသမ္ဘာဝနလက္ခဏံ သာဌေယျ။ (မဟာဋီ၊၁၈၄။)

အသန္တဂုဏပကာသနလက္ခဏံ သာဌေယျ။ (မဟာဋီ၊၁၁၂၈။)

= ထင်ရှားရှိသော အပြစ်ကို ဖုံးကွယ်ထားခြင်း သဘောကား **မာယာ**
တည်း။

ထင်ရှားမရှိသော ဂုဏ်ကို ထုတ်ဖော် ချီးမွမ်းခြင်း = ထင်ရှားပြခြင်း
သဘောကား **သာဌေယျ**တည်း။

ဝိရတိ ခေတသိက် (၃) လုံး

- ၁။ **သမ္မာဝါစာ** ▪ အသက်မွေးဝမ်းကျောင်းနှင့် မစပ်ဆိုင်သော ဝစီဒုစရိုက် (၄)ပါးမှ ရှောင်ကြဉ်ခြင်းသဘော၊
= ဝစီဒုစရိုက်ကို မလွန်ကျူးခြင်းသဘော၊
- ၂။ **သမ္မာကမ္မန္တ** ▪ အသက်မွေးဝမ်းကျောင်းနှင့် မစပ်ဆိုင်သော ကာယဒုစရိုက် (၃)ပါးမှ ရှောင်ကြဉ်ခြင်းသဘော၊
= ကာယဒုစရိုက်ကို မလွန်ကျူးခြင်းသဘော၊
- ၃။ **သမ္မာအာရုံဝ** ▪ အသက်မွေးဝမ်းကျောင်းနှင့် စပ်ဆိုင်သော ဝစီဒုစရိုက် (၄)ပါး၊ ကာယဒုစရိုက် (၃)ပါးမှ ရှောင်ကြဉ်ခြင်းသဘော၊
= အသက်မွေးဝမ်းကျောင်းနှင့် စပ်ဆိုင်သော ကာယဒုစရိုက် ဝစီဒုစရိုက်ကို မလွန်ကျူးခြင်းသဘော။

အပ္ပမညာ ခေတသိက် (၂) လုံး

- ၁။ **ကရုဏာ** ▪ ဒုက္ခိတ သတ္တဝါကို အာရုံပြု၍ သနား ကြင်နာခြင်းသဘော၊
= ဆင်းရဲဒုက္ခမှ ကယ်တင်လိုခြင်းသဘော၊
- ၂။ **မုစိတာ** ▪ သုခိတ သတ္တဝါကို အာရုံပြု၍ ကြည်သာ ဝမ်းမြောက်ခြင်းသဘော၊
= သူ့စည်းစိမ်ကို မပြုစုခြင်းသဘော၊

ပညိဓန္တ ခေတသိက် (၁) လုံး

- ၁။ **ပညိဓန္တ** ▪ **ပညာ** ▪ ပရမတ္ထဓမ္မတို့၏ သဘောမှန်ကို ထွင်းဖောက်သိမြင်ခြင်းသဘော၊

၅၀ ❀ နိဗ္ဗာန်ရောက်ကြောင်းကျင့်စဉ် (အကျဉ်းချုပ်) - အတွဲ (၄)

= သစ္စာ (၄)ပါး အမှန်တရားကို ထွင်းဖောက် သိမြင်ခြင်း
သဘော။

ဉာဏ်ဟုလည်းကောင်း၊ အမောဟုလည်းကောင်း၊ သမ္မာဒိဋ္ဌိဟု
လည်းကောင်း၊ ဓမ္မဝိစယဟုလည်းကောင်း ခေါ်သော ပညာကိုပင် သစ္စာ
(၄)ပါးကို သိမှုကိစ္စ၌ အစိုးတရဖြစ်သောကြောင့် ပညိန္ဒြဟု ခေါ်ဆိုပေသည်။

ဤတွင် အကောင်း သောဘဏ္ဍာစေတသိက် (၂၅)လုံး ပြီး၏။ ပရမတ္ထ
ဓမ္မများကို ဉာဏ်ဖြင့် ပိုင်းခြားယူရာ သိမ်းဆည်းရာ၌ အားထုတ်စ အာဒိ-
ကမ္မိကပုဂ္ဂိုလ်သည် သဘာဝလက္ခဏာကသော်လည်းကောင်း၊ ရသ = လုပ်-
ငန်းကိစ္စကသော်လည်းကောင်း စတင်၍ နှလုံးသွင်းနိုင်သဖြင့် အချို့ စေတ-
သိက်များ၌ လက္ခဏာနှင့် ရသ နှစ်မျိုးလုံးကိုပင် ရေးသားတင်ပြထားပါသည်။

အရေးကြီးလှသော ခည်းကမ်းဥပဒေသ တစ်ရပ်

ဣကေကစ္စော အာဒိတောဝ အဇ္ဈတ္တံ ပဉ္စသု ခန္ဓေသု အဘိနိဝိသတိ၊
အဘိနိဝိသိတွာ တေ အနိစ္စာဒိတော ပဿတိ၊ ယသ္မာ ပန န သုဒ္ဓအဇ္ဈတ္တ-
ဒဿနမတ္ထေနဝ မဂ္ဂဝုဋ္ဌာနံ ဟောတိ၊ ဗဟိဒ္ဓါပိ ဒဋ္ဌဗ္ဗမေဝ၊ တသ္မာ ပရဿ
ခန္ဓေပိ အနုပါဒိန္နသင်္ခါရေပိ “အနိစ္စံ ဒုက္ခမနတ္တာ”တိ ပဿတိ၊ သော
ကာလေန အဇ္ဈတ္တံ သမ္ပသတိ၊ ကာလေန ဗဟိဒ္ဓါတိ၊ (အဘိ၊ဋ္ဌ၊၁၊၂၇၀။)

အပရော အာဒိတောဝ ရူပေ အဘိနိဝိသတိ၊ အဘိနိဝိသိတွာ ဘူတ-
ရူပဉ္စ ဥပါဒါရူပဉ္စ ပရိစ္ဆိန္နိတွာ အနိစ္စာဒိတော ပဿတိ၊ ယသ္မာ ပန န သုဒ္ဓ-
ရူပဒဿနမတ္ထေနဝ ဝုဋ္ဌာနံ ဟောတိ၊ အရူပမ္ပိ ဒဋ္ဌဗ္ဗမေဝ၊ တသ္မာ တံ ရူပံ
အာရမ္မဏံ ကတွာ ဥပ္ပန္နံ ဝေဒနံ သည် သင်္ခါရေ ဝိညာဏဉ္စ “ဣဒံ အရူပ”န္တိ
ပရိစ္ဆိန္နိတွာ အနိစ္စာဒိတော ပဿတိ၊ သော ကာလေန ရူပံ သမ္ပသတိ
ကာလေန အရူပံ၊ (အဘိ၊ဋ္ဌ၊၁၊၂၇၁။)

ဤအထက်ပါ အဋ္ဌကထာ၏ ဆိုလိုရင်းမှာ ဤသို့ ဖြစ်၏။ ယောဂိ-
ဝစရပုဂ္ဂိုလ်တစ်ဦးသည် နာမရူပပရိစ္ဆေဒဉာဏ်နှင့် ပစ္စယပရိဂ္ဂဟဉာဏ်ကို
ရရှိပြီးသောအခါ ဝိပဿနာသို့ ကူးတက်ရာ၌ အဇ္ဈတ္တခန္ဓာငါးပါးကိုသော်
လည်း စတင်၍ ဝိပဿနာရှုလိုက ဝိပဿနာ ရှုပွားသုံးသပ်နိုင်၏။ သက်မဲ့
အနုပါဒိန္နသင်္ခါရတရားများ အဝင်အပါ ဗဟိဒ္ဓခန္ဓာငါးပါးကိုသော်လည်း စတင်
၍ ဝိပဿနာ ရှုပွားသုံးသပ်လိုက ဝိပဿနာ ရှုပွား သုံးသပ်နိုင်၏။ သို့သော်
အဇ္ဈတ္တခန္ဓာငါးပါးသက်သက်ကို ဝိပဿနာ ရှုပွားသုံးသပ်ရုံမျှဖြင့်လည်း ဝဋ္ဌာန
အမည်ရသော အရိယမဂ်ဉာဏ်သည် = သင်္ခါရအာရုံမှ ထ၍ နိဗ္ဗာန်သို့ တစ်-
ဟုန်တည်း ပြေးသွားတတ်သော ဝဋ္ဌာနဂါမိနိဝိပဿနာသည် မည်သည့်နည်း
နှင့်မျှ ဖြစ်ပေါ်မလာနိုင်၊ ဗဟိဒ္ဓခန္ဓာငါးပါးသက်သက်ကို ဝိပဿနာရှုပွားသုံး-
သပ်ရုံမျှဖြင့်လည်း ဝဋ္ဌာနဂါမိနိဝိပဿနာသည် မည်သည့်နည်းနှင့်မျှ ဖြစ်ပေါ်
မလာနိုင်။ ထို့ကြောင့် ရံခါ အဇ္ဈတ္တခန္ဓာငါးပါးကို၊ ရံခါ ဗဟိဒ္ဓခန္ဓာငါးပါးကို
လက္ခဏာရေးသုံးတန် တစ်လှည့်စီတင်ကာ ဝိပဿနာ ရှုပွားသုံးသပ်ပေးရ၏။

အလားတူပင် ရုပ်တရားသက်သက်ကို ဝိပဿနာရှုရုံမျှဖြင့်လည်း ဝဋ္ဌာန
ဂါမိနိဝိပဿနာသည် မည်သည့်နည်းနှင့်မျှ ဖြစ်ပေါ်မလာနိုင်၊ နာမ်တရား
သက်သက်ကို ဝိပဿနာ ရှုရုံမျှဖြင့်လည်း ဝဋ္ဌာနဂါမိနိဝိပဿနာသည် မည်-
သည့်နည်းနှင့်မျှ ဖြစ်ပေါ်မလာနိုင်။ ထို့ကြောင့် ရံခါ ဘူတရုပ် ဥပါဒါရုပ်တို့ကို
ပရမတ်သို့ဆိုက်အောင် ဉာဏ်ဖြင့် ပိုင်းခြားယူ၍ ယင်း ရုပ်တရားတို့ကို လက္ခ-
ဏာရေးသုံးတန် တစ်လှည့်စီတင်ကာ ဝိပဿနာ ရှုပွားသုံးသပ်ပေးရ၏။ ရံခါ
ယင်း ရုပ်တရားကို အာရုံယူ၍ ဖြစ်ပေါ်လာသော ဝေဒနာ သညာ သင်္ခါရ
ဝိညာဏ်ဟူသော နာမ်ခန္ဓာလေးပါးကို ဉာဏ်ဖြင့် ပိုင်းခြားယူ၍ ယင်းနာမ်
တရားတို့ကို လက္ခဏာရေးသုံးတန် တစ်လှည့်စီ တင်ကာ ဝိပဿနာ ရှုပွား
သုံးသပ်ပေးရ၏။ — ဤကား အထက်ပါ အဋ္ဌကထာ၏ ဆိုလိုရင်းတည်း။
သံယုတ်ပါဠိတော် (သံ၊ ၂၊ ၂၄၉-၂၅၀။) ၌ လာရှိသော အပရိဇာနနသုတ္တန်
စသည်တို့နှင့် အညီပင်တည်း။

အနုပဿနာ (၄) ပါး

အဇ္ဈတ္တ ဗဟိဒ္ဓ သန္တာန်နှစ်မျိုးလုံး၌ ရုပ်တရားသက်သက်ကို ဝိပဿနာ ရှုရုံမျှဖြင့်လည်း အရိယမဂ်သို့ မဆိုက်နိုင်၊ နာမ်တရားသက်သက်ကို ဝိပဿနာ ရှုရုံမျှဖြင့်လည်း အရိယမဂ်သို့ မဆိုက်နိုင်ရကား ယောဂါဝစရပုဂ္ဂိုလ်သည် ရုပ်တရား နာမ်တရား နှစ်မျိုးလုံးကိုကား ဝိပဿနာရှုပွားရတော့မည် ဖြစ်၏။ ယင်းရုပ်တရား နာမ်တရားတို့၌ ရုပ်ကလာပ်ပေါင်းများစွာ နာမ်ကလာပ်ပေါင်း များစွာ ဘဝတစ်လျှောက်၌ ဖြစ်ပျက်နေကြသဖြင့် တစ်မျိုး တစ်မျိုး၌ တည်ရှိသော အရေအတွက်ကိုကား ကုန်စင်အောင် မရှုနိုင်၊ သို့သော် အမျိုးအစား ကိုကား ကုန်စင်အောင် ရှုရမည် ဖြစ်သည်။

ဆိုလိုသည်မှာ ဤသို့ ဖြစ်၏။ ခန္ဓာကိုယ်၌ တစ်ချိန်အတွင်း၌ ပြိုင်တူ ဖြစ်နေသော ရုပ်တရားတို့သည် = ရုပ်ကလာပ်တို့သည် ဉာဏ်ဖြင့် ခြင်္သေ့ထပ် ကြည့်လိုက်သော် တစ်စိတ်သားခန့် ရှိနေ၏။ ပရမာဏုမြူထက် အဆပေါင်း များစွာ သေးငယ်နေသော ယင်းရုပ်ကလာပ်တို့၌ ဓာတ်ကြီးလေးပါးကား ပါဝင်လျက် ရှိ၏။ ရုပ်ကလာပ်တိုင်း၌ တည်ရှိသော ယင်းဓာတ်ကြီးလေးပါး တိုင်းကိုကား သာဝကတို့သည် ကုန်စင်အောင် မရှုနိုင်။ **ဧကဒေသ** = အချို့ အဝက် = တစ်စိတ်တစ်ဒေသမျှလောက်ကိုသာ ဝိပဿနာ ရှုနိုင်ကြ၏။ ဥပါဒါ ရုပ်တို့၌လည်း နည်းတူပင် မှတ်ပါ။

မျက်စိတစ်မှိတ် လျှပ်တစ်ပြက် လက်ဖျစ်တစ်တွက်ဟူသော အလွန် တိုတောင်းသော အချိန်ကာလ အတွင်း၌ နာမ်တရားတို့သည် စိတ္တက္ခဏ ပေါင်း ကုဋေသိန်းနှင့်ချီ၍ ဖြစ်နိုင်ကြ၏။ ဘဝတစ်လျှောက်၌ကား မရေ မတွက်နိုင်အောင် များပြားလှသည်သာ ဖြစ်၏။ ယင်း နာမ်တရားတို့ကိုကား သာဝကတို့သည် ကုန်စင်အောင် မရှုနိုင်၊ **ဧကဒေသ** - အချို့အဝက် = တစ် စိတ်တစ်ဒေသမျှကိုသာ ရှုနိုင်ကြ၏။

သို့သော် အရေအတွက်ကို ကုန်စင်အောင် မရှုနိုင်သော်လည်း ရုပ်-

ကမ္မဋ္ဌာန်းပိုင်း ဇယားများတွင် ရေးသားတင်ပြထားသည့်အတိုင်း ရုပ်ကလာပ် အမျိုးအစား = ရုပ်အမျိုးအစားကိုကား ကုန်စင်အောင် ရှုရမည်သာ ဖြစ်သည်။ အလားတူပင် စက္ခုဒွါရဝီထိစသည့် ဝီထိအမျိုးအစား (၆)မျိုးကိုကား ကုန်စင်-အောင် ရှုရမည် ဖြစ်သည်။ ဘဝတစ်လျှောက်ဝယ် ရူပါရုံကို မြင်သိတတ်သော စက္ခုဒွါရဝီထိပေါင်းကား များစွာဖြစ်နိုင်၏။ ကုန်စင်အောင်ကား မရှုနိုင်၊ အချို့ အဝက်မျှကိုသာ ရှုနိုင်၏။ သောတဒွါရဝီထိ စသည်တို့၌လည်း နည်းတူပင် မှတ်ပါ။ ထို့ကြောင့် အဋ္ဌကထာကြီးများက —

- ၁။ ကာယာနုပဿနာမုခေန = ကာယာနုပဿနာကို အဦးမူသဖြင့်၊
- ၂။ ဝေဒနာနုပဿနာမုခေန = ဝေဒနာနုပဿနာကို အဦးမူသဖြင့်၊
- ၃။ စိတ္တာနုပဿနာမုခေန = စိတ္တာနုပဿနာကို အဦးမူသဖြင့်၊
- ၄။ ဓမ္မာနုပဿနာမုခေန = ဓမ္မာနုပဿနာကို အဦးမူသဖြင့်၊

ဤသို့ စသည်ဖြင့် ဖွင့်ဆိုထားတော်မူပေသည်။ (မ၊ဋ္ဌ၊၁၊၂၄၅-ကြည့်ပါ။) ထို့ကြောင့် အောက်ပါအတိုင်း အနုပဿနာ (၄)ပါးကို မှတ်သားပါ။

- ၁။ ရုပ်တရားကို အဦးမူသဖြင့် ရုပ်-နာမ်-ကြောင်း-ကျိုး သင်္ခါရတရားတို့ကို သိမ်းဆည်းလျက် ယင်း သင်္ခါရတရားတို့ကို ဝိပဿနာရှုခဲ့သော် ယင်း ဝိပဿနာသည် ကာယာနုပဿနာ သတိပဋ္ဌာန်သို့ သက်ဝင်၏။ အထူး သဖြင့် သုဒ္ဓဝိပဿနာယာနိက ပုဂ္ဂိုလ်များသည် ဓာတ်ကြီးလေးပါးကို = ရုပ်တရားကို အဦးမူသဖြင့် သင်္ခါရတရားတို့ကို သိမ်းဆည်းလျက် ဝိပဿနာသို့ ကူးကြသဖြင့် ယေဘုယျအားဖြင့် ထိုပုဂ္ဂိုလ်တို့၏ အနုပဿနာသည် ကာယာနုပဿနာ သတိပဋ္ဌာန်သို့ သက်ဝင်၏။

တစ်ဖန် နာမ်ကမ္မဋ္ဌာန်း သိမ်းဆည်းနည်း သုံးနည်းတို့တွင် —

- ၂။ ဝေဒနာကို အဦးမူသဖြင့် ရုပ်-နာမ်-ကြောင်း-ကျိုး = သင်္ခါရတရား တို့ကို သိမ်းဆည်းလျက် ယင်း သင်္ခါရတရားတို့ကို ဝိပဿနာရှုခဲ့သော် ယင်းဝိပဿနာသည် ဝေဒနာနုပဿနာ သတိပဋ္ဌာန်သို့ သက်ဝင်၏။

၃။ အသိစိတ် = ဝိညာဏ်ကို အဦးမူသဖြင့် ရုပ်-နာမ်-ကြောင်း-ကျိုး = သင်္ခါရတရားတို့ကို သိမ်းဆည်းလျက် ယင်းသင်္ခါရတရားတို့ကို ဝိပဿနာရှုခဲ့သော် ယင်း ဝိပဿနာသည် စိတ္တာနုပဿနာ သတိပဋ္ဌာန်သို့ သက်ဝင်၏။

၄။ ဖဿကို အဦးမူသဖြင့် ရုပ်-နာမ်-ကြောင်း-ကျိုး = သင်္ခါရတရားတို့ကို သိမ်းဆည်းလျက် ယင်းသင်္ခါရတရားတို့ကို ဝိပဿနာရှုခဲ့သော် ယင်း ဝိပဿနာသည် ဓမ္မာနုပဿနာ သတိပဋ္ဌာန်သို့ သက်ဝင်၏။ ခန္ဓာငါးပါး ရှုနည်း၊ အာယတန (၁၂)ပါး ရှုနည်း၊ ဓာတ် (၁၈)ပါး ရှုနည်း စသည်တို့သည်လည်း ဓမ္မာနုပဿနာ သတိပဋ္ဌာန်တို့ပင် ဖြစ်ကြသည်။
(အဘိဋ္ဌ၊ ၂၂၇၃ - ကြည့်။)

နာမ်ကမ္မဋ္ဌာန်း သိမ်းဆည်းနည်း (၃)နည်းတို့တွင် ဝေဒနာကစ၍ သင်္ခါရတရားတို့ကို သိမ်းဆည်း ရှုပွားသောနည်းသည် ဝေဒနာနုပဿနာ သတိပဋ္ဌာန် ဖြစ်သည်။ အသိစိတ် = ဝိညာဏ်က စ၍ သင်္ခါရတရားတို့ကို သိမ်းဆည်း ရှုပွားသောနည်းသည် စိတ္တာနုပဿနာသတိပဋ္ဌာန် ဖြစ်သည်။ ဖဿက စ၍ သင်္ခါရတရားတို့ကို သိမ်းဆည်းရှုပွားသော နည်းသည် ဓမ္မာနုပဿနာ သတိပဋ္ဌာန် ဖြစ်သည်။

သမထယာနိကပုဂ္ဂိုလ်သည် ဒိဋ္ဌိဝိသုဒ္ဓိစခန်းသို့ ကူးသောအခါ နာမ်ကမ္မဋ္ဌာန်းက စ၍လည်း အားသစ်လိုက အားသစ်နိုင်၏။ ရုပ်ကမ္မဋ္ဌာန်းက စ၍လည်း အားသစ်လိုက အားသစ်နိုင်၏။ အကယ်၍ နာမ်ကမ္မဋ္ဌာန်းက စ၍ အားသစ်ခဲ့သော် ဈာန်အင်္ဂါတို့ကိုလည်းကောင်း၊ ဈာနသမ္ပယုတ်တရားတို့ကိုလည်းကောင်း ရှေ့ဦးစွာ သိမ်းဆည်းရ၏။ ထိုနောင် မှီရာ ဟဒယဝတ္ထုနှင့် တကွသော ဘူတရုပ် ဥပါဒါရုပ်တို့ကို သိမ်းဆည်းရ၏။

(ဝိသုဒ္ဓိ၊ ၂၂၂၂ - ကြည့်ပါ။)

ထိုနောင် ပကိဏ္ဏက သင်္ခါရအမည်ရသော ကာမာဝစရ နာမ်တရားတို့ကိုလည်းကောင်း ကြွင်းကျန်သော ရုပ်တရားတို့ကိုလည်းကောင်း ဆက်-

လက် သိမ်းဆည်းရ၏။ တစ်ဖန် သုဒ္ဓဝိပဿနာယာနိက ပုဂ္ဂိုလ်သည်လည်း ရုပ်ကမ္မဋ္ဌာန်းကို အားသစ်ပြီးသော အခါ ကာမာဝစရ နာမ်တရားတို့ကို ဆက်လက်၍ သိမ်းဆည်းရမည် ဖြစ်သည်။

သမထယာနိကပုဂ္ဂိုလ် သုဒ္ဓဝိပဿနာယာနိကပုဂ္ဂိုလ် နှစ်ဦးလုံးတို့ သည်ပင် ကာမာဝစရ နာမ်တရားတို့ကို သိမ်းဆည်းလိုလတ်သော် —

ပရိဝုဗ္ဗိတေ ရူပကမ္မဋ္ဌာနော (မဂ္ဂ၊ ၁၊ ၂၈၀။) ဟူသော အဋ္ဌကထာ၊ ဤကျမ်း စာမျက်နှာ (၂-၃-၄)တို့၌ တင်ပြခဲ့သော ဝိသုဒ္ဓိမဂ္ဂအဋ္ဌကထာ . . . တို့၏ သတ်မှတ်ချက်နှင့် အညီ ရုပ်ကမ္မဋ္ဌာန်းကို အားသစ်ပြီး သိမ်းဆည်းပြီး ဖြစ်ရပေမည်။ တစ်ဖန် —

တသ္မိံ အာရမ္မဏေ၊ (မဂ္ဂ၊ ၁၊ ၂၈၀။)

တသ္မာ တံ ရူပံ အာရမ္မဏံ ကတွာ ဥပ္ပန္နံ ဝေဒနံ သညံ သင်္ခါရေ ဝိညာဏဉ္စ “ဣဒံ အရူပ”န္တိ ပရိစ္ဆိန္နိတွာ အနိစ္စာဒိတော ပဿတိ။

(အဘိဋ္ဌ၊ ၁၊ ၂၇၁။)

ဤအထက်ပါ အဋ္ဌကထာများက သတ်မှတ်ပေးထားသော စည်းကမ်း ဥပဒေသနှင့် အညီ ယင်း ရုပ်တရားတို့ကိုပင် အာရုံယူ၍ ဖြစ်ပေါ်လာသော နာမ်တရားတို့က စတင်၍ သိမ်းဆည်းရမည် ဖြစ်ပေသည်။ ထိုသို့ သိမ်းဆည်းရာ၌ အောက်ပါ စည်းကမ်း သတ်မှတ်ချက်များကိုလည်း အထူးလိုက်နာဖို့ လိုအပ်ပေသည်။

ဝေဒနာက ခ၍ သိမ်းဆည်းရာ၌ လိုက်နာရမည့် စည်းကမ်း

ယဿ ဝေဒနာ ပါကဋ္ဌာ ဟောတိ၊ သော “န ကေဝလံ ဝေဒနာဝ ဥပ္ပဇ္ဇတိ၊ တာယ သဒ္ဓိံ တဒေဝါရမ္မဏံ ဖုဿမာနော ဖဿောပိ ဥပ္ပဇ္ဇတိ၊ သဉ္ဇာနနမာနာ သညာပိ၊ စေတယမာနာ စေတနာပိ၊ ဝိဇာနနမာနံ ဝိညာဏဉ္စ ဥပ္ပဇ္ဇတိ”တိ ဖဿပဉ္စမကေယေဝ ပရိဂ္ဂဏှာတိ။

(ဒီ၊ ၅၊ ၂၃၁၄။ မဂ္ဂ၊ ၁၊ ၂၈၀။ အဘိဋ္ဌ၊ ၂၊ ၂၅၂။)

= ဝေဒနာ ထင်ရှားသော ယောဂါဝစရပုဂ္ဂိုလ်သည်လည်း — “ဝေဒနာ တစ်ခုတည်းသာလျှင် ဖြစ်ပေါ်၍ နေသည်ကား မဟုတ်၊ ထိုဝေဒနာနှင့် အတူ တကွ ထိုအာရုံကိုပင်လျှင် တွေ့ထိသော အခြင်းအရာအားဖြင့် ဖြစ်သော ဖဿသည်လည်း ဖြစ်ပေါ်နေ၏။ ထိုအာရုံကို မှတ်သားတတ်သော သညာ သည်လည်း ဖြစ်ပေါ်နေ၏။ ထိုအာရုံပေါ်သို့ သမ္ပယုတ်တရားတို့ကို ရောက်အောင် စေ့ဆော်ပေးတတ် လှုံ့ဆော်ပေးတတ်သော စေတနာသည်လည်း ဖြစ်ပေါ်နေ၏။ ထိုအာရုံကို ပိုင်းခြားယူတတ် = သိတတ်သော ဝိညာဏ်သည်လည်း ဖြစ်ပေါ်နေ၏”ဟု နှလုံးပိုက်၍ ဖဿလျှင် ငါးခုမြောက်ရှိသော ဖဿ ပဉ္စမက တရားတို့ကိုပင် သိမ်းဆည်းရ၏။

(ဒီဌ၊ ၂၊ ၃၁၄။ မဌ၊ ၁၊ ၂၈၀။ အဘိဌ၊ ၂၊ ၂၅၂။)

ဝိညာဏ်က ခန္ဓါ သိမ်းဆည်းရာ၌ လိုက်နာရမည့် ခည်းကမ်း

ယဿ ဝိညာဏံ ပါကဋံ ဟောတိ၊ သော “န ကေဝလံ ဝိညာဏမေဝ ဥပ္ပဇ္ဇတိ၊ တေန သဒ္ဓိံ တဒေဝါရမ္မဏံ ဖုဿမာနော ဖဿောပိ ဥပ္ပဇ္ဇတိ၊ အနုဘဝမာနာ ဝေဒနာပိ၊ သဉ္ဇာနနမာနာ သညာပိ၊ စေတယမာနာ စေတနာပိ ဥပ္ပဇ္ဇတိ”တိ ဖဿပဉ္စမကေယေဝ ပရိဂ္ဂဟာတိ။

(ဒီဌ၊ ၂၊ ၃၁၄။ မဌ၊ ၁၊ ၂၈၀-၂၈၁။ အဘိဌ၊ ၂၊ ၂၅၂။)

= အသိစိတ် ဝိညာဏ် ထင်ရှားသော ယောဂါဝစရပုဂ္ဂိုလ်သည်လည်း “ဝိညာဏ် တစ်ခုတည်းသာ ဖြစ်ပေါ်၍ နေသည်ကား မဟုတ်၊ ထိုဝိညာဏ်နှင့် အတူ ထိုအာရုံကိုပင် တွေ့ထိသော အခြင်းအရာအားဖြင့် ဖြစ်သော ဖဿ သည်လည်း ဖြစ်ပေါ်နေ၏။ ထိုအာရုံ၏ အရသာကို ခံစားတတ်သော ဝေဒနာ သည်လည်း ဖြစ်ပေါ်နေ၏။ ထိုအာရုံကို မှတ်သားတတ်သော သညာသည်လည်း ဖြစ်ပေါ်နေ၏။ ထိုအာရုံပေါ်သို့ သမ္ပယုတ်တရားတို့ကို ရောက်အောင် စေ့ဆော်ပေးတတ် လှုံ့ဆော်ပေးတတ်သော စေတနာသည်လည်း ဖြစ်ပေါ်နေ၏”ဟု နှလုံးပိုက်၍ ဖဿလျှင် ငါးခုမြောက်ရှိသော ဖဿပဉ္စမကတရား

တို့ကိုပင် သိမ်းဆည်းရ၏။ (ဒီဌ၊ ၂၃၁၄။ မဌ၊ ၁၂၈၀-၂၈၁။ အဘိဌ၊ ၂၂၅၂)

ပဿက ခန္တိ သိမ်းဆည်းရာ၌ လိုက်နာရမည့် ခည်းကမ်း

ယဿ ဖဿော ပါကဋ္ဌော ဟောတိ၊ သော “န ကေဝလံ ဖဿောဝ ဥပ္ပဇ္ဇတိ၊ တေန သဒ္ဓိံ တဒေဝါရမ္မဏံ အနုဘဝမာနာ ဝေဒနာပိ ဥပ္ပဇ္ဇတိ၊ သဉ္ဇာနနမာနာ သညာပိ၊ စေတယမာနာ စေတနာပိ၊ ဝိဇာနနမာနံ ဝိညာဏမ္ပိ ဥပ္ပဇ္ဇတိ”တိ ဖဿပဉ္စမကေယေဝ ပရိဂ္ဂဟာတိ။

(ဒီဌ၊ ၂၃၁၄။ မဌ၊ ၁၂၈၀။ အဘိဌ၊ ၂၂၅၂။)

= ဖဿ ထင်ရှားသော ယောဂါဝစရပုဂ္ဂိုလ်သည်လည်း “ဖဿတစ်ခု တည်းသာ ဖြစ်ပေါ်၍ နေသည်ကား မဟုတ်၊ ထိုဖဿနှင့်အတူ ထိုအာရုံကို ပင်လျှင် = ထိုအာရုံ၏ အရသာကိုပင်လျှင် ခံစားတတ်သော ဝေဒနာသည် လည်း ဖြစ်ပေါ်နေ၏။ ထိုအာရုံကို မှတ်သားတတ်သော သညာသည်လည်း ဖြစ်ပေါ်နေ၏။ ထိုအာရုံပေါ်သို့ သမ္ပယုတ်တရားတို့ကို ရောက်အောင် စေ့ဆော်ပေးတတ်လှုံဆော်ပေးတတ်သော စေတနာသည်လည်း ဖြစ်ပေါ်နေ၏။ ထိုအာရုံကို ပိုင်းခြားယူတတ် = သိတတ်သော ဝိညာဏ်သည်လည်း ဖြစ်ပေါ်နေ၏”ဟု နှလုံးပိုက်၍ ဖဿလျှင် ငါးခုမြောက်ရှိသော ဖဿပဉ္စမကတရား-တို့ကိုပင် သိမ်းဆည်းပါ။ (ဒီဌ၊ ၂၃၁၄။ မဌ၊ ၁၂၈၀။ အဘိဌ၊ ၂၂၅၂။)

နာမ်တရား အားလုံးကိုပင် သိမ်းဆည်းပါ

ဧဝံ တဿ တဿေဝ ပါကဋ္ဌဘာဝေပိ “သဗ္ဗံ ဘိက္ခဝေ အဘိညေယျ”န္တိ၊ “သဗ္ဗေ ခေါ ဘိက္ခဝေ အဘိဇာန”န္တိ စ ဝေမာဒိဝစနတော သဗ္ဗေ သမ္မသနုပဂါ ဓမ္မာ ပရိဂ္ဂဟေတဗ္ဗာတိ ဒဿေန္တော “တတ္ထ ယဿာ”တိ- အာဒိမာဟ၊ တတ္ထ ဖဿပဉ္စမကေယေဝါတိ အဝဇာရဏံ တဒန္တောဂတ္ထော တဂ္ဂဟဏေနေဝ ဂဟိတတ္ထာ စတုနံ အရူပက္ခန္ဓာနံ၊ ဖဿပဉ္စမကဂ္ဂဟဏံ

၅၈ ❀ နိဗ္ဗာန်ရောက်ကြောင်းကျင့်စဉ် (အကျဉ်းချုပ်) - အတွဲ (၄)

**ဟိ တဿ သဗ္ဗစိတ္တုပ္ပါဒသာဓာရဏဘာဝတော၊ တတ္ထ စ ဖဿစေတနာ-
ဂ္ဂဟဏေန သဗ္ဗသင်္ခါရက္ခန္ဓဓမ္မသင်္ဂဟော စေတနာပဓာနတ္တာ တေသံ၊ တထာ
ဟိ သုတ္တန္တဘာဇနိယေ သင်္ခါရက္ခန္ဓဝိဘဇင်္ဂီ “စက္ခုသမ္ပဿဇာ စေတနာ”တိ-
အာဒိနာ စေတနာဝ ဝိဘတ္တာ၊ ဣတရေ ပန ခန္ဓာ သဇ္ဈပေနေဝ ဂဟိတာ။**
(မဇ္ဈိမနိကာယ၊ ၁၂၇၀။)

= ဤသို့လျှင် ယောဂီဝစရပုဂ္ဂိုလ်သည် နာမ်ကမ္မဋ္ဌာန်းကို စတင်အားသစ်
ရာ၌ ဖဿထင်ရှားသောပုဂ္ဂိုလ် ဝေဒနာထင်ရှားသောပုဂ္ဂိုလ် အသိစိတ် =
ဝိညာဏ်ထင်ရှားသောပုဂ္ဂိုလ်ဟု ထိုထိုတရား၏ ထင်ရှားမှုရှိသည် မှန်သော်-
လည်း ဘုရားရှင်ကိုယ်တော်တိုင်က —

သဗ္ဗံ ဘိက္ခဝေ အဘိညေယျံ၊ (သံ၊ ၂၊ ၂၅၈။ ခု၊ ၉၊ ၆။)

သဗ္ဗေ ခေါ ဘိက္ခဝေ အဘိဇာနံ၊ (သံ၊ ၂၊ ၂၅၀။)

ဤသို့ စသည်ဖြင့် ဒုက္ခသစ္စာ သမုဒယသစ္စာ အမည်ရသော သင်္ခါရ
တရားအားလုံးကို ပရိညာပညာသုံးမျိုးဖြင့် ပိုင်းပိုင်း ခြားခြားသိအောင် ကြိုး-
ပမ်းရမည်ဟု ဟောကြားထားတော်မူသောကြောင့် အလုံးစုံသော လက္ခဏာ
ရေးသုံးတန်သို့တင်ကာ ဝိပဿနာ ရှုပွားသုံးသပ်ထိုက်သော တရားမှန်သမျှကို
ယောဂီဝစရပုဂ္ဂိုလ်သည် ဉာဏ်ဖြင့် ပိုင်းခြားယူရမည်သာ ဖြစ်ပေသည်ဟု
ညွှန်ကြား ပြသတော်မူလိုသည့်အတွက် အထက်ပါ နာမ်ကမ္မဋ္ဌာန်းကို သိမ်း-
ဆည်းပုံ နည်းစနစ်များကို အဋ္ဌကထာဆရာတော်က ဖွင့်ဆိုသွားတော်မူခြင်း
ပင်ဖြစ်၏။

ဤအဋ္ဌကထာအဖွင့်၌ ဖဿပဉ္စမက တရားတို့ကို သိမ်းဆည်းရန် အဋ္ဌ-
ကထာက ဖွင့်ဆိုသွားခြင်းမှာ ပဓာနနည်းအားဖြင့် ဖွင့်ဆိုသွားတော်မူခြင်းပင်
ဖြစ်၏။ စိတ္တက္ခဏတစ်ခု တစ်ခု၏ အတွင်း၌ တည်ရှိသော နာမ်တရားစုတို့-
တွင် ဖဿပဉ္စမကတရားတို့၌ ကြွင်းကျန်သော နာမ်တရားတို့သည် အကျုံးဝင်
လျက် ရှိကြ၏။ ယင်းသို့လျှင် နာမ်ခန္ဓာလေးပါးတို့၏ ဖဿပဉ္စမကတရားတို့၌

အကျိုးဝင်လျက် ရှိသောကြောင့် ဖဿပဉ္စမကတရားကို ယူခြင်းဖြင့်ပင် နာမ် ခန္ဓာလေးပါးတို့ကိုလည်း သိမ်းကျုံးယူရသောကြောင့် ဖဿပဉ္စမကတရား တို့ကိုသာ သိမ်းဆည်းရန် အဋ္ဌကထာက ဖွင့်ဆိုသွားတော်မူခြင်း ဖြစ်၏။ အကြောင်းမှာ ဖဿပဉ္စမကတရားကို ယူ၍ ဖွင့်ဆိုခြင်းမှာ ထိုဖဿပဉ္စမက တရားစု၏ စိတ်အားလုံးနှင့် ဆက်ဆံသော သဗ္ဗစိတ္တုပ္ပါဒသာဓာရဏတရား ဖြစ်သောကြောင့် ဖွင့်ဆိုခြင်း ဖြစ်၏။ ထို ဖဿပဉ္စမကတရားတို့တွင်လည်း ဖဿ စေတနာတို့ကား သင်္ခါရက္ခန္ဓာစာရင်းဝင် တရားစုတို့ ဖြစ်ကြ၏။ သင်္ခါရ- က္ခန္ဓာတရားစုတို့တွင်လည်း စေတနာကား ပြဓာန်းလျက် ရှိ၏။ ဖဿ စေတနာ တို့ကို သိမ်းဆည်းပါဟု ဆိုသဖြင့် ပဓာနဖြစ်သော ဖဿစေတနာတို့ကို သိမ်း ဆည်းရလျှင် အပ္ပဓာနဖြစ်သော သင်္ခါရက္ခန္ဓာ စာရင်းဝင် ကြွင်းကျန်သော ယှဉ်ဖက် သမ္ပယုတ်တရားတို့ကိုလည်း သိမ်းဆည်းရမည်သာ ဖြစ်သည်။ ဖဿ စေတနာတို့ကို ယူသဖြင့် သင်္ခါရက္ခန္ဓာ စာရင်းဝင် ပရမတ္ထဓာတ်သားအားလုံး ကို သိမ်းကျုံးယူရ၏။ အကြောင်းမူ ထိုသင်္ခါရက္ခန္ဓာတရားစုတို့တွင် စေတနာ ပြဓာန်းသောကြောင့် ဖြစ်၏။ ဘုရားရှင်ကိုယ်တော်တိုင်ကလည်း ဝိဘင်း ပါဠိတော်ဝယ် (အဘိ၊ ၂၃၇။) သုတ္တန္တဘာဇနီယနည်း၌ **သင်္ခါရက္ခန္ဓာ**ကို ဝေဖန် ဟောကြားတော်မူရာဝယ် စေတနာကိုသာ ပဓာနထား၍ ဝေဖန် ဟောကြား ထားတော်မူသော ရှေးထုံးဟောင်း ဥပဒေသတစ်ရပ်လည်း ထင်ရှား တည်ရှိ နေပေသည်။ သင်္ခါရက္ခန္ဓာမှ ကြွင်းသော ခန္ဓာတို့၌ကား သရုပ်ထုတ်၍ တိုက်ရိုက် ဟောကြားထားတော်မူပေသည်။ (မဇ္ဈိမ၊ ၁၃၇၀။)

ဤအထက်ပါ ပါဠိတော် အဋ္ဌကထာ ဋီကာတို့၏ သတ်မှတ်ပေးထား- သော စည်းကမ်းဥပဒေသအရ အထူးသဖြင့် ကာမာဝစရနာမ်တရားတို့ကို သိမ်းဆည်းလိုသော ယောဂါဝစရပုဂ္ဂိုလ်သည် ရုပ်ကမ္မဋ္ဌာန်းကို သိမ်းဆည်း ပြီးသောအခါ၊ ဖဿက စ၍ ဖြစ်စေ၊ ဝေဒနာက စ၍ ဖြစ်စေ၊ အသိစိတ် = ဝိညာဏ်က စ၍ ဖြစ်စေ နာမ်တရားတို့ကို သိမ်းဆည်းရာ၌ စိတ္တက္ခဏတစ်ခု- တစ်ခုအတွင်း၌ ဖဿ တစ်လုံးတည်း၊ ဝေဒနာ တစ်လုံးတည်း၊ အသိစိတ် =

ဝိညာဏ်တစ်လုံးတည်းကိုသာ မိနစ်ပေါင်းများစွာ နာရီပေါင်းများစွာ ရက်ပေါင်းများစွာ လပေါင်းများစွာ နှစ်ပေါင်းများစွာ “ဖားမြွေခဲသို့” သဲသဲမဲမဲ ဇွဲနဲပဲကြီးစွာဖြင့် ဇွတ်အတင်းခဲလျက် ရိုးမြေကျ သိမ်းဆည်း ရှုပွားနေရသည် ကား မဟုတ်ပေ။ ယင်း ဖဿ ဝေဒနာ ဝိညာဏ်တို့နှင့် ယှဉ်ဖက် သမ္ပယုတ် တရားအားလုံးကိုလည်း သိမ်းဆည်း ရှုပွားရသည်သာဟု ဖြူစင် ဖြောင့်စင်းသော ယောနိသောမနသိကာရတရားကို ရှေးသွားပြုကာ နာယူမှတ်သား လေရာသည် သူတော်ကောင်းအပေါင်းတို့ . . . ။

အလွန် ခဲယဉ်းသော လုပ်ငန်းရပ်

စိတ္တနိယာမလမ်းကြောင်းအတိုင်း ဖြစ်ပေါ်သွားကြကုန်သော စိတ်+စေတသိက် = နာမ်တရားတို့ကို နာမ်ယနခေါ်သည့် နာမ်တုံးနာမ်ခဲကို ပြိုကွဲသွားအောင် ဉာဏ်ဖြင့် ဖြိုခွဲဖျက်ဆီးလျက် ပရမတ်သို့ ဉာဏ်အမြင်ဆိုက်အောင် သိမ်းဆည်းရှုပွားရေးမှာ လွယ်ကူသော လုပ်ငန်းကိစ္စရပ်ကား မဟုတ်ပါပေ။ သို့သော် သာဝကတို့သည် သိမ်းဆည်းရှုပွား၍ ကား ရရှိနိုင်ကြသည်သာ ဖြစ်ပေသည်။ မိလိန္ဒပဉ္စာပါဠိတော်၌ လာရုံသော စကားရပ်ကို အယူအဆလွဲမှားတော်မူကြသဖြင့် ယင်း နာမ်တရားတို့ကို သာဝကတို့သည် ရှု၍ မရနိုင်ဟု ပြောဆိုကြခြင်း ဖြစ်ပေသည်။ သံသယကင်းရှင်းသွားစေရန်အတွက် သံယုတ်အဋ္ဌကထာ၊ အဋ္ဌသာလိနီအဋ္ဌကထာတို့၏ ဖွင့်ဆိုချက်နှင့် မိလိန္ဒပဉ္စာပါဠိတော်၏ အဆိုအမိန့်ကို တင်ပြအပ်ပါသည်။ —

ယထာ ဟိ တိလတေလံ သာသပတေလံ မဇုကတေလံ ရေက္ခကတေလံ ဝသာတေလန္တိ ဣမာနိ ပဉ္စ တေလာနိ ဧကောဋီယံ ပက္ခိပိတ္တာ ဒီဝသံ ယမကမန္တေဟိ မန္တေတွာ တတော “ဣဒံ တိလတေလံ၊ ဣဒံ သာသပတေလ”န္တိ ဧကေကဿ ပါဠိယေက္ကံ ဥဒ္ဓရဏံ နာမ ဒုတ္တရံ၊ ဣဒံ တတော ဒုတ္တရတရံ၊ ဘဂဝါ ပန သဗ္ဗညုတဉာဏဿ သုပ္ပဋိဝိဒ္ဓတ္တာ ဓမ္မိဿရော ဓမ္မရာဇာ ဣမေသံ အရူပီနံ ဓမ္မာနံ ဧကောရမ္ပဏေ ဝတ္ထမာနာနံ ဝဝတ္ထာနံ

အကယ်၍ ပဉ္စနိမိတ် မဟာနိမိတ် သမုဒ္ဓံ ပဝိဋ္ဌဌာနေ “ဣဒံ ဂင်္ဂါယ ဥဒကံ၊ ဣဒံ ယမုနာယာ”တိ ဧဝံ ပါဠိယေတ္ထံ ဥဒကုဒ္ဓရဏေနာပိ အယမေတ္ထော ဝေဒိတဗျော။ (သံ၊ဋ္ဌ၊၂၊၂၇၁။)

ဣမေသဉ္စ ပန ဖဿပဉ္စမကာနံ ဓမ္မာနံ ပါဠိယေတ္ထံ ပါဠိယေတ္ထံ ဝိနိဇ္ဈောဝ် ကတွာ ပညတ္တိံ ဥဒ္ဓရမာနေန ဘဂဝတာ ဒုတ္တရံ ကတံ။ နာနာဥဒကာနုဉ္စ နာနာတေလာနံ ဝါ ဧကဘာဇနေ ပက္ခိပိတွာ ဒိဝသံ နိမ္မိတိတာနံ ဝဏ္ဏဂန္ဓ-ရသာနံ နာနတာယ ဒိသွာ ဝါ ယာယိတွာ ဝါ သာယိတွာ ဝါ နာနာကရဏံ သက္ကာ ဘဝေယျ ဉာတုံ၊ ဧဝံ သန္တေပိ တံ ဒုတ္တရန္တိ ဝုတ္တံ။ သမ္မာသမ္ဗုဒ္ဓေန ပန ဣမေသံ အဇ္ဈပိနံ စိတ္တစေတသိကာနံ ဓမ္မာနံ ဧကောရမ္ပဏေ ပဝတ္ထမာနာနံ ပါဠိယေတ္ထံ ပါဠိယေတ္ထံ ဝိနိဇ္ဈောဝ် ကတွာ ပညတ္တိံ ဥဒ္ဓရမာနေန အတိဒုတ္တရံ ကတံ။ တေနာဟ အာယသ္မာ နာဂသေနဇ္ဈေဇော -

ဒုတ္တရံ မဟာရာဇ ဘဂဝတာ ကတန္တိ။ ကိံ ဘန္တေ နာဂသေန ဘဂဝတာ ဒုတ္တရံ ကတန္တိ?

ဒုတ္တရံ မဟာရာဇ ဘဂဝတာ ကတံ၊ ယံ ဣမေသံ အဇ္ဈပိနံ စိတ္တစေတသိကာနံ ဓမ္မာနံ ဧကောရမ္ပဏေ ပဝတ္ထမာနာနံ ဝဝတ္ထာနံ အကွာတံ “အယံ ဖဿော၊ အယံ ဝေဒနာ၊ အယံ သညာ၊ အယံ စေတနာ၊ ဣဒံ စိတ္တ”န္တိ။

ဩပမ္ပံ ဘန္တေ ကရောဟိတိ။

ယထာ မဟာရာဇ ကောစိဒေဝ ပုရိသော နာဂါယ သမုဒ္ဓံ အဇ္ဈောဂါဟေတွာ ဟတ္ထပုဋေနေ ဥဒကံ ဂဟေတွာ ဇိဝှါယ သာယိတွာ ဇာနေယျ နုခေါ မဟာရာဇ သော ပုရိသော “ဣဒံ ဂင်္ဂါယ ဥဒကံ၊ ဣဒံ ယမုနာယ ဥဒကံ၊ ဣဒံ အစိရဝတိယာ ဥဒကံ၊ ဣဒံ သရဘုယာ ဥဒကံ၊ ဣဒံ မဟိယာ ဥဒက”န္တိ။

ဒုတ္တရံ ဘန္တေ ဇာနိတုန္တိ။

**တတော ဒုတ္တရတရံ ခေါ မဟာရာဇ ဘဂဝတာ ကတံ၊ ယံ ဣမေသံ
အဇ္ဈပိနံ စိတ္တစေတသိကာနံ ဓမ္မာနံ ၊ ပ ၊ ဣဒံ စိတ္တံန္တိ။**

(အဘိဋ္ဌ၊ ၁၁၁၈၆-၁၈၇။ မိလိန္ဒပဉ္စ၊ ၉၄။)

အထက်ပါ ပါဠိတော်အဋ္ဌကထာတို့၏ ဆိုလိုရင်းသဘောတရားမှာ ဤသို့ ဖြစ်၏။ -

ယောဂါဝစရပုဂ္ဂိုလ်သည် နာမ်တရားတို့ကို ဉာဏ်ဖြင့် ပိုင်းခြားယူရာ သိမ်းဆည်းရာ၌လည်းကောင်း၊ ဝိပဿနာရှုပွားသုံးသပ်ရာ၌လည်းကောင်း၊ ဝီထိမှ အလွတ်ဖြစ်သော ဝီထိမုတ်စိတ်အမည်ရသည့် ပဋိသန္ဓေ-ဘဝင်-စုတိ စိတ္တက္ခဏတို့၌လည်းကောင်း၊ စိတ္တနိယာမလမ်းကြောင်းအတိုင်း ဖြစ်ပေါ်သွားကြကုန်သော ဝီထိစိတ်တို့၏ စိတ္တက္ခဏတိုင်း၌လည်းကောင်း၊ ဖဿလျှင် ငါးခုမြောက်ရှိသော ဖဿပဏ္ဍမကတရားတို့ကို တစ်နည်းဆိုရသော် ဖဿ-ပဏ္ဍမကတရားငါးပါးတို့ ဦးဆောင်သည့် နာမ်တရားစုတို့ကို သိမ်းဆည်း ရှုပွား-ရမည်ဖြစ်ကြောင်းကို အထက်တွင် ရှင်းလင်းတင်ပြခဲ့ပြီး ဖြစ်၏။

စိတ္တက္ခဏတစ်ခုတစ်ခုအတွင်း၌ တည်ရှိကြကုန်သော ဤ ဖဿ-ပဏ္ဍမကတရားစုတို့ကို အသီးအသီး တစ်လုံးစီတစ်လုံးစီ ခွဲခြားစိတ်ဖြာခြင်းကို ပြုတော်မူလျက် ဖဿ ဝေဒနာ သညာ စေတနာ ဝိညာဏ်စသော အမည်-နာမပညတ်များကို ထုတ်ဆောင်ပြတော်မူသော ပိုင်းခြားခြင်းကို ပြုတော်မူသော ဘုရားရှင်သည် ခဲယဉ်းစွာ ပြုလုပ်အပ်သော လုပ်ငန်းရပ်ကို ပြုလုပ်-တော်မူအပ်ပါပေပြီ။ ဥပမာဆောင်၍ ထင်ရှားအောင် ပြဆိုပေဦးအံ့။ -

တစ်ခုတည်းသော အိုးခွက်အတွင်း၌ အဆင်း အနံ့ အရသာ အမျိုး-မျိုးရှိသော ရေအမျိုးမျိုးတို့ကို ထည့်၍ တစ်နေ့ပတ်လုံး မပျင်းမရိ လုံ့လဝီရိယ-ရှိရှိဖြင့် မွေ့နှောက်ထားသည် ဆိုကြပါစို့၊ နှမ်းဆီ မုန့်ညင်းဆီ သစ်မည်ဆီ ကြက်ဆူဆီ ဝက်ဆီ ဟူသည့် အရသာအမျိုးမျိုးရှိကြသည့် ဆီငါးမျိုးတို့ကို အိုးစရည်းကြီးတစ်လုံးအတွင်း၌ ထည့်ကာ တစ်နေ့ကုန် တစ်နေ့ခန်း မပင်-မပန်း မပျင်းမရိ ဇွဲလုံ့လဝီရိယရှိရှိဖြင့် မွေ့နှောက်ထားသည် ဆိုကြပါစို့။

တစ်ခုတည်းသော အိုးခွက်အတွင်း၌ ထည့်ကာ တစ်နေ့တာပတ်လုံး မွေ-
နှောက်ထားအပ်ပြီးကုန်သော အထူးထူးသော ရေတို့၏သော်လည်းကောင်း၊
အထူးထူးသော ဆီတို့၏သော်လည်းကောင်း အဆင်း အနံ့ အရသာတို့၏
တစ်ခုနှင့် တစ်ခု မတူ ထူးထွေကွဲပြားမှု ရှိကြသည်၏အဖြစ်ကြောင့် မျက်စိဖြင့်
ကြည့်၍သော်လည်းကောင်း၊ နှာခေါင်းဖြင့် နမ်း၍သော်လည်းကောင်း၊
လျှာဖြင့် လျက်၍သော်လည်းကောင်း တစ်ခုနှင့်တစ်ခု မတူကွဲပြားမှုကို
ပြုလုပ်ကြောင်းဖြစ်သည့် ထူးခြားချက်ကို သိခြင်းငှာ တတ်ကောင်းသည်
ဖြစ်တန်ရာသေး၏။

[မှတ်ချက် — ရုပ်တို့၏ဓမ္မတာသည် ရုပ်ကလာပ်ခေါ်သည့် အမှုန်များ
အနေဖြင့်သာ ဖြစ်ရိုးဓမ္မတာရှိသဖြင့် ရေဟူသည်မှာ၊ ဆီဟူသည်မှာ အာပေါ-
ဓာတ်၏ သဘာဝသတ္တိစွမ်းအင် လွန်ကဲနေသော ရုပ်ကလာပ်တို့၏ အပေါင်း-
အစုမျှသာ ဖြစ်၏။ ရုပ်ကလာပ်တစ်ခု၏အတွင်း၌ တည်ရှိကြသော ရုပ်တရား
တို့နှင့် အခြားရုပ်ကလာပ်တစ်ခု၏အတွင်း၌ တည်ရှိကြကုန်သော ရုပ်တရား-
တို့သည် အာကာသဓာတ်က ခြားကွယ်ထားသောကြောင့် ပေါင်းစပ်မှု ယှဉ်တွဲ-
မှု မရှိကြပေ။ သို့အတွက် ပရမတ္ထဉာဏ်ပညာမျက်စိ ရှိသူတို့အဖို့မှာမူ ရုပ်-
ကလာပ်တစ်ခုတစ်ခုအတွင်း၌ တည်ရှိကြကုန်သော အဆင်း အနံ့ အရသာ
တို့ကို ခွဲခြားစိတ်ဖြာ၍ သိနိုင်ကြ၏။ သိမ်းဆည်းနိုင်ကြ၏။ ထိုသို့ ဉာဏ်ဖြင့်
သိမ်းဆည်းနိုင်သောကြောင့် ပရမတ္ထဉာဏ်ပညာရှိသူတို့အဖို့မှာမူ — တစ်ခု
တည်းသော အိုးခွက်၌ ထည့်၍ တစ်နေ့တာကာလပတ်လုံး မွေနှောက်
ထားအပ်ပြီးကုန်သော အထူးထူးသော ရေတို့၏သော်လည်းကောင်း၊ အထူး
ထူးသော ဆီတို့၏သော်လည်းကောင်း အဆင်း-အနံ့-အရသာတို့၏ တစ်ခုနှင့်
တစ်ခု မတူဘဲ ထူးထွေကွဲပြားမှု ရှိသည်၏အဖြစ်ကို ပကတိသော ပသာဒ-
မျက်စိဖြင့် ကြည့်၍၊ ပသာဒနှာခေါင်းဖြင့် နမ်း၍၊ ပသာဒလျှာဖြင့် လျက်၍
မသိနိုင်စေကာမူ ပညာမျက်စိ ပညာနှာခေါင်း ပညာလျှာဖြင့်ကား ယင်း ရေ-
ဆီတို့၌ တည်ရှိကြသော အဆင်း-အနံ့-အရသာတို့၏ တစ်ခုနှင့်တစ်ခု မတူ
ကွဲပြားမှုကို ပြုလုပ်ကြောင်းဖြစ်သည့် ထူးခြားချက်ကို သိခြင်းငှာ တတ်-

ကောင်းသည် ဖြစ်တန်ရာသေး၏ဟု ဆိုလိုရင်း ဖြစ်ပေသည်။]

ဤသို့ သိခြင်းငှာ တတ်ကောင်းပါသော်လည်း ထိုသိခြင်းကို ဒုက္ကရ = ခဲယဉ်းစွာ ပြုအပ်၏ဟူ၍ = ပြုနိုင်ခဲ၏ဟူ၍ မိလိန္ဒပဉ္စာ၌ အရှင်နာဂသေန မထေရ်မြတ်က မိန့်ဆိုတော်မူခဲ့လေသည်။ ဘုန်းတော်ခြောက်ပါးသခင် သမ္မာသမ္ဗုဒ္ဓဘုရားရှင်သည်ကား သဗ္ဗညုတဉာဏ်တော်မြတ်ကို ထိုးထွင်း သိမြင်တော်မူပြီးသည်၏အဖြစ်ကြောင့် တရားတော်ကို အစိုးရတော်မူသည့် တရားမင်းကြီး စင်စစ် ဖြစ်တော်မူ၏။ ထို့ကြောင့် ဘုရားရှင်သည် တစ်ခု-တည်းသော အာရုံ၌ အာရုံပြုလျက် ဖြစ်ပေါ်၍ နေကြကုန်သော ဤစိတ်စေ-တသိက် နာမ်တရားစုတို့၏ အသီးအသီး တစ်လုံးစီတစ်လုံးစီကို ဉာဏ်တော်-မြတ်ဖြင့် ခွဲခြားစိတ်ဖြာခြင်းကို ပြု၍ - “ဤကား ဖဿ၊ ဤကား ဝေဒနာ၊ ဤကား သညာ၊ ဤကား စေတနာ၊ ဤကား ဝိညာဏ်” - ဤသို့ စသည်ဖြင့် အမည်နာမပညတ်ကို ထုတ်ဆောင်ပြတော်မူလျက် တရားတော်ကို ဟော-ကြားတော်မူ၏။ ထိုသို့ အမည်နာမပညတ်ကို ထုတ်ဆောင်ပြတော်မူလျက် တရားတော်ကို ဟောကြားတော်မူသော ဘုရားရှင်သည် အလွန် ခဲယဉ်းစွာ ပြုအပ်သော အမှုကို ပြုတော်မူအပ်ပါပေပြီ။

[ဆိုလိုရင်းသဘော - ပုံစံတစ်ခုကို ထုတ်၍ဆိုရသော် ယင်း ရုပ်-တရားတို့ကို သိမ်းဆည်းလျက် ဉာဏ်ဖြင့် ပိုင်းခြားယူလျက်ရှိသော နာမရူပ-ပရိစ္ဆေဒဉာဏ် သို့မဟုတ် ဝိပဿနာဉာဏ်ကဲ့သို့သော မဟာကုသိုလ် မနော-ဒွါရိကဇော စိတ္တက္ခဏတစ်ခုတစ်ခုအတွင်း၌ ဉာဏ်ပီတိ နှစ်မျိုးလုံး ယှဉ်သဖြင့် စိတ်+စေတသိက်ဟူသော နာမ်တရား (၃၄)လုံး ရှိ၏။ ထိုစိတ်စေတသိက် တို့သည် ဧကုပ္ပါဒ = အတူဖြစ်ခြင်းစသော စေတောယုတ္တလက္ခဏာလေးပါးနှင့် ညီစွာ အတူဖြစ် အတူချုပ်၍ တူသော မှီရာဝတ္ထုရုပ်လည်း ရှိလျက် (= ဟဒယ-ဝတ္ထုရုပ် တစ်ခုတည်းကိုသာ မှီကြလျက်) မိမိ ရှုနေသည့် ရုပ်တရားကဲ့သို့သော အာရုံတစ်ခုကိုသာ ပိုင်းလျက် အာရုံပြုကြလေရာ သဗ္ဗညုတဉာဏ်တော်ရှင် သမ္မာသမ္ဗုဒ္ဓဘုရားရှင်သာ မဟုတ်ခဲ့ပါလျှင် - “ဤသဘောကား ဖဿ၊ ဤ-

သဘောကား ဝေဒနာ” — စသည်ဖြင့် သာဝကတို့၏ ဉာဏ်ဝယ် ခွဲခြား-
စိတ်ဖြာ၍ သိရှိနိုင်ဖို့ရန် “ဖဿ၊ ဝေဒနာ”စသော အမည်နာမပညတ်ကို
တင်လျက် ဟောကြားပြသတော်မူခြင်းငှာ မည်သည့် တစ်စုံတစ်ခုသော
လောကဓာတ်နည်းနှင့်မျှ ရှေးကလည်း မဖြစ်ခဲ့၊ ယခုလည်း မဖြစ်နိုင်၊ နောက်-
နောင်အခါ ကမ္ဘာအဆက်ဆက်၌လည်း ဖြစ်နိုင်လိမ့်မည် မဟုတ်ပေ။
ထို့ကြောင့် နာမည်ကျော် အရှင်နာဂသေနမထေရ်မြတ်က ဒါယကာ မိလိန္ဒ
မဟာရာဇာအား ဤကဲ့သို့သော သဘောအဓိပ္ပါယ်ကို ထင်ရှားလာအောင်
သမုဒ္ဒရာအတွင်းဝယ် မြစ်ကြီးငါးသွယ်မှ စီးဝင်လာသော ရေကို ဥပမာပြလျက်
အောက်ပါအတိုင်း မိန့်ကြားထားတော်မူပေသည်။]

ဒါယကာတော် မိလိန္ဒမဟာရာဇာ . . . မြတ်စွာဘုရားသည် အလွန်
ခဲယဉ်းစွာ ပြုအပ်သော အမှုကို ပြုတော်မူအပ်ပါပေပြီ။

အရှင်ဘုရား နာဂသေန . . . မြတ်စွာဘုရားသည် အဘယ်ကဲ့သို့-
သော အလွန် ခဲယဉ်းစွာ ပြုအပ်သော အမှုကို ပြုတော်မူအပ်ပါသနည်း?

ဒါယကာတော် မိလိန္ဒမဟာရာဇာ . . . မြတ်စွာဘုရားသည် တစ်ခု-
တည်းသော အာရုံ၌ အာရုံပြုလျက် ပြိုင်တူဖြစ်ပေါ်၍ နေကြသော နာမ်
တရားဖြစ်ကုန်သော ဤစိတ်စေတသိက်တရားတို့ကို —

- ၁။ ဤအာရုံကို တွေ့ထိခြင်းသဘောတရားသည် ဖဿတည်း။
- ၂။ ဤအာရုံ၏အရသာကို ခံစားခြင်းသဘောတရားသည် ဝေဒနာတည်း။
- ၃။ ဤအာရုံကို မှတ်သားခြင်းသဘောတရားသည် သညာတည်း။
- ၄။ ဤအာရုံပေါ်သို့ သမ္ပယုတ်တရားတို့ကို ရောက်အောင် စေ့ဆော်ခြင်း
သဘောတရားသည် စေတနာတည်း။
- ၅။ ဤအာရုံကို ရယူတတ် = သိတတ်သော သဘောတရားသည် စိတ်-
တည်း။

ဤသို့ အမည်နာမပညတ်ကို ထုတ်ဆောင်လျက် အကြင်ပရမတ္ထ-
ဓာတ်သား နာမ်တရား တစ်လုံးစီတစ်လုံးစီကို အသီးအသီး ပိုင်းခြားခြင်းကို

ပြုလျက် ဟောကြားထားတော်မူအပ်၏။ ထိုသို့ ပိုင်းခြားလျက် ဟောကြား-
တော်မူခြင်းဟူသော အလွန် ခဲယဉ်းစွာ ပြုအပ်သော အမှုကို ပြုတော်မူအပ်-
ပါပေပြီ။

အရှင်ဘုရား . . . ဥပမာကို ပြုတော်မူပါဦးလော့ ။

ဒါယကာတော် မိလိန္ဒမဟာရာဇာ . . . တစ်စုံတစ်ယောက်သော
ယောက်ျားသည် လှေသင်္ဘောဖြင့် သမုဒ္ဒရာတွင်းသို့ ချင်းနင်းသက်ဝင်၍
လက်ခုပ်ဖြင့် ရေကို ခပ်ယူ၍ လျှာဖြင့် လျက်ကြည့်ခဲ့သော် —

၁။ ဤရေသည် ဂင်္ဂါမြစ်ရေတည်း။

၂။ ဤရေသည် ယမုနာမြစ်ရေတည်း။

၃။ ဤရေသည် အစိရဝတီမြစ်ရေတည်း။

၄။ ဤရေသည် သရဘူမြစ်ရေတည်း။

၅။ ဤရေသည် မဟီမြစ်ရေတည်း။

ဤသို့လျှင် ထိုယောက်ျားသည် သိနိုင်ရာပါသလော?

အရှင်ဘုရား နာဂသေန . . . သိဖို့ရန် ခဲယဉ်းစွာ ပြုအပ်ပါပေ၏။

ဒါယကာတော် မိလိန္ဒမဟာရာဇာ . . . တစ်ခုတည်းသော အာရုံ၌
ပြိုင်တူဖြစ်ပေါ်၍ နေကြကုန်သော နာမ်တရားဖြစ်ကြကုန်သော ဤစိတ်+
စေတသိက်တို့ကို —

၁။ ဤအာရုံကို တွေ့ထိခြင်းသဘောတရားသည် ဖဿတည်း။ ပ ။

၅။ ဤအာရုံကို ရယူတတ် = သိတတ်သော သဘောတရားသည် စိတ်-
တည်း။

ဤသို့လျှင် အမည်နာမပညတ်ကို ထုတ်ဆောင်လျက် အကြင်ပရမတ္ထ-
ဓာတ်သား နာမ်တရား တစ်လုံးစီတစ်လုံးစီကို အသီးအသီး ပိုင်းခြားခြင်းကို
ပြုလျက် ဟောကြားတော်မူအပ်၏။ ထိုသို့ ပိုင်းခြားလျက် ဟောကြားတော်-

မူခြင်းဟူသော အလွန် ခဲယဉ်းစွာ ပြုအပ်သော အမှုကို ဘုရားရှင်သည် ပြုတော်မူအပ်ပါပေပြီ။ (မိလိန္ဒပဉ္စာ၉၄။)

ဤအထက်ပါ ပါဠိတော် အဋ္ဌကထာတို့၏ အဆိုအမိန့်ကား — တစ်ခု-တည်းသော အာရုံကို အာရုံပြု၍ ပြိုင်တူဖြစ်ပေါ်သွားကြကုန်သော စိတ္တက္ခဏ တစ်ခုတစ်ခု၏ အတွင်း၌ တည်ရှိကြကုန်သော ပရမတ္ထဓာတ်သား စိတ်+စေတသိက် = နာမ်တရားစုတို့ကို — “ဤကား ဖဿ၊ ဤကား ဝေဒနာ” — စသည်ဖြင့် တစ်လုံးစီတစ်လုံးစီကို ဉာဏ်ဖြင့် ခွဲခြားစိတ်ဖြာလျက် အမည် နာမပညတ်ကို ထုတ်ဆောင်လျက် ပညတ်တင်ကာ ဘုရားရှင်၏ ဟောကြား ထားတော်မူချက်မှာ အလွန် ခဲယဉ်းသော လုပ်ငန်းရပ် ဖြစ်ကြောင်းကိုသာ မိန့်ဆိုခြင်း ဖွင့်ဆိုခြင်း ဖြစ်ပေသည်။ သာဝကတို့သည် စိတ္တက္ခဏတစ်ခုတစ်ခု-၏အတွင်း၌ တည်ရှိကြကုန်သော နာမ်တရားတို့ကို ရှု၍ မရနိုင်ဟု ဟောကြား ထားတော်မူသည်ကား မဟုတ်ပေ။ ဤအချက်ကို အလေးအနက် သဘော ပေါက်နိုင်ရမည် ဖြစ်သည်။ အယူအဆလွဲမှားသွားပါက ကျင့်စဉ်လည်း လွဲမှား သွားနိုင်ပေသည်။ သို့အတွက် လုပ်ငန်းခွင်နှင့် ပတ်သက်လာလျှင် အယူအဆ မလွဲမှားမိရန် အထူးသတိပြုရမည် ဖြစ်ပေသည်။

အထက်တွင် တင်ပြထားသော အဋ္ဌသာလိနီအဋ္ဌကထာ စကားရပ်ကို ပြန်လည်ကာ သတိပြုကြည့်ပါ။

**သမ္မာသမ္ဗုဒ္ဓေန ပန ဣမေသံ အရူပိနံ စိတ္တစေတသိကာနံ ဓမ္မာနံ
ဧကေရမ္ပဏေ ပဝတ္ထမာနာနံ ပါဠိယေက္ကံ ပါဠိယေက္ကံ ဝိနိဇ္ဈာဝံ ကတွာ ပညတ္တိ
ဥဒ္ဓရမာနေန အတိဒုက္ကရံ ကတံ။** (အဘိဋ္ဌ၊၁၊၁၈၆။)

သမ္မာသမ္ဗုဒ္ဓဘုရားရှင်သည် အာရုံတစ်ခုတည်း၌ အာရုံပြုလျက် ဖြစ် ပေါ်နေကြကုန်သော စိတ္တက္ခဏတိုင်း စိတ္တက္ခဏတိုင်း၌ တည်ရှိနေကြကုန် သော စိတ်+စေတသိက် = နာမ်တရားစုတို့၏ အသီးအသီး တစ်လုံးစီ တစ်လုံးစီကို သဗ္ဗညုတဉာဏ်တော်မြတ်ဖြင့် ခွဲခြားစိတ်ဖြာခြင်းကို ပြု၍ — “ဤကား ဖဿ၊ ဤကား ဝေဒနာ၊ ဤကား သညာ၊ ဤကား စေတနာ၊

ဤကား ဝိညာဏ်” — ဤသို့စသည်ဖြင့် ယင်းနာမ်တရားစုတို့၏ အမည်-
နာမပညတ်ကို ထုတ်ဆောင်လျက် ပညတ်တင်ကာ ဘုရားရှင်၏ ဟောကြား
ထားတော်မူချက်မှာ အလွန် ခဲယဉ်းသော လုပ်ငန်းရပ်ကို ပြုတော်မူအပ်သည်-
မည်ကြောင်း — ဖွင့်ဆိုချက်မှာ အထူး အလေးဂရုပြု၍ မှတ်သားထားရမည့်
အချက်ပင် ဖြစ်ပေသည်။

ဝတ္ထုနှင့် အာရုံကို ပူးတွဲ သိမ်းဆည်းပါ

နာမ်တရားတို့ကို သိမ်းဆည်းရာ၌ ရှိသေစွာ ဦးထိပ်ရွက် ပန်ဆင်လျက်
လိုက်နာ ပြုကျင့်ရမည့် ရှေးထုံးဟောင်း ဥပဒေသတစ်ရပ်ကား — ဝတ္ထုနှင့်
အာရုံကို ပူးတွဲသိမ်းဆည်းလျက် နာမ်တရားတို့ကို သိမ်းဆည်းခြင်းပင် ဖြစ်-
သည်။ ယင်းစည်းကမ်း ဥပဒေသကား အရှင်သာရိပုတ္တရာ ကိုယ်တော်မြတ်-
ကြီး ရှိရှိသေသေ လိုက်နာပြုကျင့်သွားတော်မူသော ရှေးထုံးဟောင်း ဥပ-
ဒေသတစ်ရပ် ဖြစ်၏။ အရှင်သာရိပုတ္တရာ ကိုယ်တော်မြတ်ကြီး၏ ဝိပဿနာ
ရှုကွက်တို့တွင် တစ်ခုသော ပထမဈာန်နာမ်တရား ရှုကွက်ကို ပုံစံအဖြစ် ထုတ်
ပြအပ်ပါသည်။ ဘုရားရှင်သည် အရှင်သာရိပုတ္တရာ ကိုယ်တော်မြတ်ကြီး၏
ပထမဈာန်နာမ်တရား ရှုကွက်ကို ဤသို့ ဟောကြားထားတော်မူ၏။

**တျာဿ ဓမ္မာ အနုပဒဝဝတ္တိတာ ဟောန္တိ၊ တျာဿ ဓမ္မာ ဝိစိတာ
ဥပ္ပန္နန္တိ၊ ဝိစိတာ ဥပဋ္ဌဟန္တိ၊ ဝိစိတာ အပ္ပတ္တံ ဂစ္ဆန္တိ၊ သော စဝံ ပဇာနာတိ
“စဝံ ကိရဗေ ဓမ္မာ အဟုတ္တာ သမ္ဘောန္တိ၊ ဟုတ္တာ ပဋိဝေန္တိ”တိ။** (မ၊၃၊၇၅။)

ထိုသာရိပုတ္တရာသည် ထို ပထမဈာန်နာမ်တရားတို့ကို အစဉ်အတိုင်း
တစ်လုံးစီ တစ်လုံးစီ ပိုင်းခြား၍ သိ၏။ ထိုဈာန်နာမ်တရားတို့သည် ထိုသာရိ-
ပုတ္တရာ၏ အသိဉာဏ်၌ ထင်ထင်ရှားရှား သိအပ်သည် ဖြစ်၍ ဖြစ်နေကုန်၏။
ထင်ထင်ရှားရှား သိအပ်သည်ဖြစ်၍ တည်နေကုန်၏။ ထင်ထင်ရှားရှား သိအပ်
သည်ဖြစ်၍ ချုပ်နေကုန်၏ (= ထိုသာရိပုတ္တရာသည် ထိုဈာန်နာမ်တရားတို့၏
ဖြစ်မှုဥပါဒ်ကို ထင်ထင်ရှားရှား သိ၏။ တည်မှုဦးကို ထင်ထင်ရှားရှား သိ၏။

ပျက်မှုဘင်ကို ထင်ထင်ရှားရှားသိ၏။) “ဤ ဈာန်နာမ်တရားတို့သည် ရှေးက ထင်ရှားမရှိဘဲ ယခုမှ ရုတ်ခြည်း အသစ် ဖြစ်ပေါ်လာကုန်၏။ ဖြစ်ပြီးလျှင် ခဏတိုင်း ရုတ်ခြည်း ချုပ်ပျက်ကုန်၏” ဟု ထိုသာရိပုတ္တရာသည် ဤသို့ သိ၏။
(မ၊၃၊၇၅။)

အရှင်သာရိပုတ္တရာ ကိုယ်တော်မြတ်ကြီးသည် ပထမဈာန်မှသည် အာ-
ကိဉ္ဇညာယတနဈာန်သို့တိုင်အောင် ယင်း ဈာန်နာမ်တရား အသီးအသီးကို
အနုပဓမ္မ ဝိပဿနာနည်းအားဖြင့် အစဉ်အတိုင်း တစ်လုံးစီ တစ်လုံးစီ
ဝိပဿနာ ရှုပွားသုံးသပ်တော်မူ၏။ နေဝသညာနာသညာယတနဈာန် အ-
တွင်း၌ တည်ရှိကုန်သော ဈာန်နာမ်တရားတို့ကိုကား **ကလာပသမ္မသနနည်း**
အားဖြင့် ပေါင်းစုခြုံငုံ၍ ဝိပဿနာ ရှုပွားသုံးသပ်တော်မူ၏။ (မ၊၄၊၇၊၆၁။) ထိုသို့
ရှုပွားသုံးသပ်တော်မူရာ၌ ထိုဈာန်နာမ်တရား တစ်လုံးစီ တစ်လုံးစီ၏ ဖြစ်မှု
တည်မှု ပျက်မှုကို ထင်ထင်ရှားရှား သိတော်မူ၏။ ထိုသို့ သိတော်မူနိုင်ခြင်း၏
အကြောင်းရင်းကို အဋ္ဌကထာက အောက်ပါအတိုင်း ရှင်းလင်း တင်ပြထား
တော်မူ၏။

**ဝတ္ထာရမ္မဏာနံ ပရိဂ္ဂဟိတတာယ၊ ယေရေန ဟိ ဝတ္ထု စေဝ အာရမ္မ-
ဏဉ္စ ပရိဂ္ဂဟိတံ၊ တေနဿ တေသံ ဓမ္မာနံ ဥပ္ပါဒံ အာဝဇ္ဇန္တဿ ဥပ္ပါဒေါ
ပါကဋ္ဌော ဟောတိ၊ ဌာနံ အာဝဇ္ဇန္တဿ ဌာနံ ပါကဋ္ဌံ ဟောတိ၊ ဘေဒံ အာဝ-
ဇ္ဇန္တဿ ဘေဒေါ ပါကဋ္ဌော ဟောတိ၊ တေန ဝုတ္တံ “ဝိဒိတာ ဥပ္ပဇ္ဇန္တိ ဝိဒိတာ
ဥပဌဟန္တိ ဝိဒိတာ အဗ္ဘုတ္တံ ဝစ္ဆန္တိ”တိ။** (မ၊၄၊၇၊၆၀။)

**ဝတ္ထာရမ္မဏာနံ ပရိဂ္ဂဟိတတာယာတိ ယသ္မိံ စ အာရမ္မဏေ ယေ
ဈာနဓမ္မာ ပဝတ္တန္တိ၊ တေသံ ဝတ္ထာရမ္မဏာနံ ပဂေဝ ဉာဏေန ပရိစ္ဆိဋ္ဌေ ဝဟိတ-
တ္ထာ၊ ပ ၊ တေသံ ဓမ္မာနန္တိ ဈာနစိတ္တုပ္ပါဒပရိယာပနာနံ ဓမ္မာနံ။**
(မ၊၄၊၇၊၂၇၈။)

အရှင်သာရိပုတ္တရာ ကိုယ်တော်မြတ်ကြီး၏ ထိုကဲ့သို့ ဝိပဿနာ ရှုပွား
သုံးသပ်တော်မူနိုင်ခြင်း၏ အကြောင်းရင်းမှာ ဝတ္ထုနှင့် အာရုံကို ပူးတွဲ သိမ်း-

ဆည်းထားနိုင်သောကြောင့် ဖြစ်၏။ မှန်ပေသည် — အရှင်သာရိပုတ္တရာ ကိုယ်တော်မြတ်ကြီးသည် ဈာန်စိတ္တုပ္ပါဒ်တစ်ခု တစ်ခု၏ အတွင်း၌ တည်ရှိသော ဈာန်နာမ်တရား တစ်လုံးစီ တစ်လုံးစီကို မသိမ်းဆည်းမီ ရှေ့အဖို့က ကြိုတင်၍ ယင်းဈာန်နာမ်တရားတို့၏ မှီရာဝတ္ထုကိုလည်းကောင်း (= စွဲမှီ၍ ဖြစ်ရာ ဘဝင်မနောဒွါရကိုလည်းကောင်း) ယင်း ဈာန်နာမ်တရားတို့၏ အာနာပါနပဋိဘာဂနိမိတ် သို့မဟုတ် ကသိုဏ်း ပဋိဘာဂနိမိတ်စသော ဆိုင်ရာ သမထနိမိတ် အာရုံကိုလည်းကောင်း ပူးတွဲ၍ သိမ်းဆည်းထားတော်မူ၏။ ယင်းသို့ ပူးတွဲ သိမ်းဆည်းထားနိုင်သောကြောင့် ထိုဈာန်စိတ္တုပ္ပါဒ်၏ အတွင်း၌ တည်ရှိသော ထို ဈာန်နာမ်တရားတို့၏ ဖြစ်မှုပေါ်ကို ဆင်ခြင်လိုက်သောအခါ ယင်း ဖြစ်မှုပေါ်သည် အရှင်သာရိပုတ္တရာကိုယ်တော်မြတ်ကြီး၏ အသိဉာဏ်၌ ထင်ရှားနေ၏။ တည်မှုဋီကို ဆင်ခြင်လိုက်သောအခါ ယင်းတည်မှုဋီသည် အရှင်သာရိပုတ္တရာ ကိုယ်တော်မြတ်ကြီး၏ အသိဉာဏ်၌ ထင်ရှားနေ၏။ ပျက်ခြင်းဘင်ကို ဆင်ခြင်လိုက်သောအခါ ယင်း ပျက်ခြင်းဘင်သည် အရှင်သာရိပုတ္တရာ ကိုယ်တော်မြတ်ကြီး၏ အသိဉာဏ်၌ ထင်ရှားနေ၏။ ထို့ကြောင့် “ထိုဈာန်နာမ်တရားတို့သည် ထိုသာရိပုတ္တရာ၏ အသိဉာဏ်၌ ထင်ထင်ရှားရှား သိအပ်သည် ဖြစ်၍ ဖြစ်နေကုန်၏။ ထင်ထင်ရှားရှား သိအပ်သည် ဖြစ်၍ တည်နေကုန်၏။ ထင်ထင်ရှားရှား သိအပ်သည် ဖြစ်၍ ချုပ်နေကုန်၏။” ဟု ဘုရားရှင်က ဟောကြားထားတော်မူခြင်း ဖြစ်ပေသည်။ (မဋ္ဌ၊ ၄၊ ၆၀။)

[ဤအရာ၌ ဝတ္ထုနှင့် အာရုံကို ပူးတွဲ သိမ်းဆည်းရမည်ဟူသော စကား ရပ်ဝယ် ဝတ္ထုအရ စက္ခုဒွါရ သောတဒွါရ ဃာနဒွါရ ဇိဝှိဒွါရ ကာယဒွါရ မနောဒွါရ ဟူသော ဒွါရ (၆)ပါးကို ဆိုလိုသည်ဟု မှတ်ပါ။]

ဤဥပဒေသကား နာမ်ကမ္မဋ္ဌာန်းကို အားသစ်လိုသော အသင်သူတော်ကောင်းအတွက် “မဏိဇောတ ပြည်တန်မြ” ကဲ့သို့ တန်ဖိုးမဖြတ်နိုင်သော စည်းမျဉ်း ဥပဒေသတစ်ရပ်ပင် ဖြစ်သည်။ နာမ်ကမ္မဋ္ဌာန်းကိုကား အားထုတ်ပါ၏။ သို့သော် ဝတ္ထုနှင့် အာရုံကိုကား ပူးတွဲသိမ်းဆည်းမှု မရှိ။ ထိုကဲ့သို့သော

ယောဂါဝစရပုဂ္ဂိုလ်မျိုးသည်ကား ဘုရားဟော ဒေသနာတော်ကို ကျောခိုင်း-
လျက် ထိုင်နေသူသာ ဖြစ်ပေသည်။ ဘုရားရှင်၏ နာမ်ကမ္မဋ္ဌာန်းရှုကွက်ကို
ကုဋေတစ်သိန်းနှင့် ကိုင်ပေါက်နေသူသာ များသောအားဖြင့် ဖြစ်တတ်ပေ
သည်။

ရုပ်တရားကို တစ်ဖန် ပြန်၍ သိမ်းဆည်းပါ

အထက်တွင် ရေးသား တင်ပြထားသည့်အတိုင်း ဖဿပဉ္စမကတရား
ဦးဆောင်နေသည့် နာမ်တရားတို့ကို သိမ်းဆည်းလိုသော ယောဂါဝစရပုဂ္ဂိုလ်
သည် ရုပ်ကမ္မဋ္ဌာန်းကို သိမ်းဆည်းထားပြီး ဖြစ်ရပေမည်။ အထူးသဖြင့် မှီရာ
ဝတ္ထုရုပ်နှင့် အာရုံရုပ်တို့ကို သိမ်းဆည်းထားပြီး ဖြစ်ရပေမည်။ တစ်ဖန် ဖဿ
ပဉ္စမကတရား ဦးဆောင်သည့် နာမ်တရားတို့ကို သိမ်းဆည်းပြီးသော အခါ
၌လည်း ရုပ်တရားတို့ကို တစ်ဖန်ပြန်၍ ထပ်မံသိမ်းဆည်းရန် ဤသို့ ညွှန်ကြား
ထားပြန်၏။

**သော ဣမေ ဖဿပဉ္စမကာ ကံ နိဿိတာတိ ဥပဓာရေန္တော “ဝတ္ထု
နိဿိတာ”တိ ပဇာနာတိ၊ ဝတ္ထု နာမ ကရဏောယော၊ ယံ သန္ဓာယ ဝုတ္တံ
“ဣဒ္ဓေ မေ ဝိညာဏံ ဧတ္ထ သိတံ ဧတ္ထ ပဋိဗဒ္ဓ”န္တိ၊ သော အတ္တတော ဘူတာ-
နိဓေဝ ဥပါဒါရူပါနိ စ၊** (မ၊ဋ္ဌ၊၁၊၂၈၁။ အဘိ၊ဋ္ဌ၊၂၊၂၅၂-၂၅၃။)

**နာမရူပဝတ္ထာနဿ အဓိပ္ပေတတ္တာ နိရဝသေသရူပပရိဂ္ဂဟဿ
ဒဿနတ္ထံ “ဝတ္ထု နာမ ကရဏောယော”တိ အာဟ န စက္ခာဒိနိ ဆ ဝတ္ထု-
နိတိ၊ ကရဏောယဿ ပန ဝတ္ထုဘာဝသာနေတ္ထံ “ဣဒ္ဓေ ပန မေ ဝိညာဏံ
ဧတ္ထ သိတံ၊ ဧတ္ထ ပဋိဗဒ္ဓ”န္တိ သုတ္တံ အာဘတံ၊** (မူလဋီ၊၂၊၁၅၇။)

= ဖဿပဉ္စမကတရား ဦးဆောင်သည့် နာမ်တရားတို့ကို သိမ်းဆည်း
ပြီးသော ထိုယောဂါဝစရပုဂ္ဂိုလ်သည် - “ဤဖဿပဉ္စမကတရား ဦးဆောင်-
သည့် နာမ်တရားတို့သည် အဘယ်ကို မှီ၍ ဖြစ်ကုန်သနည်း”ဟု ဉာဏ်ဖြင့်

၇၂ ❀ နိဗ္ဗာန်ရောက်ကြောင်းကျင့်စဉ် (အကျဉ်းချုပ်) - အတွဲ (၄)

စူးစမ်း ဆင်ခြင်လတ်သော် ဝတ္ထုရုပ်ကို မှီ၍ ဖြစ်ကုန်၏ဟု ကွဲကွဲပြားပြား သိ၏။ ဝတ္ထုမည်သည်ကား ကရဇကာယတည်း။ ယင်း ကရဇကာယကိုပင် ရည်ရွယ်တော်မူ၍ - “ငါ၏ ဤဝိညာဏ်သည် ဤ ကရဇကာယ၌ မှီဖြစ်၏။ ဤကရဇကာယ၌ ဆက်စပ်ဖြစ်၏။” (ဒီ၊၁၊၇၂။ မ၊၂၊၂၀၉။)ဟု ဘုရားရှင်သည် ဟောကြားထားတော်မူ၏။ ထိုကရဇကာယဟူသည် တရားကိုယ်အားဖြင့် ဘူတရုပ် ဥပါဒါရုပ်ပင်တည်း။

(ဒီ၊၅၊၂၃၁၄-၃၁၅။ မ၊၅၊၁၂၈၁။ အဘိ၊၅၊၂၅၂-၂၅၃။)

“ပုဂ္ဂိုလ် သတ္တဝါ ဇီဝ အတ္တ လူ နတ် ဗြဟ္မာ မရှိ၊ ရုပ်နာမ်မျှသာ ရှိ၏” ဟု - ဤသို့ ပိုင်းခြား မှတ်သားတတ်သော နာမရူပဝတ္ထာနဉာဏ်ကို အလိုရှိ အပ်သော အရာဌာန ဖြစ်ခြင်းကြောင့် အကြွင်းအကျန်မရှိ ကုန်စင်အောင် ရုပ်တရားကို သိမ်းဆည်းခြင်းကို ညွှန်ပြတော်မူခြင်းငှာ - “ဝတ္ထုမည်သည် ကရဇကာယတည်း”ဟု အဋ္ဌကထာဆရာတော်က ဖွင့်ဆို သွားတော်မူခြင်း ဖြစ်၏။ ယင်း စကားရပ်ဖြင့် - စက္ခုဝတ္ထု သောတဝတ္ထု ဃာနဝတ္ထု ဇိဝှိဝတ္ထု ကာယဝတ္ထု ဟဒယဝတ္ထုဟူသော ဝတ္ထုရုပ် သက်သက်မျှကိုသာ ဤ၌ ဝတ္ထု အရ တရားကိုယ်ကောက်ယူရသည် မဟုတ်။ ယင်းဝတ္ထုရုပ်တို့နှင့် ဌာနတစ်ခု အတွင်း၌ = ဒွါရတစ်ခုအတွင်း၌ တည်ရှိကြသော (၅၄)မျိုး (၄၄)မျိုးသော ဘူတရုပ် ဥပါဒါရုပ်အားလုံးတို့ကိုပင် ဝတ္ထုအရ တရားကိုယ်ကောက်ယူရမည် ဟု ဆိုလို၏။ ကရဇကာယအမည်ရသော ဘူတရုပ် ဥပါဒါရုပ်အားလုံးကိုပင် ဝတ္ထုအဖြစ် ပြီးစေခြင်းငှာ “ငါ၏ ဤဝိညာဏ်သည် ဤကရဇကာယ၌ မှီဖြစ်၏ ဤ ကရဇကာယ၌ ဆက်စပ်ဖြစ်၏”ဟု သာမညဖလသုတ္တန် (ဒီ၊၁၊၇၂။)، မဟာသကုလုဒါယီသုတ္တန် (မ၊၂၊၂၀၉။) အဆိုအမိန့်ကို ထုတ်ဆောင်၍ ညွှန်ပြ တော်မူသည်။ (မူလဇူ၊၂၁၅၇။)

ဤတိုင်အောင် တင်ပြခဲ့သော စည်းမျဉ်း ဥပဒေသတို့ကား နာမ်တရား ကို သိမ်းဆည်းလိုသော ယောဂီဝစရပုဂ္ဂိုလ်တို့ လိုက်နာသင့်သော စည်းကမ်း ဥပဒေသအချို့ ဖြစ်သည်။ ကြွင်းကျန်သော စည်းကမ်းဥပဒေသအချို့ကိုလည်း

အလျဉ်းသင့်ရာ၌ ထပ်မံ၍ ရေးသားတင်ပြပါဦးမည်။ တစ်ဖန် နာမ်တရားတို့ကို သိမ်းဆည်းရာ၌ စက္ခုဒွါရီထိ စသည်ဖြင့် ဝီထိ (၆)မျိုး ရှိရာ မနောဒွါရီထိမှာ ဝီထိစိတ် အရေအတွက် ပို၍ နည်းပါးသဖြင့် ယင်းမနောဒွါရီထိကစ၍ နာမ်တရားတို့ကို သိမ်းဆည်းပုံကို ဆက်လက် တင်ပြအပ်ပါသည်။ ယင်း မနောဒွါရီထိတို့တွင်လည်း သမထယာနိကပုဂ္ဂိုလ်သည် အပ္ပနာဇောမနောဒွါရီထိက စ၍ သိမ်းဆည်းရန် (ဝိသုဒ္ဓိ၊ ၂၂၂၂)တွင် ညွှန်ကြားထားသဖြင့် ဈာနသမာပတ္တိဝီထိများ၏ အတွင်း၌ တည်ရှိသော ဈာနဓမ္မ အမည်ရသော ဈာန်နာမ်တရားတို့က စ၍ သိမ်းဆည်းပုံကို ဆက်လက်၍ ရေးသားတင်ပြအပ်ပါသည်။

[မှတ်ချက် — ရူပါရုံကို အာရုံပြု၍ ဖြစ်ပေါ်လာသော စက္ခုဒွါရီထိ မနောဒွါရီထိ နာမ်တရားတို့ကို ရူပါရုံလိုင်း နာမ်တရားဟုလည်းကောင်း၊ သဒ္ဓါရုံကို အာရုံပြု၍ ဖြစ်ပေါ်လာသော သောတဒွါရီထိ မနောဒွါရီထိ နာမ်တရားတို့ကို သဒ္ဓါရုံလိုင်း နာမ်တရားဟုလည်းကောင်း၊ ဂန္ဓာရုံကို အာရုံပြု၍ ဖြစ်ပေါ်လာသော ယာနဒွါရီထိ မနောဒွါရီထိ နာမ်တရားတို့ကို ဂန္ဓာရုံလိုင်း နာမ်တရားဟုလည်းကောင်း၊ ရသာရုံကို အာရုံပြု၍ ဖြစ်ပေါ်လာသော ဇိဝှိဒွါရီထိ မနောဒွါရီထိ နာမ်တရားတို့ကို ရသာရုံလိုင်း နာမ်တရားဟုလည်းကောင်း၊ ဖောဋ္ဌဗ္ဗာရုံကို အာရုံပြု၍ ဖြစ်ပေါ်လာသော ကာယဒွါရီထိ မနောဒွါရီထိ နာမ်တရားတို့ကို ဖောဋ္ဌဗ္ဗာရုံလိုင်း နာမ်တရားဟုလည်းကောင်း၊ ဓမ္မာရုံ အမည်ရသော တရားစုကို သို့မဟုတ် တရားစုတွင် တစ်ခုခုကို အာရုံပြု၍ ဖြစ်ပေါ်လာသော မနောဒွါရီထိ နာမ်တရားတို့ကို ဓမ္မာရုံလိုင်း နာမ်တရားဟုလည်းကောင်း၊ ဤသို့ အသီးအသီး ခေါ်ဝေါ် သုံးစွဲထားပါသည်။]

